

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

2013. GADA JŪNIJS

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2013. GADA JŪNIJS

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

Visās ECB
2013. gada
publikācijās
attēlots 5 euro
banknotes motīvs.

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2013. GADA JŪNIJS

© Eiropas Centrālā banka, 2013

Adrese

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main
Germany

Pasta adrese

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Tālrunis

+49 69 1344 0

Interneta vietne

<http://www.ecb.europa.eu>

Fakss

+49 69 1344 6000

Visas tiesības rezervētas.

*Atļauta pārpublicēšana izglītības un
nekomerciālos nolūkos, norādot avotu.*

*Šajā izdevumā iekļautie statistiskie dati
atbilst stāvoklim 2013. gada 16. maijā.*

ISSN 1725-9428 (drukātā versija)

ISSN 1725-9630 (epub)

ISSN 1725-9630 (interneta versija)

ES kataloga numurs QB-AD-13-001-LV-C (drukātā versija)

ES kataloga numurs QB-AD-13-001-LV-E (epub)

ES kataloga numurs QB-AD-13-001-LV-N (interneta versija)

SATURS

SATURS

1. IEVADS	5
2. ANALĪZES STRUKTŪRA	7
2.1. Ekonomiskā konverģence	7
2.2. Nacionālo tiesību aktu atbilstība Līgumiem	17
3. KOPSAVILKUMA NODAĻA PAR LATVIJU	33
4. EKONOMISKĀS KONVERĢENCES NOVĒRTĒJUMS	37
4.1. Cenu norises	37
4.2. Fiskālās norises	41
4.3. Valūtas kursa norises	44
4.4. Ilgtermiņa procentu likmju dinamika	46
4.5. Konverģences rādītāju statistikas metodoloģija	60
5. LATVIJAS TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMIEM	71
5.1. Nacionālo tiesību aktu atbilstība	71
5.2. NCB neatkarība	71
5.3. Monetārā finansēšana un privileģētā piekļuve	74
5.4. Euro vienotā rakstība	74
5.5. NCB tiesiskā integrācija eurosistēmā	74
5.6. Secinājumi	75
TERMINU SKAIDROJUMS	76

SAĪSINĀJUMI

VALSTIS

BE	Beļģija	HU	Ungārija
BG	Bulgārija	MT	Malta
CZ	Čehijas Republika	NL	Nīderlande
DK	Dānija	AT	Austrija
DE	Vācija	PL	Polija
EE	Igaunija	PT	Portugāle
IE	Īrija	RO	Rumānija
GR	Grieķija	SI	Slovēnija
ES	Spānija	SK	Slovākija
FR	Francija	FI	Somija
IT	Itālija	SE	Zviedrija
CY	Kipra	UK	Apvienotā Karaliste
LV	Latvija	JP	Japāna
LT	Lietuva	US	Amerikas Savienotās Valstis
LU	Luksemburga		

CITI

ECB	Eiropas Centrālā banka
ECBS	Eiropas Centrālo banku sistēma
EKS 95	Eiropas Kontu sistēma 1995
EMI	Eiropas Monetārais institūts
EMS	Ekonomikas un monetārā savienība
ES	Eiropas Savienība
EUR	euro
EVK	efektīvais valūtas kurss
IKP	iekšzemes kopprodukts
LSKP	"Līgums par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā"
MBR5	SVF "Maksājumu bilances rokasgrāmata" (5. izdevums)
MFI	monetārā finanšu iestāde
MNNP	makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūra
NCB	nacionālā centrālā banka (valsts centrālā banka)
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PCI	patēriņa cenu indekss
RCI	ražotāju cenu indekss
SDO	Starptautiskā Darba organizācija
SNB	Starptautisko norēķinu banka
SPCI	saskaņotais patēriņa cenu indekss
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
VKM	valūtas kursa mehānisms

Saskaņā ar ES praksi šajā ziņojumā ES dalībvalstis uzskaitītas alfabēta secībā atbilstoši attiecīgo valstu nosaukumiem to nacionālajās valodās.

I. IEVADS

I. IEVADS

Kopš euro ieviešanas 11 dalībvalstīs 1999. gada 1. janvārī vienoto valūtu ieviesušas vēl sešas dalībvalstis, no kurām pēdējā bija Igaunija (2011. gada 1. janvārī). Tas nozīmē, ka 10 ES dalībvalstu pašlaik vēl nav pildtiesīgas EMS dalībnieces, t.i., tās vēl nav ieviesušas euro. Divas no šīm dalībvalstīm – Dānija un Apvienotā Karaliste – informēja par nodomu nepiedalīties EMS trešajā posmā.

Šis Konverģences ziņojums sagatavots saskaņā ar 2013. gada 5. martā iesniegto Latvijas lūgumu veikt valsts novērtējumu. Sagatavojot šo ziņojumu, ECB izpilda Līguma par Eiropas Savienības darbību (tālāk tekstā – Līgums)¹ 140. panta prasību pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, iesniegt ziņojumu Eiropas Savienības Padomei (tālāk tekstā – ES Padome) "par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis ar izņēmuma statusu, pildot saistības attiecībā uz ekonomiskās un monetārās savienības izveidi". Tādas pašas pilnvaras dotas Eiropas Komisijai, kas arī sagatavojusi ziņojumu, un abi ziņojumi vienlaikus tiek iesniegti Padomei.

Šajā ziņojumā ECB izmanto iepriekšējos Konverģences ziņojumos lietoto pamatprincipu sistēmu. ECB vērtē, vai Latvijā panākts augsts ilgtspējīgas ekonomiskās konverģences līmenis, vai valsts tiesību akti atbilst Līgumam un Eiropas Centrālo banku sistēmas un Eiropas Centrālās bankas Statūtiem (tālāk tekstā – Statūti) un vai Latvijas Banka izpilda normatīvās prasības, lai kļūtu par Eurosistēmas neatņemamu sastāvdaļu. Šis ziņojums neaplūko ne citas dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, t.i., Bulgāriju, Čehijas Republiku, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju un Zviedriju, ne Dāniju un Apvienoto Karalisti, kuras ir dalībvalstis ar īpašu statusu un vēl nav ieviesušas euro.

Ekonomiskās konverģences procesa novērtējums ir būtiski atkarīgs no pamatā esošās statistikas kvalitātes un integritātes. Politiski apsvērumi vai iejaukšanās nedrīkst ietekmēt statistikas, īpaši valdības finanšu statistikas, apkopošanu un sniegšanu. ES dalībvalstis aicinātas uzskatīt savas statistiskās informācijas kvalitāti un integritāti par augstas prioritātes jautājumu, nodrošināt, ka šīs statistikas apkopošanā tiek izmantota pienācīga kontroles un līdzsvara sistēma, kā arī piemērot standartu minimumu statistikas jomā. Šie standarti ir ārkārtīgi svarīgi, lai pastiprinātu valsts statistikas iestāžu neatkarību, integritāti un atbildību un palīdzētu vairo ticību valdības finanšu statistikas kvalitātei (sk. 4.5. sadaļu).

Šā ziņojuma struktūra ir šāda. 2. nodaļā aprakstīta ekonomiskās un tiesiskās konverģences novērtēšanā izmantotā pamatprincipu sistēma. 3. nodaļā ietverts valsts kopsavilkums, kurā sniegti Latvijas ekonomiskās un tiesiskās konverģences novērtējuma galvenie rezultāti. 4. nodaļā sīkāk aplūkots valsts ekonomiskās konverģences stāvoklis un sniegts konverģences rādītāju un šo rādītāju apkopošanā izmantotās statistikas metodoloģijas apskats. Visbeidzot, 5. nodaļā vērtēta Latvijas nacionālo tiesību aktu, t.sk. tās NCB statūtu, atbilstība Līguma 130. un 131. pantam un Statūtiem.

1 Sk. arī "Līguma" un "Līgumu" skaidrojumu "Terminu skaidrojumā".

2. ANALĪZES STRUKTŪRA

2.1. EKONOMISKĀ KONVERĢENCE

Lai novērtētu ekonomisko konverģenci ES dalībvalstīs, kas vēlas ieviest euro, ECB izmanto vienotu analīzes sistēmu, kas konsekventi tiek piemērota visos ECB Konverģences ziņojumos. Kopā ar citiem ekonomiskajai integrācijai un konverģencei svarīgiem faktoriem šī vienotā sistēma balstās, pirmkārt, uz Līguma noteikumiem un to piemērošanu ECB darbībā attiecībā uz cenu, fiskālo bilanci un parāda rādītāju, valūtas kursu un ilgtermiņa procentu likmju norisēm. Otrkārt, tā pamatojas uz virkni retrospektīvu un uz nākotni vērstu papildu ekonomisko rādītāju, kurus uzskata par lietderīgiem konverģences ilgtspējas detalizētākai novērtēšanai. Uz visiem šiem faktoriem balstītais aplūkots dalībvalsts novērtējums ir svarīgs, lai nodrošinātu, ka tās integrācija euro zonā noris bez lielām grūtībām. Turpmāk 1.–5. ielikumā īsumā aplūkotas tiesību aktu normas un izklāstīta metodoloģija to piemērošanai ECB darbībā.

Lai nodrošinātu nepārtrauktību un vienādu attieksmi, šis ziņojums pamatojas uz ECB (un pirms tam – EMI) iepriekš publicētajos ziņojumos noteiktajiem principiem. Īpaši piemērojot konverģences kritērijus, ECB ievēro vairākus vadošos principus. Pirmkārt, katrs kritērijs tiek precīzi interpretēts un piemērots. Šā principa pamatā ir apsvērums, ka kritēriju galvenais mērķis ir nodrošināt, lai euro zonā varētu piedalīties tikai tās dalībvalstīs, kuru ekonomiskie nosacījumi veicina cenu stabilitātes un euro zonas vienotības saglabāšanu. Otrkārt, konverģences kritēriji veido loģisku un saskaņotu kopumu, un tie visi jāizpilda; Līgumā kritēriji sniegti kā vienlīdz svarīgi un bez hierarhijas. Treškārt, konverģences kritēriji jāizpilda, pamatojoties uz reāliem datiem. Ceturtkārt, konverģences kritēriju piemērošanai jābūt konsekventai, caurredzamai un vienkāršai. Turklāt, apsverot atbilstību konverģences kritērijiem, būtisks faktors ir ilgtspēja, jo konverģence jāpanāk ne tikai kādā konkrētā laikā, bet tai jābūt ilgstošai. EMS pirmie 10 gadi parādījuši, ka vāji tautsaimniecības pamatrādītāji, pārmērīgi brīva makroekonomiskā nostāja valsts līmenī un pārāk optimistiskas gaidas attiecībā uz reālo ienākumu konverģenci izraisa riskus ne tikai attiecīgajās valstīs, bet arī apdraud euro zonas raitu darbību kopumā. Liela un ilgstoša makroekonomiskā nelīdzsvarotība (piemēram, ilgstoša konkurētspējas lejupslīde vai parādsaistību kāpums un mājokļu tirgus burbuļu izveidošanās), kas pēdējo 10 gadu laikā uzkrājusies daudzās ES dalībvalstīs, t.sk. euro zonas valstīs, ir viens no pašreizējās ekonomiskās un finanšu krīzes galvenajiem cēloņiem. Nelīdzsvarotības veidošanās iepriekš liecina par to, ka īslaicīga konverģences kritēriju izpilde skaitliskā izteiksmē pati par sevi vēl nav garantija raitai dalībai euro zonā. Valstīm, kuras pievienojas euro zonai, tādējādi jāpierāda konverģences procesu ilgtspēja un sava spēja pildīt pastāvīgās saistības, ko ietver euro ieviešana. Tas ir gan pašas valsts, gan kopumā euro zonas interesēs. Tāpēc valstu novērtējumos plaši aplūkota konverģences ilgtspēja.

Šajā saistībā attiecīgo valstu ekonomiskās norises tiek aplūkotas retrospektīvi, galvenokārt aptverot pēdējos 10 gadus. Tas ļauj labāk noteikt, cik lielā mērā pašreizējie sasniegumi ir patiesu strukturālo pārkārtojumu rezultāts, kam savukārt vajadzētu ļaut labāk novērtēt ekonomiskās konverģences ilgtspēju.

Papildus un atbilstošā apjomā izmanto arī nākotnes perspektīvu. Šādā kontekstā īpaša uzmanība pievērsta tam, ka labvēlīgu tautsaimniecības attīstības tendenču ilgtspēja ir ļoti atkarīga no atbilstošas un ilgstošas politikas reakcijas uz pašreizējiem un nākotnes sarežģītiem uzdevumiem. Stingra vadība un stabila institūcijas arī ir svarīgas, lai vidējā termiņā un ilgtermiņā veicinātu produkcijas izlaides ilgtspējīgu kāpumu. Kopumā uzsvērts, ka ekonomiskās konverģences ilgtspējas nodrošināšana atkarīga gan no stabila sākumstāvokļa un stabila iestāžu esamības, gan no pareizas politikas īstenošanas pēc euro ieviešanas.

Šajā Konverģences ziņojumā ietverto statistisko datu iesniegšanas beigu termiņš bija 2013. gada 16. maijs. Konverģences kritēriju piemērošanā izmantotos statistiskos datus nodrošināja Eiropas Komisija (sk. 4.5. sadaļu, tabulas un attēlus) sadarbībā ar ECB (valūtas kursi un ilgtermiņa procentu likmes). Konverģences dati par cenu un ilgtermiņa procentu likmju dinamiku aptver periodu līdz 2013. gada aprīlim, t.i., pēdējam mēnesim, par kuru pieejami SPCI dati. Attiecībā uz mēneša valūtas kursu datiem šajā ziņojumā aplūkots periods beidzas 2013. gada aprīlī. Vēsturiskie dati par fiskālo stāvokli aptver periodu līdz 2012. gadam. Ņemtas vērā arī dažādu avotu sniegtās prognozes kopā ar attiecīgās dalībvalsts jaunāko konverģences programmu un citu informāciju, kas svarīga konverģences ilgtspējas turpmākā novērtēšanā. Eiropas Komisijas 2013. gada pavasara prognozes un Brīdināšanas mehānisma 2013. gada ziņojums, kas izmantoti šajā ziņojumā, publicēti attiecīgi 2013. gada 3. maijā un 2012. gada 28. novembrī. ECB Ģenerālpadome apstiprināja šo ziņojumu 2013. gada 3. jūnijā.

Līguma noteikumi attiecībā uz cenu dinamiku un to piemērošana ECB darbībā atspoguļota 1. ielikumā.

I. ielikums

CENU DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta pirmo ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts ilgtspējīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"augsts cenu stabilitātes līmenis; to konstatē, samērojot inflācijas līmeni attiecīgajā valstī ar inflācijas līmeni, augstākais, trijās cenu ziņā stabilākajās dalībvalstīs".

Līguma 140. pantā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 1. pants paredz, ka:

"Līguma par Eiropas Savienības darbību 140. panta 1. punkta pirmajā ievilkumā minētās cenu stabilitātes kritērijs ir tas, ka dalībvalstī ir stabilas cenas un vienā gadā pirms novērtējuma vidējais inflācijas līmenis nepārsniedz 1.5 procentu punktus, to samērojot ar, augstākais, tādu triju dalībvalstu datiem, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Inflāciju mēra, salīdzinot patēriņa cenu indeksus, ņemot vērā to, ka dažādās valstīs to nosaka dažādi."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

Pirmkārt, minēto "vienā gadā pirms novērtējuma vidējo inflācijas līmeni" aprēķina, izmantojot pēdējā pieejamā 12 mēnešu vidējā SPCI rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo 12 mēnešu vidējo rādītāju. Tāpēc attiecībā uz inflāciju šajā ziņojumā aplūkots atsaucē periods ir no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim.

Otrkārt, nosacījumu "augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsaucē vērtības definīcijā, piemēro, izmantojot šādu triju dalībvalstu nesvērto aritmētisko vidējo inflāciju – Zviedrijā (0.8%), Latvijā (1.3%) un Īrijā (1.6%). Tādējādi vidējais rādītājs ir 1.2% un, pieskaitot 1.5 procentu punktus, atsaucē vērtība ir 2.7%.

Grieķijas inflācijas rādītājs izslēgts no atsaucē vērtības aprēķina. Atsaucē periodā cenu attīstības tendences šajā valstī noteica 12 mēnešu vidējo inflācijas rādītāju (2013. gada aprīlī – 0.4%). Atsaucē vērtības aprēķinā Grieķija tiek uzskatīta par "izņēmumu" divu galveno iemeslu dēļ: 1) atsaucē periodā tās inflācijas līmenis bija ievērojami zemāks nekā citās dalībvalstīs; un 2) to noteica ārkārtas apstākļi, t.i., tas, ka Grieķijas tautsaimniecībā vairākus gadus bija vērojama dziļa recesija, tāpēc ārkārtīgi liela negatīva ražošanas apjoma starptība mazinājusi tās cenu dinamiku.

Jāatzīmē, ka jēdziens "izņēmums" jau minēts iepriekšējos ECB konverģences ziņojumos (sk., piemēram, 2010. un 2012. gada ziņojumus), kā arī EMI konverģences ziņojumos. Saskaņā ar šiem ziņojumiem dalībvalsti uzskata par izņēmumu, ja tiek izpildīti divi nosacījumi: 1) tās 12 mēnešu vidējais inflācijas līmenis ir ievērojami zemāks nekā salīdzinošie citu dalībvalstu rādītāji; un 2) tās cenu norises spēcīgi ietekmējuši ārkārtas apstākļi. Izņēmumu noteikšana nav mehāniska pieeja. Izmantotā pieeja tika ieviesta, lai atbilstoši risinātu iespējamās būtiskās novirzes atsevišķu valstu inflācijas norisēs.

Inflāciju nosaka, pamatojoties uz SPCI, ko ievieša konverģences novērtēšanai cenu stabilitātes jomā, izmantojot salīdzināšanas metodi (sk. 4.5. sadaļu). Euro zonas vidējās inflācijas rādītājs sniegts šā ziņojuma statistikas sadaļā.

Lai spētu vispusīgāk novērtēt cenu norišu ilgtspēju aplūkojamā valstī, 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija atsaucē periodā no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim tiek aplūkota, ņemot vērā dalībvalsts ekonomisko darbību cenu stabilitātes ziņā pēdējos 10 gadus. Tāpēc uzmanība pievērsta monetārās politikas virzienam, īpaši tam, vai monetārās iestādes galvenokārt koncentrējušās uz cenu stabilitātes nodrošināšanu un saglabāšanu, kā arī uz citu ekonomiskās politikas jomu ieguldījumu šā mērķa sasniegšanā. Turklāt ņemta vērā makroekonomiskās vides ietekme uz cenu stabilitātes nodrošināšanu. Cenu dinamika vērtēta pieprasījuma un piedāvājuma apstākļos, t.sk. aplūkojot arī vienības darbaspēka izmaksas un importa cenas ietekmējošos faktorus. Visbeidzot, vērtētas arī citu svarīgu cenu indeksu (piemēram, SPCI, izņemot neapstrādātu pārtiku un enerģiju, SPCI nemainīgu nodokļu gadījumā, nacionālā PCI, privātā patēriņa deflatora, IKP deflatora un ražotāju cenu) tendences. Nākotnes perspektīvā sniegts ieskats gaidāmajās inflācijas norisēs tuvāko gadu laikā, t.sk. svarīgāko starptautisko organizāciju un tirgus dalībnieku prognozes. Turklāt raksturoti institucionālie un strukturālie aspekti, kas svarīgi, lai pēc euro ieviešanas saglabātu cenu stabilitāti veicinošu vidi.

Līguma noteikumi attiecībā uz fiskālajām norisēm un to piemērošana ECB darbībā un arī procedūras jautājumi atspoguļoti 2. ielikumā.

2. ielikums

FISKĀLĀS NORISES

1. Līguma un citu tiesību aktu noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta otro ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts ilgtspējīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"valsts finanšu stāvokļa stabilitāte; to konstatē, izejot no tā, vai ir sasniegts valsts budžeta stāvoklis bez pārmērīga deficīta, kā noteikts šā Līguma 126. panta 6. punktā".

Līguma 140. pantā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 2. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta otrajā ievilkumā minētais valdības budžeta stabilitātes kritērijs ir tas, ka novērtējuma brīdī uz dalībvalsti neattiecas atbilstīgi 126. panta 6. punktam pieņemtais Padomes lēmums par pārmērīgu budžeta deficītu."

126. pantā noteikta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra. Saskaņā ar 126. panta 2. un 3. punktu Eiropas Komisija sagatavo ziņojumu, ja dalībvalsts neizpilda prasības attiecībā uz fiskālo disciplīnu, īpaši, ja:

- a) plānotā vai reālā valdības budžeta deficīta attiecība pret IKP pārsniedz atsaucē vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 3% no IKP), izņemot gadījumu, kad:
 - vai nu šī attiecība ir būtiski un pastāvīgi samazinājusies un sasniegusi atsaucē vērtībai tuvu līmeni; vai arī
 - atsaucē vērtība ir pārsniegta tikai izņēmuma kārtā un uz laiku, un šī attiecība joprojām ir tuva atsaucē vērtībai;
- b) valdības parāda attiecība pret IKP pārsniedz atsaucē vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 60% no IKP), ja vien šī attiecība pietiekami strauji nesamazinās un netuvinās atsaucē vērtībai.

Turklāt Komisijas sagatavotajā ziņojumā jāņem vērā tas, vai valdības budžeta deficīts pārsniedz valdības ieguldījumu izdevumus, un visi pārējie būtiskie faktori, t.sk. dalībvalsts ekonomiskā un budžeta situācija vidējā termiņā. Komisija var sagatavot ziņojumu arī tad, ja tā uzskata, ka dalībvalstij ir pārmērīga budžeta deficīta rašanās risks, lai gan kritēriji izpildīti. Ekonomikas un finanšu komiteja sniedz atzinumu par Komisijas ziņojumu. Visbeidzot, saskaņā ar 126. panta 6. punktu ES Padome, pamatojoties uz Komisijas ieteikumu un ņemot vērā visas piezīmes, kuras, iespējams, vēlas paust attiecīgā dalībvalsts, ievērojot kvalificētu balsu vairākumu un neiesaistot attiecīgo dalībvalsti, un pēc vispārējā novērtējuma nolemj, vai šajā dalībvalstī ir pārmērīgs budžeta deficīts.

Līguma 126. panta noteikumi tālāk skaidroti Padomes Regulā (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011,¹ un tie:

- apstiprina parāda kritērija un deficīta kritērija vienādo pamatojumu, nosakot pirmā kritērija darbību, bet pieļaujot triju gadu pārejas periodu. Regulas 2. panta 1.a punkts paredz, ka tad, ja tā vērtība pārsniedz atsaucē vērtību, uzskata, ka valsts parāda attiecība pret IKP pietiekami samazinās un pietiekami strauji tuvojas atsaucē vērtībai, ja atšķirība attiecībā pret atsaucē vērtību pēdējos trijos gados sarūkusi par robežvērtību – vidēji par vienu divdesmito daļu gadā, pamatojoties uz grozījumiem pēdējos trijos gados, par kuriem pieejami dati. Parāda kritērija prasību uzskata par izpildītu arī tad, ja Komisijas budžeta prognozēs norādīts, ka prasītais samazinājums notiks triju gadu ilgā laika posmā. Ieviešot šo parāda attiecības pielāgošanas robežvērtību, būtu jāņem vērā ekonomiskās attīstības cikla ietekme uz parāda sarūkuma gaitu;
- detalizē svarīgākos faktoros, ko Komisija ņem vērā, gatavojot ziņojumu saskaņā ar Līguma 126. panta 3. punktu. Svarīgi, ka Regula nosaka virkni faktoru, kas būtiski ietekmē tautsaimniecības, budžeta un valdības parāda stāvokļa norišu vidējā termiņa novērtējumu (sk. Regulas 2. panta 3. punktu un ECB gatavotās analīzes sīkāku raksturojumu tālāk).

Turklāt LSKP, kas pamatojas uz pilnveidotā Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumiem, 2012. gada 2. martā parakstīja 25 ES dalībvalstis (visas ES dalībvalstis, izņemot Apvienoto Karalisti un Čehijas Republiku), un tas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī.² III sadaļa (Budžeta pakts) paredz arī saistošu budžeta nosacījumu, lai nodrošinātu, ka valdības budžets ir sabalansēts vai ar pārpalikumu. Šo normu uzskata par ievērotu, ja gada strukturālā bilance atbilst attiecīgās valsts specifiskajam vidēja termiņa mērķim un strukturālā izteiksmē deficīts nepārsniedz 0.5% no IKP. Ja valdības parāda attiecība ir ievērojami mazāka par 60% no IKP un fiskālās ilgtspējas riski ilgtermiņā ir nelieli, vidēja termiņa mērķa rādītājs var sasniegt strukturālo deficītu, kas nepārsniedz 1% no IKP. LSKP ietver arī parāda samazināšanas robežvērtības normu, uz ko izdarīta atsaucē Padomes Regulā (ES) Nr. 1177/2011, ar ko grozīta Padomes Regula (EK) Nr. 1467/97,³ tādējādi padarot šo normu par primāro tiesību aktu ES līgumslēdzējām dalībvalstīm. Līgumslēdzējām dalībvalstīm jāievieš savā konstitūcijā vai par gada budžeta likumu augstākā citā tiesību aktā noteiktās fiskālās normas, automātiski iedarbinot korekcijas mehānismu, ja novēro novirzes no fiskālā mērķa.

Savukārt Līguma par Eiropas Stabilitātes mehānisma izveidi (ESM līgums) 7. apsvērumā norādīts, ka pievienošanās euro zonai dēļ ES dalībvalstij jāklūst par ESM dalībnieci ar

1 Padomes 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1467/97 par to, kā paātrināt un precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu (OV L 209, 02.08.1997., 6. lpp.), kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes 2011. gada 8. novembra Regulu (ES) Nr. 1177/2011 (OV L 306, 23.11.2011., 33. lpp.). Konsolidēta versija publicēta <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1467:20111213:EN:PDF>.

2 LSKP piemērojams arī tām ES dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums, kuras šo procedūru ratificējušas, sākot ar datumu, kad stāties spēkā lēmums par izņēmuma atcelšanu, vai arī agrāk, ja attiecīgā dalībvalsts paziņos par savu nodomu ar šo agrāko datumu uzņemties pildīt visus vai daļu LSKP nosacījumus.

3 Padomes 2011. gada 8. novembra Regula (ES) Nr. 1177/2011, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1467/97 par to, kā paātrināt un precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu (OV L 306, 23.11.2011., 33. lpp.).

pilnām tiesībām un pienākumiem. Līguma 44. pantā noteikta pieteikuma un pievienošanās ESM procedūra.⁴

2. Līguma noteikumu piemērošana

Konverģences novērtēšanai ECB pauž savu viedokli par fiskālajām norisēm. Vērtējot ilgtspēju, ECB aplūko 2003.–2012. gada fiskālo norišu galvenos rādītājus un prognozes un problēmas valdības finanšu jomā, kā arī koncentrē uzmanību uz deficīta un parāda norišu sakarībām. ECB veic nacionālo budžetu ietvaru efektivitātes analīzi saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011 un Padomes Direktīvu 2011/85/ES,⁵ 2. panta 3.b punktu. Turklāt šajā ziņojumā sniegts sākotnējs vērtējums par robežvērtības normas piemērošanu atbilstoši Padomes Regulas (EK) Nr. 1466/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1175/2011,⁶ 9. panta 1. punktam. Šī norma paredz nodrošināt izdevumu kāpuma atbilstošu finansējumu. Saskaņā ar šo normu tām ES dalībvalstīm, kuras vēl nav sasniegušas vidēja termiņa budžeta mērķi, jānodrošina arī tas, ka svarīgu sākotnējo izdevumu gada pieaugums nepārsniedz IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsaucē līmeni, ja vien pārsniegums nav saskaņots ar ieņēmumu izvēles pasākumiem.

Saskaņā ar 126. pantu ECB pretstatā Komisijai nav oficiāli iesaistīta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrā. ECB ziņojumā tikai tiek norādīts, vai valsts pakļauta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrai.

Attiecībā uz Līguma noteikumu, ka parāda attiecībai, kas pārsniedz 60% no IKP, būtu "pietiekami strauji jāsamazinās un jātuvinās atsaucē vērtībai", ECB novērtē iepriekšējās un nākotnes parāda attiecības rādītāja tendences. Attiecībā uz ES dalībvalstīm, kur parāda attiecība pārsniedz atsaucē vērtību, ilustratīviem mērķiem ECB sniedz parāda atmaksāšanas iespēju analīzi, t.sk. atsaucoties uz iepriekš minēto parāda samazināšanas robežvērtību, ko nosaka Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011, 2. panta 1.a punkts.

Fiskālo norišu novērtējums balstīts uz datiem, kas iegūti, pamatojoties uz nacionālajiem kontiem saskaņā ar EKS 95 (sk. 4.5. sadaļu). Lielāko daļu šajā ziņojumā sniegto rādītāju 2013. gada aprīlī nodrošināja Komisija, un tie ietver datus par valdības 2003.–2012. gada fiskālo situāciju un Komisijas prognozes 2013. gadam.

4 Atzinumā CON/2012/73 ECB norādīja, ka ESM līguma 44. pants nosaka, ka, "iesniedzot dalības pieteikumu, ESM līgumam var pievienoties citas ES dalībvalstis. Šīs citas dalībvalstis ir dalībvalstis, kuras nav ieviesušas euro ESM līguma parakstīšanas laikā. ESM līguma 44. pants arī nosaka, ka dalībvalstij tās dalības pieteikums jāiesniedz ESM pēc tam, kad Eiropas Savienības Padome saskaņā ar Līguma 140. panta 2. punktu pieņemusi lēmumu atcelt dalībvalsts izņēmuma statusu euro ieviešanai. ESM līguma 44. pants arī nosaka, ka pēc tam, kad dalības pieteikumu apstiprinājis ESM Padome, jaunais ESM dalībnieks ESM pievienojas, iesniedzot depozitārijam pievienošanās dokumentus." ECB atzinumi pieejami ECB interneta vietnē www.ecb.europa.eu.

5 Padomes 2011. gada 8. novembra Direktīva 2011/85/ES par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrā (OV L 306, 23.11.2011., 41. lpp.).

6 Padomes 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu (OV L 209, 02.08.1997., 1. lpp.), kurā jaunākie grozījumi veikti ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra Regulu (ES) Nr. 1175/2011 (OV L 306, 23.11.2011., 12. lpp.). Konsolidēta versija publicēta <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1467:20111213:EN:PDF>.

Attiecībā uz valsts finanšu ilgtspēju atsaucē gada (2012. gads) rezultāti aplūkoti, ņemot vērā dalībvalsts darbību pēdējos 10 gados. Vispirms tiek vērtēta budžeta deficīta rādītāja dinamika. Šajā kontekstā ieteicams ņemt vērā, ka valsts gada budžeta deficīta rādītāja pārmaiņas parasti nosaka

dažādi faktori. To ietekmi bieži iedala, no vienas puses, "cikliskos efektos", kas atspoguļo budžeta deficīta reakciju uz ekonomiskās attīstības cikla pārmaiņām, un, no otras puses, "necikliskos efektos", ko bieži izmanto strukturālo vai pastāvīgu fiskālās politikas korekciju atspoguļošanai. Tomēr ne vienmēr var uzskatīt, ka šādi necikliski efekti, kādi skaitliskā izteiksmē sniegti šajā ziņojumā, pilnībā atspoguļo fiskālo pozīciju strukturālās pārmaiņas, jo tie ietver īslaicīgu ietekmi uz budžeta bilanci, ko izraisa gan politikas pasākumu, gan īpašu faktoru ietekme. Sevišķi grūti novērtēt, kā strukturālās budžeta pozīcijas mainījušās krīzes laikā, ņemot vērā potenciālā ražošanas apjoma līmeņa un pieauguma tempa nenoteiktību. Kas attiecas uz citiem fiskālajiem rādītājiem, sīkāk aplūkotas arī valdības ieņēmumu un izdevumu iepriekšējās tendences.

Pēc tam tiek vērtēta valdības parāda attiecības dinamika un to noteicošie faktori šajā periodā, t.i., nominālā IKP pieauguma tempa un procentu likmju atšķirības, sākotnējā bilance un deficīta-parāda korekcija. Šāda perspektīva var sniegt papildu informāciju par to, cik lielā mērā makroekonomiskā vide, īpaši izaugsmes temps un procentu likmes, ietekmējusi parāda dinamiku. Tā var arī nodrošināt plašāku informāciju par fiskālās konsolidācijas centienu ietekmi saskaņā ar sākotnējo bilanci un deficīta-parāda korekcijā iekļauto īpašo faktoru nozīmi. Turklāt valdības parāda struktūra aplūkota, īpaši pievēršoties īstermiņa parāda un ārvalstu valūtas parāda īpatsvaram un to dinamikai. Salīdzinot šos īpatsvarus ar pašreizējo parāda rādītāja līmeni, parādīts fiskālo bilanču jutīgums pret valūtas kursu un procentu likmju pārmaiņām.

Vērtējot nākotnes perspektīvas, tiek aplūkoti valsts budžeta plāni un jaunākās Eiropas Komisijas prognozes 2013. gadam un ņemta vērā konverģences programmā noteiktā vidējā termiņa fiskālā stratēģija. Tiek ietverts Stabilitātes un izaugsmes pakta paredzētā attiecīgās valsts vidējā termiņa budžeta mērķa prognozētās izpildes, kā arī parāda rādītāja perspektīvas novērtējums, ņemot vērā pašreizējo fiskālo politiku. Visbeidzot, tiek uzsvērti ilgtermiņa uzdevumi budžeta pozīciju ilgtspējas saglabāšanai un plašas konsolidācijas jomas, īpaši tās, kuras attiecas uz nefondēto valsts pensiju sistēmu saistībā ar demogrāfiskajām pārmaiņām un valdības iespējamām saistībām, sevišķi finanšu un ekonomiskās krīzes laikā.

Atbilstoši iepriekšējai praksei analizēta arī lielākā daļa svarīgu faktoru, kas noteikti Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011, 2. panta 3. punktā un sniegti 2. ielikumā.

Valūtas kursu norīšu jomā tiesību aktu normas un to piemērošana ECB darbībā atspoguļota 3. ielikumā.

3. ielikums

VALŪTAS KURSA NORISES

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta trešo ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts ilgtspējīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"vismaz divus gadus attiecīgās valsts valūtas kursa svārstības palikušas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānisma noteiktajās robežās un šīs valsts valūta nav devalvēta attiecībā pret euro".

Līguma 140. pantā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 3. pants paredz, ka:

"Kritērijs minētā Līguma 140. panta 1. punkta trešajā ievilkumā minētajai dalībai Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā ir tāds, ka dalībvalsts vismaz divus gadus pirms novērtējuma bez lielām grūtībām ievērojusi paredzētās normālās svārstību robežas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā. Proti, dalībvalsts šajā laikā pēc savas iniciatīvas nav devalvējusi savas valūtas divpusējo centrālo kursu attiecībā pret euro."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Attiecībā uz valūtas kursa stabilitāti ECB novērtē, vai valsts bez nopietnām problēmām piedalījies VKM II (kas no 1999. gada janvāra aizstāja VKM) vismaz divus gadus pirms konverģences novērtējuma, jo īpaši nemazinot savas valūtas kursu attiecībā pret euro. Īsāka dalības laika gadījumos valūtas kursa dinamika aplūkota divu gadu atsaucē periodā.

Novērtējot valūtas kursa stabilitāti attiecībā pret euro, uzmanība pievērsta tam, vai valūtas kurss ir tuvu VKM II centrālajam kursam, ņemot vērā arī faktorus, kuri varētu veicināt attiecīgā valūtas kursa kāpumu, kas atbilst iepriekš izmantotajai pieejai. Tāpēc svārstību koridora diapazons VKM II nerada problēmas valūtas kursa stabilitātes kritērija novērtēšanā.

Turklāt jautājumu par to, vai valstij nav bijušas "nopietnas grūtības", parasti izskata šādi: 1) novērtējot valūtas kursa novirzi no VKM II centrālā kursa attiecībā pret euro; 2) izmantojot rādītājus, piemēram, valūtas kursa svārstības attiecībā pret euro un to tendenci, kā arī īstermiņa procentu likmju starpības attiecībā pret euro zonu un to dinamiku; 3) apsverot ārvalstu valūtas intervencu nozīmi; un 4) izvērtējot starptautisko finanšu palīdzības programmu nozīmi valūtas stabilizēšanā.

Šā ziņojuma atsaucē periods ir no 2011. gada 17. maija līdz 2013. gada 16. maijam. Visi divpusējie valūtas kursi ir oficiālie ECB atsaucē kursi (sk. 4.5. sadaļu).

Papildus dalībai VKM II un nominālā valūtas kursa pārmaiņām attiecībā pret euro aplūkojamā periodā īsumā aplūkoti dati par pašreizējā valūtas kursa stabilitāti. Tie tiek iegūti no reālo divpusējo un efektīvo valūtas kursu, eksporta tirgu un maksājumu bilances tekošā, kapitāla un finanšu konta dinamikas. Kopējā ārējā parāda un starptautisko investīciju bilances pārmaiņas arī tiek vērtētas ilgākos laika periodos. Sadaļās par valūtas kursa dinamiku aplūkoti arī attiecīgās valsts integrācijas euro zonā līmeņa rādītāji. To vērtē ārējās tirdzniecības (eksports un imports), kā arī finanšu integrācijas izteiksmē. Visbeidzot, sadaļā par valūtas kursa dinamiku aplūkots, vai attiecīgā novērtētā valsts guvusi labumu no centrālās bankas likviditātes palīdzības vai maksājumu bilances atbalsta – divpusēja vai daudzpusēja, iesaistoties SVF un/vai ES. Tiek izskatīta gan faktiskā, gan piesardzības nolūkā pieprasītā palīdzība, t.sk. piekļuve piesardzības finansējumam, piemēram, SVF elastīgās kredītlīnijas veidā.

Līguma noteikumi attiecībā uz ilgtermiņa procentu likmju dinamiku un to piemērošana ECB darbībā atspoguļota 4. ielikumā.

4. ielikums

ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta ceturto ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts ilgtspējīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"stabilitāte, ko dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, panākusi konverģencē un Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā, kuru atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes".

Līguma 140. pantā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 4. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta ceturtajā ievilkumā minētās procentu likmju konverģences kritērijs ir tas, ka dalībvalsts vidējā nominālā ilgtermiņa procentu likme, kas pirms novērtējuma novērota vienu gadu, pārsniedz ne vairāk kā par 2 procentu punktiem likmes, augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Procentu likmes mēra, izmantojot valdības ilgtermiņa obligācijas vai līdzīgus vērtspapīrus un ņemot vērā to, ka dažādās valstīs tās nosaka dažādi".

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

Pirmkārt, attiecībā uz "vidējo nominālo ilgtermiņa procentu likmi", kas "pirms novērtējuma novērota vienu gadu", ilgtermiņa procentu likme tiek aprēķināta kā vidējais aritmētiskais rādītājs pēdējos 12 mēnešos, par kuru bijuši pieejami SPCI dati. Šajā ziņojumā aplūkots atsaucē periods ir no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim.

Otrkārt, nosacījumu "augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsaucē vērtības definēšanai, piemēro, izmantojot ilgtermiņa procentu likmju nesvērto vidējo aritmētisko rādītāju tajās pašās trijās ES dalībvalstīs, kuru dati lietoti cenu stabilitātes kritērija novērtēšanas atsaucē vērtības aprēķinā (sk. 1. ielikumu). Šajā ziņojumā aplūkotajā atsaucē periodā šo triju valstu ilgtermiņa procentu likmes bija 1.6% (Zviedrijā), 3.8% (Latvijā) un 5.1% (Īrijā)¹, tādējādi vidējā procentu likme ir 3.5% un, pieskaitot 2 procentu punktus, atsaucē vērtība ir 5.5%.

Procentu likmes aprēķinātas, pamatojoties uz pieejamām saskaņotajām ilgtermiņa procentu likmēm, kuras noteiktas konverģences novērtēšanai (sk. 4.5. sadaļu).

1 2012. gada Konverģences ziņojumā Īrija tika izslēgta no ilgtermiņa procentu likmju kritērija atsaucē vērtības aprēķina tāpēc, ka tajā laikā tirgos dominēja valstij specifiskas augstas riska prēmijas, kuras noteica nevis inflācija, bet citi faktori. Šajā ziņojumā Īrija iekļauta aprēķinā tāpēc, ka: 1) Īrijas valdības obligāciju peļņas likme un valstij specifiskas augstas riska prēmijas būtiski mazinājušās attiecībā pret euro zonas vidējo rādītāju (par to liecina tas, ka Īrijas vidējā ilgtermiņa procentu likme šajā atsaucē periodā bija 5.1% salīdzinājumā ar euro zonas vidējo likmi 3.6%, bet attiecīgās procentu likmes 2012. gada Konverģences ziņojumā bija 9.1% un 4.4%); un 2) Īrijas valdības obligāciju tirgu uzlabojusies likviditāte.

Kā jau minēts, Līgumā precīzi sniegta atsauce uz "konverģences stabilitāti", ko atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes. Tāpēc norises atsaucē periodā (2012. gada maijs–2013. gada aprīlis) aplūkotas saistībā ar ilgtermiņa procentu likmju tendencēm pēdējos 10 gados (vai citā periodā, par kuru pieejami dati) un galvenajiem faktoriem, kas nosaka to atšķirības salīdzinājumā ar euro zonā dominējošo vidējo ilgtermiņa procentu likmi. Atsaucē periodā euro zonas vidējā ilgtermiņa procentu likme daļēji atspoguļoja vairāku euro zonas valstu augstās valstij specifiskās riska prēmijas. Tāpēc salīdzinājuma veikšanas nolūkā izmantota arī euro zonas AAA reitinga valdības ilgtermiņa obligāciju peļņas likme (t.i., euro zonas AAA ienesīguma līknes ilgtermiņa ienesīgums, kas ietver euro zonas valstis ar AAA reitingu). Šā ziņojuma analīzes pamatojumam sniegta informācija par finanšu tirgus apjomu un attīstību. Tās pamatā ir trīs rādītāji (sabiedrību emitēto apgrozībā esošo parāda vērtspapīru apjoms, akciju tirgus kapitalizācija un iekšzemes banku veiktā privātā sektora kreditēšana), kas kopā katrā valstī nosaka kapitāla tirgu apjomu.

Visbeidzot, saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu šajā ziņojumā jāanalizē vairāki citi svarīgi faktori (sk. 5. ielikumu). Šajā ziņā 2011. gada 13. decembrī saskaņā ar Līguma 121. panta 6. punktu stājusies spēkā uzlabota tautsaimniecības pārvaldības sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt ciešāku ekonomiskās politikas saskaņošanu un ilgtspējīgu ES dalībvalstu ekonomiskās darbības konverģenci. 5. ielikumā īsumā raksturotas atbilstošās tiesību aktu normas un veids, kādā minētie papildu faktori atspoguļoti ECB veiktās konverģences novērtējumā.

5. ielikums

CITI BŪTISKI FAKTORI

1. Līguma un citu tiesību aktu noteikumi

Līguma 140. panta 1. punkts paredz: "Komisijas un Eiropas Centrālās bankas ziņojumos ņem vērā arī tirgu integrācijā gūtos sasniegumus, maksājumu bilances tekošā konta stāvokli un tā dinamiku, kā arī vienības darbaspēka izmaksu un citu cenu indeksu attīstības vērtējumu."

Tāpēc ECB ņem vērā tiesību aktu kopumu par ES tautsaimniecības pārvaldību, kas stājas spēkā 2011. gada 13. decembrī. Pamatojoties uz Līguma 121. panta 6. punkta nosacījumiem, Eiropas Parlaments un ES Padome apstiprināja detalizētus daudzpusējas uzraudzības procedūras noteikumus, uz kuriem izdarīta atsauce Līguma 121. panta 3. punktā un 121. panta 4. punktā. Šie noteikumi tika pieņemti, "lai labāk koordinētu dalībvalstu ekonomikas politiku un nodrošinātu stabilo ekonomisko konverģenci" (121. panta 3. punkts), jo "ir jāizdara secinājumi par Ekonomikas un monetārās savienības darbības pirmajos desmit gados gūto pieredzi, un jo īpaši ir jāuzlabo Savienības ekonomikas pārvaldība, to balstot uz valstu lielāku atbildību".¹ Jaunā tiesību aktu pakete ietver uzlabotu uzraudzības sistēmu (makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūra, MNNP; *macroeconomic imbalance procedure*, MIP), lai novērstu pārmērīgu makroekonomisko nelīdzsvarotību un palīdzētu tās skartajām ES dalībvalstīm izstrādāt korektīvo pasākumu plānus pirms šo noviržu nostiprināšanās. MNNP un tās preventīvā un korektīvā daļa attiecas uz visām ES dalībvalstīm, izņemot tās, kuras, izmantojot starptautisku finanšu palīdzības programmu, jau pakļautas rūpīgākai pārbaudei. MNNP ietver

¹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra Regulas (ES) Nr. 1176/2011 par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību, 2. apsvērumu.

brīdināšanas mehānismu, lai laikus atklātu veidojošos makroekonomisko nelīdzsvarotību, kas balstās uz pārredzamu rādītāju kopsavilkumu ar brīdināšanas sliekšni (robežvērtībām) visām ES dalībvalstīm, apvienojot to ar tautsaimniecības novērtējumu. Šajā novērtējumā būtu jāņem vērā arī nominālā un faktiskā konverģence euro zonā un ārpus tās.² Izvērtējot makroekonomisko nelīdzsvarotību, šai procedūrai būtu pienācīgi jāņem vērā tās nozīmība un iespējamā negatīvā ekonomiskā un finansiālā ietekme, kas ir nelabvēlīga ES tautsaimniecības stabilitātei un apdraud EMS raitu darbību.³

2. Līguma noteikumu piemērošana

Saskaņā ar iepriekšējo praksi papildu faktori, uz kuriem izdarīta atsauce Līguma 140. panta 1. punktā, aplūkoti 4. nodaļā, un to virsraksti ir 1.–4. ielikumā raksturotie atsevišķie kritēriji. Runājot par MNNP elementiem, lielākā daļa makroekonomisko rādītāju šajā ziņojumā jau minēti iepriekš (daži ar atšķirīgu statistisko definīciju) kā daļa no plašā retrospektīvu un uz nākotni vērstu papildu ekonomisko rādītāju klāsta, kurus uzskata par lietderīgiem konverģences ilgtspējas detalizētākai novērtēšanai saskaņā ar Līguma 140. pantu. Lai analīze būtu pilnīga, 4. nodaļā sniegts rādītāju kopsavilkums, t.sk. attiecībā uz brīdināšanas sliekšni (robežvērtībām), šajā ziņojumā novērtētajai valstij, tādējādi nodrošinot visu pieejamo informāciju, kas svarīga, lai noteiktu makroekonomisko nelīdzsvarotību, kas varētu kavēt augsta ilgtspējīgas konverģences līmeņa sasniegšanu saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu. Jāatzīmē, ka ES dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums un kuras pakļautas pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanas procedūrai, nevar uzskatīt par tādām, kas sasniegušas augstu ilgtspējīgas konverģences līmeni saskaņā ar Līguma 140. panta 1. daļu.

2 Sk. Regulas (ES) Nr. 1176/2011 4. panta 4. punktu.

3 Sk. Regulas (ES) Nr. 1176/2011 17. apsvērumu.

2.2. NACIONĀLO TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMIEM

2.2.1. IEVADS

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu ECB (un Eiropas Komisijai) vismaz reizi divos gados vai pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, jāsagatavo ziņojums Padomei par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, pildot saistības attiecībā uz Ekonomikas un monetārās savienības izveidi. Šajā ziņojumā konkrētajā gadījumā pēc Latvijas, kas ir tāda dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, pieprasījuma jāiekļauj vērtējums par katras pieprasījumu iesniegušās dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu, t.sk. NCB statūtu, atbilstību Līguma 130. un 131. pantam un attiecīgajiem Statūtu pantiem. Šādu Līgumā noteiktu pienākumu dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums, dēvē arī par tiesisko konverģenci. Vērtējot tiesisko konverģenci, ECB neaprobežojas tikai ar nacionālo tiesību aktu formālu novērtējumu, bet var arī apsvērt, vai attiecīgo nosacījumu ieviešana atbilst Līguma un Statūtu garam. ECB īpašas bažas rada jebkuras pazīmes, ka uz dažu dalībvalstu NCB lēmēj institūcijām tiek izdarīts spiediens, kas neatbilst Līguma garam attiecībā uz centrālo banku neatkarību. ECB arī uzskata, ka nepieciešama raita un nepārtraukta NCB lēmēj institūciju darbība. Konkrēti šajā sakarā dalībvalstu atbildīgajām iestādēm ir pienākums veikt nepieciešamos pasākumus, lai, atbrīvojoties NCB lēmēj institūcijas locekļa vietai, nodrošinātu savlaicīgu jauna locekļa iecelšanu amatā.¹ Pirms ECB sniegs galīgu pozitīvu novērtējumu, atzīstot, ka dalībvalsts nacionālie tiesību akti atbilst Līgumam un Statūtiem, tā rūpīgi uzraudzīs visas norises.

1 Atzinumi CON/2010/37 un CON/2010/91.

DALĪBVALSTS, UZ KURU ATTIECAS IZŅĒMUMS, UN TIESISKĀ KONVERĢENCE

Latvija, kuras nacionālie tiesību akti tiek vērtēti šajā ziņojumā, ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, t.i., tā vēl nav ieviesusi euro. Akta par pievienošanās nosacījumiem 4. pants² nosaka, ka "Katra jaunā dalībvalsts no pievienošanās dienas piedalās Ekonomikas un monetārajā savienībā kā dalībvalsts, uz ko attiecas izņēmums, kā tā definēta EK līguma 139. pantā."

ECB izvērtējusi tiesiskās konverģences pakāpi Latvijā, kā arī likumdošanas pasākumus, kas veikti vai kas tai jāveic, lai šo mērķi sasniegtu.

Tiesiskās konverģences vērtēšanas mērķis ir veicināt Padomes lēmumus par to, vai dalībvalsts izpilda "saistības attiecībā uz ekonomiskās un monetārās savienības izveidi" (Līguma 140. panta 1. punkts). Tiesiskajā jomā šādi nosacījumi īpaši attiecas uz centrālās bankas neatkarību un NCB tiesisko integrāciju Eurosistēmā.

TIESISKĀ NOVĒRTĒJUMA STRUKTŪRA

Tiesiskajā novērtējumā kopumā ievērota iepriekšējo ECB un EMI tiesiskās konverģences ziņojumu³ uzbūve.

Latvijas tiesību aktu atbilstība aplūkota, ņemot vērā tiesību aktus, kas stājās spēkā pirms 2013. gada 12. marta.

2.2.2. PIELĀGOŠANAS APJOMS

2.2.2.1. PIELĀGOŠANAS JOMAS

Lai noteiktu jomas, kurās nepieciešama nacionālo tiesību aktu pielāgošana, tiek vērtēti šādi jautājumi:

- atbilstība NCB neatkarības noteikumiem Līgumā (130. pants) un Statūtos (7. un 14.2. pants) un atbilstība konfidencialitātes noteikumiem (Statūtu 37. pants);
- monetārās finansēšanas (Līguma 123. pants) un privileģētās piekļuves aizlieguma (Līguma 124. pants) un vienotas euro rakstības ievērošana, kas prasīta ES tiesību aktos; un
- NCB tiesiskā integrācija Eurosistēmā (īpaši saistībā ar Statūtu 12.1. un 14.3. pantu).

2.2.2.2. "SADERĪBA" PRETĒJI "SASKAŅOŠANAI"

Līguma 131. pantā noteikts, ka jānodrošina, lai nacionālie tiesību akti ir "saderīgi" ar Līgumiem un Statūtiem; tāpēc visas neatbilstības jānovērš. Šā nosacījuma izpildes nepieciešamību neietekmē ne Līgumu un Statūtu prioritāte pār nacionālajiem tiesību aktiem, ne nesaderības raksturs.

2 Akts par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanās nosacījumiem un pielāgojumiem Līgumos, kas ir Eiropas Savienības pamatā (OV L 236, 23.09.2003., 34. lpp.).

3 Konkrēti ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojums (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju un Zviedriju), 2010. gada maija Konverģences ziņojums (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju un Zviedriju), 2008. gada maija Konverģences ziņojums (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju, Slovākiju un Zviedriju), 2007. gada maija Konverģences ziņojums (par Kipru un Maltu), 2006. gada decembra Konverģences ziņojums (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Ungāriju, Maltu, Poliju, Slovākiju un Zviedriju), 2006. gada maija Konverģences ziņojums (par Lietuvu un Slovēniju), 2004. gada oktobra Konverģences ziņojums (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Maltu, Poliju, Slovēniju, Slovākiju un Zviedriju), 2002. gada maija Konverģences ziņojums (par Zviedriju) un 2000. gada aprīļa Konverģences ziņojums (par Grieķiju un Zviedriju) un EMI 1998. gada marta Konverģences ziņojums.

Nacionālajiem tiesību aktiem izvirzītā "saderības" prasība nenozīmē, ka Līgums nosaka prasību "saskaņot" NCB statūtus savstarpēji vai ar Statūtiem. Nacionālās atšķirības var turpināt pastāvēt tiktāl, ciktāl tās neapdraud ES ekskluzīvo kompetenci monetārajos jautājumos. Statūtu 14.4. pantā tiešām noteikts, ka NCB var veikt uzdevumus, kas nav minēti Statūtos, ar noteikumu, ka tie nav pretrunā ar ECBS mērķiem un uzdevumiem. Nosacījumi, kas atļauj šādu papildu funkciju iekļaušanu NCB statūtos, skaidri atspoguļo situācijas, kurās var saglabāties atšķirības. Tātad termins "saderīgs" vairāk liecina, ka nacionālie tiesību akti un NCB statūti jākorrigē, lai novērstu neatbilstības Līgumiem un Statūtiem un nodrošinātu NCB integrāciju ECBS nepieciešamajā līmenī. Īpaši jāmaina jebkādi noteikumi, kas ierobežo Līgumā noteikto NCB neatkarību un tās kā ECBS neatņemamas daļas nozīmi. Tāpēc, lai to panāktu, nepietiek pašauties vienīgi uz ES tiesību aktu prioritāti pār nacionālajiem tiesību aktiem.

Līguma 131. pantā noteiktais pienākums aptver tikai nesaderību ar Līgumiem un Statūtiem. Tomēr nacionālie tiesību akti, kas neatbilst ES sekundārajiem tiesību aktiem, ar tiem jāsapasa. ES tiesību aktu prioritāte neietekmē nacionālo tiesību aktu pielāgošanas pienākumu. Šī vispārīgā prasība izriet ne vien no Līguma 131. panta, bet arī no Eiropas Savienības Tiesas prakses.⁴

Līgumi un Statūti neparedz veidu, kādā jāpielāgo nacionālie tiesību akti. To var veikt, atsaucoties uz Līgumiem un Statūtiem vai inkorporējot to noteikumus un atsaucoties uz to izcelsmi, vai svītrojot katru nesaderību, vai apvienojot minētās metodes.

Turklāt papildus pārējam, lai nodrošinātu un saglabātu nacionālo tiesību aktu atbilstību Līgumiem un Statūtiem, ES iestādēm un dalībvalstīm jākonsultējas ar ECB par tās kompetencē esošo tiesību aktu projektu noteikumiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu un Statūtu 4. pantu. Padomes 1998. gada 29. jūnija Lēmums 98/415/EK par valstu iestāžu konsultēšanos ar Eiropas Centrālo banku par tiesību aktu projektiem⁵ nepārprotami prasa, lai dalībvalstis veiktu vajadzīgos pasākumus šā pienākuma izpildes nodrošināšanai.

2.2.3. NCB NEATKARĪBA

Attiecībā uz centrālās bankas neatkarību un konfidencialitāti dalībvalstīs, kas ES pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu noteikumus un tie stātos spēkā attiecīgi līdz 2004. gada 1. maijam un 2007. gada 1. janvārim. Zviedrijā nepieciešamajiem pielāgojumiem bija jāstājas spēkā līdz ECBS izveidei 1998. gada 1. jūnijā.

CENTRĀLĀS BANKAS NEATKARĪBA

EMI 1995. gada novembrī izstrādāja centrālās bankas neatkarības pazīmju sarakstu (tas vēlāk detalizēti aprakstīts 1998. gada Konverģences ziņojumā), kas tolaik bija dalībvalstu nacionālo tiesību aktu, īpaši NCB statūtu, novērtējuma pamats. Centrālās bankas neatkarības jēdziens ietver dažādus atsevišķi vērtējamus neatkarības veidus, t.i., funkcionālo, institucionālo, personisko un finansiālo neatkarību. Dažu pēdējo gadu laikā šo centrālās bankas neatkarības aspektu analīze precizēta ECB sniegtajos atzinumos. Šie aspekti veido dalībvalstu, uz kurām attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu un Līgumu un Statūtu konverģences pakāpes novērtējuma pamatu.

FUNKCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarība nav pašmērķis, bet gan līdzeklis tāda mērķa sasniegšanai, kam jābūt skaidri noteiktam un dominējošam salīdzinājumā ar jebkuru citu mērķi. Funkcionālajai neatkarībai

⁴ Sk. arī Lietu 167/73 "Eiropas Kopienų Komisija pret Francijas Republiku" [1974] ECR 359 (*Code du Travail Maritime*).

⁵ OV L 189, 03.07.1998., 42. lpp.

nepieciešams katras NCB galveno mērķi noteikt nepārprotami, juridiski precīzi un saskaņā ar Līgumā noteikto galveno mērķi – cenu stabilitāti. To sasniedz, nodrošinot NCB ar šā mērķa sasniegšanai nepieciešamajiem līdzekļiem un instrumentiem neatkarīgi no jebkuras citas iestādes. Līguma prasība attiecībā uz centrālās bankas neatkarību atspoguļo vispārējo viedokli, ka galveno mērķi – cenu stabilitāti – vislabāk nodrošinās pilnīgi neatkarīga iestāde ar precīzi formulētām pilnvarām. Centrālo banku neatkarība pilnībā saderīga ar NCB atbildību par to pieņemtajiem lēmumiem, kas ir svarīgs aspekts, lai veicinātu uzticēšanos banku neatkarīgajam statusam. Tas ietver caurredzamību un dialogu ar trešām personām.

Attiecībā uz termiņiem Līgumā nav precīzi noteikts, kad to dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, jāizpilda galvenais – cenu stabilitātes – mērķis, kas noteikts Līguma 127. panta 1. punktā un 282. panta 2. punktā un Statūtu 2. pantā. Attiecībā uz dalībvalstīm, kas ES pievienojās pēc euro ieviešanas datuma ES, nav skaidrs, vai pienākuma izpilde būtu jāsāk no pievienošanās datuma vai no datuma, kurā šīs dalībvalstis ievieš euro. Lai gan Līguma 127. panta 1. punkts neattiecas uz dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums (sk. Līguma 139. panta 2. punkta c) daļu), Statūtu 2. pants attiecas uz šādām dalībvalstīm (sk. Statūtu 42.1. pantu). ECB uzskata, ka pienākumu par NCB galveno mērķi noteikt cenu stabilitāti jāsāk pildīt no 1998. gada 1. jūnija Zviedrijas gadījumā un no 2004. gada 1. maija un 2007. gada 1. janvāra – to dalībvalstu gadījumā, kuras šajos datumos pievienojās ES. Tas pamatojas uz to, ka viens no ES pamatprincipiem, t.i., cenu stabilitāte (Līguma 119. pants), piemērojams arī tām dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums. Tas pamatojas arī uz Līguma mērķi visām dalībvalstīm censties panākt makroekonomisko konvergenci, t.sk. cenu stabilitāti, kas ir šo regulāro ECB un Eiropas Komisijas ziņojumu nolūks. Šāds secinājums balstās arī uz nepieciešamo centrālās bankas neatkarības ratio legis, kas pamatota tikai tad, ja prioritāte ir vispārējais cenu stabilitātes mērķis.

Valsts novērtējums šajā ziņojumā balstās uz šiem secinājumiem attiecībā uz laiku, kad to dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, ir pienākums noteikt cenu stabilitāti kā savu galveno mērķi.

INSTITUCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Institucionālās neatkarības princips nepārprotami pausts Līguma 130. pantā un Statūtu 7. pantā. Abu šo pantu nosacījumi aizliedz NCB un to lēmējinstītūciju locekļiem lūgt vai pieņemt norādījumus no ES institūcijām vai iestādēm, no jebkuras dalībvalsts valdības vai kādas citas iestādes. Turklāt tie aizliedz ES iestādēm, institūcijām, birojiem un aģentūrām, kā arī dalībvalstu valdībām censties ietekmēt tos NCB lēmējinstītūciju locekļus, kuru lēmumi var ietekmēt NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi. Ja nacionālie tiesību akti atspoguļo Līguma 130. pantu un Statūtu 7. pantu, tajos jābūt ietvertiem abiem aizliegumiem un nedrīkst būt ierobežota to piemērošanas joma.⁶

Neatkarīgi no tā, vai NCB ir valsts iestāde, īpaša publisko tiesību iestāde vai vienkārši akciju sabiedrība, pastāv risks, ka īpašnieks, pamatojoties uz īpašumtiesībām, var ietekmēt tās lēmumu pieņemšanu attiecībā uz uzdevumiem, kas saistīti ar ECBS. Šāda ietekme, kas īstenoja, izmantojot akcionāru tiesības vai citādi, var ietekmēt NCB neatkarību, tāpēc tā jāierobežo ar likumu.

Aizliegums sniegt norādījumus

Trešo personu tiesības sniegt norādījumus NCB, to lēmējinstītūcijām vai šo lēmējinstītūciju locekļiem nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītus uzdevumus.

Jebkurai NCB iesaistīšanai finansiālās stabilitātes nostiprināšanas pasākumu īstenošanā jābūt savienojamai ar Līgumu, t.i., NCB funkcijas jāveic veidā, kas pilnībā atbilst to funkcionālajai,

⁶ Atzinums CON/2011/104.

institucionālajai un finansiālajai neatkarībai, lai nodrošinātu Līgumā un Statūtos noteikto uzdevumu pienācīgu izpildi.⁷ Ja nacionālie tiesību akti nosaka NCB funkcijas, kas pārsniedz padomdevēja funkcijas un prasa uzņemties papildu uzdevumus, jānodrošina, ka šo uzdevumu īstenošana neietekmē NCB spējas pildīt ar ECBS saistītos uzdevumus ne operacionālā, ne finansiālā ziņā.⁸ Turklāt, iekļaujot NCB pārstāvjus koleģiālu uzraudzības lēmēj institūciju vai citu iestāžu sastāvā, rūpīgi jāapsver NCB lēmēj institūciju locekļu personiskās neatkarības aizsarg mehānismi.⁹

Aizliegums apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt lēmumus

Trešo personu tiesības apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt NCB lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītos uzdevumus.

Aizliegums uz likumiska pamata cenzēt lēmumus

Citu iestāžu, izņemot neatkarīgas tiesas, tiesības uz likumiska pamata cenzēt ar ECBS uzdevumu izpildi saistītus lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, jo šo uzdevumu izpildi nedrīkst pakļaut vērtēšanai politiskā līmenī. NCB prezidenta tiesības apturēt ECBS vai NCB lēmēj institūcijas likumīgi pieņemta lēmuma izpildi un pēc tam to iesniegt politiskām institūcijām galīgā lēmuma pieņemšanai būtu līdzvērtīgas norādījumu lūgšanai no trešām personām.

Aizliegums ar balsstiesībām piedalīties NCB lēmēj institūcijās

Trešo personu pārstāvju dalība NCB lēmēj institūcijās ar tiesībām balsot par jautājumiem, kas skar NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, pat ja šāda balss nav izšķiroša, nav savienojama ar Līgumu un Statūtiem.

Ex ante konsultāciju aizliegums attiecībā uz NCB lēmumiem

NCB ar likumu noteikts pienākums *ex ante* konsultēties ar trešām personām nodrošina tām oficiālu mehānismu galīgā lēmuma ietekmēšanai un tāpēc nav savienojams ar Līgumu un Statūtiem.

Tomēr NCB un trešo personu dialogs, pat ja tā pamatā ir likumā noteikti pienākumi sniegt informāciju un apmainīties viedokļiem, atbilst centrālās bankas neatkarībai ar nosacījumu, ka:

- nenotiek iejaukšanās NCB lēmēj institūciju locekļu neatkarībā;
- pilnībā tiek respektēts NCB prezidentu kā ECB lēmēj institūciju locekļu īpašais statuss; un
- tiek ievērotas Statūtos noteiktās konfidencialitātes prasības.

NCB lēmēj institūciju locekļu atbrīvošana no pienākumiem

Statūtu noteikumos attiecībā uz trešo personu (piemēram, valdību) īstenoto NCB lēmēj institūciju locekļu atbrīvošanu no pienākumiem (piemēram, saistībā ar pārskatiem) jāietver atbilstoši aizsarg mehānismi, lai šādas pilnvaras neaizskartu atsevišķa NCB locekļa spējas patstāvīgi pieņemt ar ECBS uzdevumiem saistītus lēmumus (vai izpildīt ECBS līmenī pieņemtos lēmumus). Šajā nolūkā NCB statūtos ieteikts iekļaut skaidri paustu noteikumu.

PERSONISKĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarību aizsargā arī Statūtu noteikums par NCB lēmēj institūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu. NCB prezidenti ir ECB Ģenerālpadomes locekļi un pēc tam, kad viņu dalībvalstis ieviesis euro, kļūs par ECB Padomes locekļiem. Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka

⁷ Atzinums CON/2010/31.

⁸ Atzinums CON/2009/93.

⁹ Atzinums CON/2010/94.

NCB statūtos īpaši jāparedz minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš – pieci gadi. Nodrošināta arī aizsardzība pret prezidentu patvarīgu atbrīvošanu no amata, nosakot, ka prezidentus var atbrīvot no amata tikai tad, ja viņi vairs neatbilst pienākumu veikšanai vajadzīgajiem nosacījumiem vai izdarījuši smagu pārkāpumu, kā arī paredzot iespēju apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā. NCB statūtiem jāatbilst šim noteikumam, kā skaidrots tālāk tekstā.

Līguma 130. pantā noteikts aizliegums valstu valdībām un jebkura veida institūcijām ietekmēt NCB lēmēj institūciju locekļus to uzdevumu izpildē. Konkrēti dalībvalstis nedrīkst censties ietekmēt NCB lēmēj institūciju locekļus, izdarot grozījumus nacionālajos tiesību aktos, kas skar viņu atalgojumu, ievērojot principu, ka šādi grozījumi drīkst attiekties tikai uz locekļiem, kas tiks iecelti amatā nākotnē.¹⁰

Prezidentu minimālais amata pilnvaru termiņš

Saskaņā ar Statūtu 14.2. pantu NCB statūtiem jāparedz, ka minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš ir pieci gadi. Tas neaizliedz ilgākus amata pilnvaru termiņus, savukārt neierobežotam amata pilnvaru termiņam nav nepieciešama statūtu pielāgošana, ja iemesli prezidenta atbrīvošanai no amata atbilst Statūtu 14.2. pantam. Valsts tiesību aktiem, kas nosaka obligāto pensijas vecumu, jānodrošina, lai pensijas vecums nepārtrauktu Statūtu 14.2. pantā paredzēto minimālo amata pilnvaru termiņu. Piemērojot Prezidentam, šādam termiņam ir prioritāte attiecībā pret obligāto pensijas vecumu.¹¹ Ja tiek grozīti NCB statūti, tiesību aktam, ar kuru tiek veikti grozījumi, jānodrošina prezidenta un citu ar ECBS saistītu uzdevumu veikšanā iesaistītu lēmēj institūciju locekļu amata pilnvaru termiņa aizsardzība.

Pamatojums prezidentu atbrīvošanai no amata

NCB statūtiem jānodrošina, ka prezidentus nevar atbrīvot no amata tādu iemeslu dēļ, kuri nav minēti Statūtu 14.2. pantā. Šīs prasības mērķis ir neļaut prezidentu apstiprināšanā iesaistītajām iestādēm, īpaši valdībai vai parlamentam, patvarīgi atbrīvot viņus no amata. NCB statūtos jāmin tādi atbrīvošanas iemesli, kas atbilst Statūtu 14.2. pantam, vai arī jāatsakās no norādēm uz atbrīvošanas iemesliem (jo Statūtu 14.2. panta noteikumi ir tieši piemērojami). Kad prezidenti ir ievēlēti vai iecelti, viņu atbrīvošana no amata var notikt tikai uz Statūtu 14.2. pantā minēto iemeslu pamata, pat ja prezidenti vēl nav uzsākuši pienākumu izpildi.

Pārējo ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmēj institūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājums un pamatojums atbrīvošanai no amata

Personiskā neatkarība būtu apdraudēta, ja noteikumi, kas nodrošina prezidenta amata pilnvaru termiņu un pamatojumu atbrīvošanai no amata, netiktu piemēroti arī citiem NCB lēmēj institūciju locekļiem, kuri veic ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi.¹² Vienlīdzīgu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu nosaka dažādas Līguma un Statūtu normas. Statūtu 14.2. pantā nav noteikts, ka amata pilnvaru termiņa nodrošinājums attiecas tikai uz NCB prezidentiem, bet Līguma 130. pants un Statūtu 7. pants attiecas uz NCB "lēmēj institūciju locekļiem", nevis konkrēti uz prezidentiem. Tas ir īpaši svarīgi, ja prezidents ir "pirmais starp līdzīgiem" kolēģiem ar vienādām balsstiesībām vai ja šie citi locekļi iesaistīti ar ECBS saistītu uzdevumu veikšanā.

10 Sk., piemēram, atzinumus CON/2010/56, CON/2010/80, CON/2011/104 un CON/2011/106.

11 Sk. atzinuma CON/2012/89 7. punktu.

12 Sk. atzinuma CON/2004/35 8. punktu, atzinuma CON/2005/26 8. punktu, atzinuma CON/2006/44 3.3. punktu, atzinuma CON/2006/32 2.6. punktu un atzinuma CON/2007/6 2.3. un 2.4. punktu.

Tiesības uz lēmumu apstrīdēšanu tiesā

Lai ierobežotu politisko rīcības brīvību, vērtējot iemeslus atbrīvošanai no amata, NCB lēmēj institūciju locekļiem jāparedz tiesības neatkarīgā tiesā apstrīdēt jebkuru lēmumu par viņu atbrīvošanu no amata.

Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka no amata atbrīvotie NCB prezidenti šo lēmumu var apstrīdēt Eiropas Savienības Tiesā. Nacionālajos tiesību aktos būtu jāiekļauj atsauce uz Statūtiem vai arī nebūtu jāmin tiesības apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā (jo Statūtu 14.2. panta noteikumi ir tieši piemērojami).

Nacionālajos tiesību aktos arī jāparedz tiesības valsts tiesās apstrīdēt lēmumu par citu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmēj institūciju locekļu atbrīvošanu no amata. Šīs tiesības var būt gan vispārējo tiesību aktu jautājums, gan īpaša norma. Lai gan šīs tiesības, iespējams, ir nodrošinātas saskaņā ar vispārējiem tiesību aktiem, juridiskās noteiktības dēļ būtu ieteicams konkrēti noteikt šādas apstrīdēšanas tiesības.

Nodrošinājums pret interešu konfliktu

Attiecībā uz personisko neatkarību jānovērš arī jebkādu interešu konfliktu rašanās, veicot ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmēj institūciju locekļu pienākumus attiecībā uz savām NCB (NCB prezidenti – arī attiecībā uz ECB) un jebkuras citas šo lēmēj institūciju locekļu iespējamās funkcijas, kas varētu apdraudēt viņu personisko neatkarību. Principā dalība ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistītā lēmēj institūcijā nav savienojama ar citu funkciju veikšanu, kas varētu izraisīt interešu konfliktu. Konkrēti šādi lēmēj institūciju locekļi nedrīkst ieņemt amatus un viņiem nedrīkst būt intereses, kas varētu ietekmēt viņu darbību, pārstāvēt valsts izpildvaras vai likumdevējvaras institūcijas vai reģionu vai vietējā līmeņa pārvaldes institūcijas, vai saistībā ar dalību kādā komercorganizācijā. Īpaši jā rūpējas, lai novērstu potenciālus interešu konfliktus saistībā ar lēmēj institūciju locekļiem, kuriem nav izpildfunkciju.

FINANSIĀLĀ NEATKARĪBA

Pat ja NCB ir pilnīgi nodrošināta funkcionālā, institucionālā un personiskā neatkarība (t.i., to garantē NCB statūti), tās kopējā neatkarība būtu apdraudēta, ja tā nevarētu savu pilnvaru pildīšanai (t.i., ar ECBS saistītu uzdevumu izpildei saskaņā ar Līgumu un Statūtiem) autonomi izmantot pietiekamus finanšu resursus.

Dalībvalstis nedrīkst pieļaut, ka to NCB nav pietiekamu finanšu līdzekļu ar ECBS vai Eurosistēmu saistītu uzdevumu veikšanai. Jāatzīmē, ka Statūtu 28.1. un 30.4. pantā paredzēta iespēja prasīt NCB turpmāk veikt ieguldījumus ECB kapitālā un ieskaitīt papildu līdzekļus valūtas rezervēs.¹³ Turklāt Statūtu 33.2. pantā noteikts,¹⁴ ka gadījumā, ja ECB cieš zaudējumus, kurus nav iespējams pilnībā segt no vispārējo rezervju fonda, ECB Padome var pieņemt lēmumu norakstīt atlikušos zaudējumus no attiecīgā finanšu gada monetārajiem ienākumiem proporcionāli summām, kas sadalītas NCB. Finansiālās neatkarības princips nozīmē, ka, izpildot šos nosacījumus, NCB jāspēj netraucēti veikt savas funkcijas.

Turklāt finansiālās neatkarības princips nozīmē arī to, ka NCB rīcībā jābūt pietiekamiem līdzekļiem, lai veiktu ne tikai tās ar ECBS saistītos, bet arī nacionālos uzdevumus (piemēram, tās pārvaldes un darbības finansēšanu).

¹³ Statūtu 30.4. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

¹⁴ Statūtu 33.2. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

Visu minēto iemeslu dēļ finansiālā neatkarība nozīmē arī to, ka NCB vienmēr jābūt pietiekami kapitalizētai. Īpaši jānovērš jebkura situācija, kuras dēļ ilgākā laika periodā NCB tīrais pašu kapitāls ir zemākā līmenī par tās statūtkapitālu vai pat ir negatīvs, t.sk. gadījumi, kad zaudējumi, kas pārsniedz kapitāla un rezervju apjomu, tiek pārnesti uz nākamo periodu. Katrs šāds gadījums var negatīvi ietekmēt NCB spēju veikt ne tikai tai noteiktos ar ECBS saistītos uzdevumus, bet arī nacionālos uzdevumus. Turklāt šāda situācija var ietekmēt Eurosistēmas monetārās politikas uzticamību. Tāpēc, ja NCB tīrais pašu kapitāls kļūst mazāks par tās statūtkapitālu vai pat negatīvs, attiecīgajai dalībvalstij pieņemamā laika periodā savai NCB jānodrošina atbilstošs kapitāla apjoms vismaz statūtkapitāla līmenī, lai ievērotu finansiālās neatkarības principu. Attiecībā uz ECB Padome jau atzinusi šā jautājuma nozīmīgumu, pieņemot Padomes 2000. gada 8. maija Regulu (EK) Nr. 1009/2000 par Eiropas Centrālās bankas kapitāla palielināšanu.¹⁵ Tas dod ECB Padomei iespēju kādreiz nākotnē pieņemt lēmumu par nepieciešamo kapitāla palielinājumu, lai uzturētu ECB darbībai atbilstīgu kapitāla bāzi,¹⁶ NCB jābūt finansiāli spējīgām izpildīt šādu ECB lēmumu.

Finansiālās neatkarības jēdziens jāvērtē no viedokļa, vai kāda trešā persona var tieši vai netieši ietekmēt ne tikai NCB uzdevumu izpildi, bet arī tās spēju gan operacionāli (cilvēkresursu ziņā), gan finansiāli (pietiekamu finanšu līdzekļu ziņā) īstenot savas pilnvaras. Šajā ziņā tālāk izklāstītie finansiālās neatkarības aspekti ir īpaši nozīmīgi, un daži tikai nesen precizēti.¹⁷ Tās ir finansiālās neatkarības iezīmes, attiecībā uz kurām NCB ir visneaizsargātākās pret ārējo ietekmi.

Budžeta noteikšana

Ja trešai personai ir tiesības noteikt vai ietekmēt NCB budžetu, tas nav savienojams ar finansiālo neatkarību, ja vien likumā nav iekļauts aizsargmehānisma nosacījums, paredzot, ka šādas tiesības neietekmē NCB ar ECBS saistītu uzdevumu veikšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.

Grāmatvedības noteikumi

Pārskati jā sagatavo saskaņā ar vispārējiem grāmatvedības noteikumiem vai NCB lēmēj institūciju pieņemtajiem noteikumiem. Ja šādus noteikumus pieņemušas trešās personas, tajos vismaz jāņem vērā NCB lēmēj institūciju priekšlikumi.

Gada finanšu pārskati jāapstiprina NCB lēmēj institūcijām, piedaloties neatkarīgiem grāmatvežiem, un var arī pieprasīt, lai tos *ex post* apstiprina trešās personas (piemēram, valdība vai parlaments). NCB lēmēj institūcijām vajadzētu spēt patstāvīgi un profesionāli lemt par peļņas aprēķinu.

Ja NCB darbība pakļauta valsts revīzijas institūcijas kontrolei vai tādas līdzīgas institūcijas kontrolei, kurai uzticēts pienākums pārbaudīt valsts finanšu izlietojumu, pārbaudes apjomam jābūt skaidri noteiktam normatīvajos aktos, tā nedrīkst ietekmēt NCB neatkarīgo ārējo revidentu darbību¹⁸ un turklāt atbilstoši institucionālās neatkarības principam tai jāievēro aizliegums dot norādījumus NCB un tās lēmēj institūcijām un tā nedrīkst iejaukties NCB veicamo ECBS uzdevumu izpildē.¹⁹ Valsts revīzija jāveic, balstoties uz nepolitiskiem, neatkarīgiem un pilnīgi profesionāliem pamatiem.

Peļņas sadale, NCB kapitāls un finanšu uzkrājumi

Attiecībā uz peļņas sadali NCB statūti var noteikt, kā sadalāma tās peļņa. Ja šādu noteikumu nav, lēmums par peļņas sadali būtu jāpieņem NCB lēmēj institūcijai, balstoties uz profesionāliem apsvērumiem un neatkarīgi no trešo personu ieskatiem, ja vien nepastāv nepārprotams

¹⁵ OV L 115, 16.05.2000., 1. lpp.

¹⁶ 2010. gada 13. decembra Lēmums ECB/2010/26 par ECB kapitāla palielināšanu (OV L 11, 15.01.2011., 53. lpp.).

¹⁷ Galvenie ECB atzinumi šajā jomā ir CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 un CON/2009/32.

¹⁸ NCB neatkarīgu ārējo revidentu darbība aplūkota Statūtu 27.1. pantā.

¹⁹ Atzinumi CON/2011/9 un CON/2011/53.

aizsargmehānisma nosacījums, kas paredz, ka tas neietekmē finanšu līdzekļus, kuri nepieciešami, lai NCB varētu veikt ar ECBS saistītus, kā arī savas valsts uzdevumus.

Peļņu var ieskaitīt valsts budžetā tikai pēc tam, kad segti iepriekšējo gadu uzkrātie zaudējumi²⁰ un radīti finanšu uzkrājumi, kas nepieciešami NCB kapitāla un aktīvu patiesās vērtības nodrošināšanai. Pagaaidu vai *ad hoc* likumdošanas pasākumi, kas ietver norādījumus NCB saistībā ar tās peļņas sadali, nav pieļaujami.²¹ Līdzīgi arī NCB nerealizēto kapitāla guvumu aplikšana ar nodokli pasliktinātu finansiālās neatkarības principu.²²

Dalībvalsts nedrīkst noteikt NCB kapitāla samazinājumu bez NCB lēmēj institūciju *ex ante* piekrišanas; tām jācenšas nodrošināt, ka NCB ir pietiekami finanšu līdzekļi Līguma 127. panta 2. punktā un Statūtos NCB kā ECBS locekli paredzēto pilnvaru īstenošanai. Šā iemesla dēļ grozījumi NCB peļņas sadales noteikumos jārosina un lēmums jāpieņem tikai sadarbībā ar NCB, kas vislabāk spēj novērtēt tai nepieciešamo rezerves kapitāla līmeni.²³ Attiecībā uz finanšu uzkrājumiem jeb drošības rezervi NCB jābūt tiesībām neatkarīgi veidot finanšu uzkrājumus, lai aizsargātu savu kapitāla un aktīvu patieso vērtību. Dalībvalstis arī nedrīkst traucēt NCB veidot savu rezerves kapitālu apjomā, kāds nepieciešams ECBS dalībnieci savu uzdevumu veikšanai.²⁴

Uzraudzības institūciju finansiālā atbildība

Vairākumā dalībvalstu finanšu uzraudzības institūcijas iekļautas NCB. Ja šādas institūcijas pakļautas NCB neatkarīgai lēmumu pieņemšanai, problēmu nav. Taču, ja likums paredz, ka šīs uzraudzības institūcijas tomēr pieņem patstāvīgus lēmumus, svarīgi nodrošināt, lai to lēmumi neapdraudētu NCB finanses kopumā. Šādos gadījumos nacionālajos tiesību aktos jāparedz, ka NCB ir galīgā kontrole pār jebkuru uzraudzības institūciju lēmumu, kas varētu ietekmēt NCB neatkarību, īpaši tās finansiālo neatkarību.

Autonomija personāla jautājumos

Dalībvalstis nav tiesīgas pasliktināt NCB iespējas pieņemt darbā un noturēt kvalificētus darbiniekus, kas NCB nepieciešami, lai neatkarīgi pildītu Līgumā un Statūtos tai noteiktos uzdevumus. Turklāt NCB arī nedrīkst nostādīt tādā situācijā, kad tā savu personālu kontrolē tikai daļēji vai nekontrolē vispār vai kad dalībvalsts valdība var ietekmēt NCB politiku personāla jautājumos.²⁵ Par jebkuriem grozījumiem tiesību aktos par NCB lēmēj institūciju un tās darbinieku atalgojumu jālemj ciešā un efektīvā sadarbībā ar NCB, pienācīgi ņemot vērā tās viedokli, lai nodrošinātu NCB nepārtrauktu spēju neatkarīgi pildīt tai uzticētos uzdevumus.²⁶ Autonomija personāla jautājumos attiecas arī uz darbinieku pensijām.

Īpašums un īpašumtiesības

Trešo personu tiesības iejaukties vai sniegt norādījumus NCB saistībā ar īpašumu, kas atrodas NCB turējumā, nav savienojamas ar finansiālās neatkarības principu.

2.2.4. KONFIDENCIALITĀTE

Profesionālās slepenības pienākums ECB un NCB darbiniekiem saskaņā ar Statūtu 37. pantu var noteikt līdzīgu nosacījumu iekļaušanu NCB statūtos vai dalībvalsts tiesību aktos. ES tiesību aktu

20 Atzinums CON/2009/85.

21 Atzinums CON/2009/26.

22 Atzinums CON/2009/63 un atzinums CON/2009/59.

23 Atzinums CON/2009/83 un atzinums CON/2009/53.

24 Atzinums CON/2009/26.

25 Atzinums CON/2008/9, atzinums CON/2008/10 un atzinums CON/2012/89.

26 Galvenie atzinumi ir šādi: CON/2010/42, CON/2010/51, CON/2010/56, CON/2010/69, CON/2010/80, CON/2011/104, CON/2011/106, CON/2012/6 un CON/2012/86.

un saskaņā ar tiem pieņemto noteikumu prioritāte nozīmē arī to, ka nacionālie tiesību akti par trešo personu piekļuvi dokumentiem nevar būt iemesls ECBS konfidencialitātes režīma pārkāpumiem. Valsts revīzijas iestādes vai tai līdzīgas institūcijas piekļuvei NCB informācijai un dokumentiem jābūt ierobežotai, tai neskarot ECBS konfidencialitātes režīmu, kas jāievēro NCB lēmēj institūciju locekļiem un NCB darbiniekiem. NCB jānodrošina, lai šādas iestādes aizsargātu tās informācijas un dokumentu konfidencialitāti, kurus nodod atklātībai līmenī, kas atbilst NCB izmantotajam.

2.2.5. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS UN PRIVILEĢĒTAS PIEKĻUVES AIZLIEGUMS

Attiecībā uz monetārās finansēšanas aizliegumu un privileģētas piekļuves aizliegumu dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu nosacījumus un tie būtu spēkā attiecīgi 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī. Zviedrijai nepieciešamā pielāgošana bija jāveic līdz 1995. gada 1. janvārim.

2.2.5.1. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMS

Monetārās finansēšanas aizliegums noteikts Līguma 123. panta 1. punktā, kas aizliedz pieļaut konta pārtēriņu, kā arī aizliedz jebkādos citus kredīta pakalpojumus ECB vai dalībvalstu NCB ES iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru, dalībvalstu centrālo valdību, reģionālo, vietējo vai citu publisko iestāžu, citu publisku tiesību subjektu vai publisku uzņēmumu vajadzībām, kā arī ECB un NCB aizliedz tieši pirkt parāda instrumentus no minētajām valsts sektora iestādēm. Līgumā ietverts viens atbrīvojums no šā aizlieguma: tas neattiecas uz kredītiestādēm ar valsts kapitāla līdzdalību, kam sakarā ar rezervju apgādi no centrālajām bankām piemēro tādu pašu režīmu kā privātām kredītiestādēm (Līguma 123. panta 2. punkts). Turklāt ECB un NCB var darboties kā minēto valsts sektora iestāžu fiskālie aģenti (Statūtu 21.2. pants). Monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas precīzā joma tālāk skaidrota Padomes 1993. gada 13. decembra Regulā (EK) Nr. 3603/93, kas sniedz definīcijas Līguma 104. pantā un 104.b panta 1. punktā²⁷ minēto aizliegumu piemērošanai un kas nepārprotami nosaka, ka aizliegums aptver jebkuru valsts sektora saistību finansējumu attiecībā uz trešām personām.

Monetārās finansēšanas aizliegums ir ārkārtīgi nozīmīgs, lai nodrošinātu, ka netiek traucēta monetārās politikas galvenā uzdevuma (t.i., saglabāt cenu stabilitāti) izpilde. Turklāt centrālās bankas veiktā valsts sektora finansēšana mazina fiskālās disciplīnas ievērošanas nepieciešamību. Tāpēc, lai nodrošinātu aizlieguma striktu piemērošanu, tas jāinterpretē paplašināti, ievērojot tikai dažus ierobežotus izņēmumus, kas noteikti Līguma 123. panta 2. punktā un Regulā (EK) Nr. 3603/93. Tādējādi, lai gan Līguma 123. panta 1. punkts īpaši attiecas uz "kredīta pakalpojumiem", t.i., ar līdzekļu atmaksāšanas pienākumu, aizliegums *a fortiori* attiecas uz citiem finansēšanas veidiem, t.i., bez pienākuma atmaksāt līdzekļus.

ECB vispārējā nostāja attiecībā uz nacionālo tiesību aktu atbilstību aizliegumam galvenokārt veidota, dalībvalstīm konsultējoties ar ECB par nacionālo tiesību aktu projektiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu.²⁸

NACIONĀLIE TIESĪBU AKTI, KAS TRANSPONĒ MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMU

Kopumā Līguma 123. panta, ko papildina Regula (EK) Nr. 3603/93, transponēšana nacionālajos tiesību aktos nav nepieciešama, jo gan Līgums, gan Regula ir tieši piemērojami. Ja nacionālie tiesību akti tomēr atspoguļo šīs tieši piemērojamās ES tiesību normas, tie nedrīkst sašaurināt monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas jomu vai paplašināt ES tiesību aktos noteiktos atbrīvojumus.

27 OV L 332, 31.12.1993., 1. lpp. Eiropas Kopienas dibināšanas Līguma 104. pants un 104.b panta 1. punkts tagad ir Līguma par Eiropas Savienības darbību 123. pants un 125. panta 1. punkts.

28 Sk. 13. zemsvītras piezīmi 2008. gada Konverģences ziņojuma 23. lpp., kurā sniegts EMI/ECB atzinumu saraksts šajā jomā no 1995. gada maija līdz 2008. gada martam. Citi ECB atzinumi šajā jomā ir CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 un CON/2010/4.

Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB finansē dalībvalsts finansiālās saistības pret starptautiskajām finanšu iestādēm (izņemot SVF, kā noteikts Regulā (EK) Nr. 3603/93) vai trešām valstīm, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

VALSTS SEKTORA VAI VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PRET TREŠĀM PERSONĀM FINANSĒŠANA

Nacionālie tiesību akti nedrīkst prasīt NCB finansēt citu valsts sektora struktūru funkciju izpildi vai valsts sektora saistības pret trešām personām. Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas NCB dod tiesības vai uzliek pienākumu finansēt tiesu iestādes vai tiesām līdzīgas struktūras, kuras ir neatkarīgas no NCB un darbojas kā valsts iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu. NCB iesaistīšanās nedrīkst pārsniegt konsultāciju sniegšanu par valsts sektora vai valsts sektora saistību pret trešām personām finansēšanu.²⁹ Turklāt atbilstoši monetārās finansēšanas aizliegumam NCB nedrīkst finansēt neregulējuma fondu vai noguldījumu garantiju sistēmu.³⁰ NCB nedrīkst nodrošināt pagaidu finansējumu, lai dalībvalsts varētu izpildīt savas saistības sakarā ar valsts garantijām, kas izsniegtas banku saistībām.³¹ Taču NCB finanšu līdzekļu nodrošināšana kādai uzraudzības iestādei neradīs bažas par monetāro finansēšanu, ja NCB finansēs likumīgas finanšu uzraudzības uzdevuma izpildi saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem sava pilnvarojuma ietvaros vai ja NCB var dot ieguldījumu uzraudzības iestāžu lēmumu pieņemšanā un to ietekmēt.³² Centrālās bankas pilnībā nerealizētas, neuzskaitītas un neauditētas peļņas sadale arī neatbilst monetārās finansēšanas aizliegumam. Lai ievērotu monetārās finansēšanas aizliegumu, līdzekļi, kas saskaņā ar spēkā esošajiem peļņas sadales noteikumiem tiek ieskaitīti valsts budžetā, pat daļēji nedrīkst tikt izmaksāti no NCB rezerves kapitāla. Tāpēc peļņas sadales noteikumi nedrīkst skart NCB rezerves kapitālu. Turklāt, kad NCB aktīvi tiek nodoti valstij, atlīdzība par tiem jāmaksā atbilstoši tirgus vērtībai un to nodošanai jānotiek vienlaikus ar atlīdzības samaksu.³³

Līdzīgi nav atļauta iejaukšanās citu Eurosistēmas uzdevumu izpildē, piemēram, ārējo rezervju pārvaldīšanā, ieviešot nodokļus teorētiski iespējamam un nerealizētam kapitāla pieaugumam.³⁴

VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PĀRŅEMŠANA

Nacionālie tiesību akti, kas prasa NCB pārņemt agrāk neatkarīgas valsts iestādes saistības kādu uzdevumu un pienākumu nacionālās reorganizācijas rezultātā (piemēram, nododot NCB noteiktus uzraudzības uzdevumus, ko iepriekš veikusi valsts vai neatkarīgas valsts iestādes vai institūcijas), iepriekš nenodrošinot NCB pret finanšu saistībām, kas izriet no šādas institūcijas iepriekšējām darbībām, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

FINANSIĀLS ATBALSTS KREDĪTIESTĀDĒM UN/VAI FINANŠU IESTĀDĒM

Nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB neatkarīgi un pēc saviem ieskatiem sniedz kredītiestādēm ar centrālās bankas uzdevumiem (piemēram, monetāro politiku, maksājumu sistēmām vai īslaicīga likviditātes atbalsta operācijām) nesaistītu finansējumu, īpaši lai atbalstītu maksātnespējīgas kredītiestādes un/vai citas finanšu iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

Tas jo īpaši attiecas uz atbalstu maksātnespējīgām kredītiestādēm. Pamatojums ir tāds, ka, finansējot maksātnespējīgu kredītiestādi, NCB uzņemtos valsts uzdevumu. Tādas pašas bažas rodas, ja Eurosistēma sniedz finansējumu kredītiestādei, kas rekapitalizēta, lai atjaunotu tās maksātpēju, tieši izvietojot valsts emitētus parāda instrumentus, ja nepastāv alternatīvi uz tirgus instrumentiem

²⁹ Atzinums CON/2012/85.

³⁰ Atzinumi CON/2011/103 un CON/2012/22.

³¹ Atzinums CON/2012/4.

³² Atzinums CON/2010/4.

³³ Atzinumi CON/2011/91 un CON/2011/99.

³⁴ Atzinums CON/2009/63.

balstīta finansējuma avoti (tālāk tekstā – rekapitalizācijas obligācijas) un ja šādas obligācijas paredzēts lietot kā nodrošinājumu. Šādā gadījumā valsts veiktā kredītiestādes rekapitalizācija, tieši izvietojot rekapitalizācijas obligācijas, kā arī vēlāka rekapitalizācijas obligāciju izmantošana par nodrošinājumu centrālās bankas likviditātes operācijās izraisa bažas par monetārās finansēšanas aizlieguma pārkāpumu.³⁵

Ārkārtas likviditātes atbalstam, ko NCB neatkarīgi un pilnībā pēc saviem ieskatiem sniedz maksāspējīgai kredītiestādei, pamatojoties uz valsts garantijas veidā sniegtu nodrošinājuma vērtspapīru, jāatbilst šādiem kritērijiem: 1) jānodrošina, ka NCB sniegtais kredīts ir ar iespējami īsāku termiņu; 2) jābūt sistēmiskās stabilitātes aspektu apdraudējumam; 3) nedrīkst būt šaubu par valsts garantijas juridisko spēkā esamību un realizējamību saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem; un 4) nedrīkst būt šaubu par valsts garantijas ekonomisko atbilstību – tai jāsedz gan aizdevumu pamatsumma, gan procentu maksājumi.³⁶

Šajā sakarā būtu jāapsver atsaucē uz Līguma 123. pantu ietveršana valsts tiesību aktos.

FINANSIĀLS ATBALSTS NOGULDĪJUMU APDROŠINĀŠANAS UN IEGULDĪTĀJU KOMPENSĀCIJAS SISTĒMĀM

Direktīva par noguldījumu garantiju sistēmām³⁷ un Direktīva par ieguldītāju kompensācijas sistēmām³⁸ paredz, ka noguldījumu garantiju sistēmu un ieguldītāju kompensācijas sistēmu izmaksas attiecīgi jāsedz pašām kredītiestādēm un ieguldījumu sabiedrībām. Valsts tiesību akti, kas nosaka to, ka NCB finansē kredītiestādēm paredzētu valsts noguldījumu garantiju sistēmu vai ieguldījumu uzņēmumiem paredzētu valsts ieguldītāju kompensācijas sistēmu, nepārkāptu monetārās finansēšanas aizliegumu tikai tad, ja tas ir īstermiņa finansējums kā risinājums ārkārtas situācijās, kad pastāv sistēmiskās stabilitātes aspektu apdraudējums un NCB pieņemusi lēmumus pēc saviem ieskatiem. Šajā sakarā būtu jāapsver atsaucē uz Līguma 123. pantu ietveršana valsts tiesību aktos. Izmantojot savas tiesības pēc saviem ieskatiem izsniegt aizdevumu, NCB jānodrošina, lai tā *de facto* nepārņemtu valsts pienākumu.³⁹ Konkrēti centrālo banku atbalsts noguldījumu garantiju sistēmām nedrīkst kļūt par sistemātisku priekšfinansēšanas operāciju.⁴⁰

Saskaņā ar monetārās finansēšanas aizliegumu NCB nedrīkst finansēt noregulējuma fondus. Ja NCB darbojas kā noregulējuma iestāde, tai nekādā gadījumā nevajadzētu uzņemties vai finansēt pagaidu finansējuma iestādes vai aktīvu pārvaldības struktūras saistības.⁴¹

FISKĀLĀ AĢENTA FUNKCIJA

Statūtu 21.2. pants nosaka, ka "ECB un valstu centrālās bankas var darboties kā fiskāli aģenti" "Savienības iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru, dalībvalstu centrālo valdību, reģionālo, vietējo vai citu publisko iestāžu, citu publisku tiesību subjektu vai publisku uzņēmumu vajadzībām dalībvalstīs". Statūtu 21.2. panta mērķis ir arī pēc monetārās politikas jomas pilnvaru nodošanas Eurosistēmai atļaut NCB turpināt sniegt fiskālā aģenta pakalpojumu, ko centrālās bankas parasti nodrošina valdībām un citām valsts iestādēm, automātiski nepārkāpjot monetārās finansēšanas aizliegumu. Regula (EK) Nr. 3603/93 nosaka vairākus šādus nepārprotamus un konkrētus monetārās finansēšanas aizlieguma izņēmumus attiecībā uz fiskālā aģenta funkciju: 1) atļauti aizdevumi dienas ietvaros valsts sektoram ar nosacījumu, ka netiek pārkāpti vienas dienas ietvari un nav iespējas

35 Atzinumi CON/2012/50, CON/2012/64 un CON/2012/71.

36 Atzinums CON/2012/4, 42. zemsvītras piezīme attiecībā uz citiem nozīmīgiem atzinumiem šajā jomā.

37 23. apsvērums Eiropas Parlamenta un Padomes 1994. gada 30. maija Direktīvā 94/19/EK par noguldījumu garantiju sistēmām (OV L 135, 31.05.1994., 5. lpp.).

38 23. apsvērums Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 3. marta Direktīvā 97/9/EK par ieguldītāju kompensācijas sistēmām (OV L 84, 26.03.1997., 22. lpp.).

39 Atzinums CON/2011/83.

40 Atzinums CON/2011/84.

41 Atzinumi CON/2012/99 un CON/2011/103.

tos pagarināt;⁴² 2) atļauta valsts sektora konta kreditēšana ar trešo personu izdotiem čekiem, pirms debetēta trasāta banka, ja kopš čeka saņemšanas brīža pagājis noteikts laika periods, kas atbilst konkrētās NCB čeku saņemšanas parastajam laikam, ar noteikumu, ka jebkādam kursa svārstībām, kas varētu rasties, ir izņēmuma raksturs, tās ir nelielas un īstermiņā izlīdzināsies;⁴³ un 3) atļauts turēt valsts sektora emitētās un valsts sektora kontos grāmatotās monētas, ja šādu aktīvu vērtība ir mazāka par 10% no apgrozībā esošo monētu vērtības.⁴⁴

Valsts tiesību aktiem par fiskālā aģenta funkciju kopumā jāatbilst ES tiesību normām un konkrēti – jāievēro monetārās finansēšanas aizliegums. Ņemot vērā Statūtu 21.2. pantā ietverto skaidro norādi, ka fiskālo aģentu pakalpojumu sniegšana ir likumīga funkcija, ko tradicionāli pilda NCB, centrālo banku sniegtie fiskālā aģenta pakalpojumi nepārkāpj monetārās finansēšanas aizliegumu, ja šie pakalpojumi tiek sniegti tikai fiskālā aģenta funkciju jomā un nav uzskatāmi par centrālo banku veiktu valsts sektora saistību finansēšanu attiecībā uz trešām personām vai centrālo banku veiktu valsts sektora kreditēšanu, kas neatbilst Regulā (EK) Nr. 3603/93 konkrēti definētajiem izņēmumiem.⁴⁵ Valsts tiesību akti, kas ļauj NCB glabāt valdības noguldījumus un apkalpot valdības kontus, nerada bažas par monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanu, ja vien šie akti neļauj izsniegt aizdevumus, ieskaitot konta pārtēriņu uz nakti. Tomēr bažas par monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanu rastos, ja, piemēram, valsts tiesību akti pieļautu atlīdzību par noguldījumiem vai norēķinu konta atlikumiem, kas ir augstāka, nevis zemāka par tirgus procentu likmēm vai vienāda ar tām. Atlīdzība, kas ir augstāka nekā tirgus procentu likme, *de facto* ir aizdevums, kas ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizlieguma mērķi un tādējādi varētu to apdraudēt. Ir būtiski, lai jebkura atlīdzība par konta atlikumiem atspoguļotu tirgus raksturlielumus, un īpaši svarīgi ir korelēt noguldījumu atlīdzības likmi ar to termiņiem.⁴⁶ Turklāt, NCB sniedzot fiskālā aģenta pakalpojumus bez atlīdzības, nerodas bažas par monetāro finansēšanu, ja vien tie ir fiskālā aģenta pamatpakalpojumi.⁴⁷

2.2.5.2. PRIVILEĢĒTAS PIEKĻUVES AIZLIEGUMS

NCB kā valsts iestādes nedrīkst veikt pasākumus, kas valsts sektoram nodrošina privileģētu piekļuvi finanšu iestādēm, ja šādi pasākumi nav balstīti uz piesardzības apsvērumiem. Turklāt NCB ieviestos noteikumus par parāda instrumentu mobilizāciju vai ieķīlāšanu nedrīkst izmantot, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu.⁴⁸ Dalībvalstu tiesību akti šajā jomā nedrīkst noteikt šādu privileģētu piekļuvi.

Šis ziņojums apskata gan nacionālo tiesību aktu, gan NCB pieņemto noteikumu un NCB statūtu atbilstību Līgumā noteiktajam privileģētas piekļuves aizliegumam. Tomēr šis ziņojums neskar vērtējumu par to, vai dalībvalstu likumi, noteikumi, nolikumi vai administratīvie akti, aizbildinoties ar piesardzības apsvērumiem, netiek izmantoti, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu. Šāds vērtējums pārsniedz šā ziņojuma darbības jomu.

2.2.6. EURO VIENOTA RAKSTĪBA

Līguma par Eiropas Savienību 3. panta 4. daļā noteikts, ka "Savienība izveido ekonomisko un monetāro savienību, kuras valūta ir euro". Līgumu tekstos visās nacionālajās valodās, kurās izmanto

⁴² Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 4. pantu.

⁴³ Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 5. pantu.

⁴⁴ Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 6. pantu.

⁴⁵ Atzinumi CON/2009/23, CON/2009/67 un CON/2012/9.

⁴⁶ Sk. arī atzinumus CON/2010/54 un CON/2010/55.

⁴⁷ Atzinums CON/2012/9.

⁴⁸ Sk. Padomes 1993. gada 13. decembra Regulas (EK) Nr. 3604/93, kas precizē definīcijas Līguma 104.a pantā [pašlaik 124. pants] minētā privileģētā režīma aizlieguma piemērošanai, 3. panta 2. punktu un 10. apsvērumu (OV L 332, 31.12.1993., 4. lpp.).

latīņu alfabētu, euro nosaukums vienskaitļa nominatīvā konsekventi lietots kā "euro". Tekstā, kas rakstīts, izmantojot grieķu alfabētu, euro rakstība ir "ευρώ", un tekstā, kas rakstīts, izmantojot kirilicu, euro rakstība ir "евро".⁴⁹ Atbilstoši tam Padomes 1998. gada 3. maija Regulā (EK) Nr. 974/98 par euro ieviešanu⁵⁰ skaidri norādīts, ka vienotās valūtas nosaukumam visās oficiālajās ES valodās jābūt vienādam, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu. Tādējādi Līgumi prasa vārda "euro" vienotu rakstību vienskaitļa nominatīvā visos ES un nacionālajos tiesību aktos, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu.

Pamatojoties uz ES ekskluzīvo kompetenci noteikt vienotās valūtas nosaukumu, jebkādas novirzes no šā noteikuma neatbilst Līgumiem un ir jānovērš. Lai gan šis princips attiecas uz visu veidu nacionālajiem tiesību aktiem, vērtējums valstij vēltajā nodaļā attiecas uz NCB statūtiem un tiesību aktiem, kas attiecas uz vienotās valūtas nosaukuma atveidi latviešu valodā.

2.2.7. NCB TIESISKĀ INTEGRĀCIJA EUROSISTĒMĀ

Nacionālo tiesību aktu (īpaši NCB statūtu, bet arī citu tiesību aktu) noteikumi, kas varētu kavēt ar Eurosistēmu saistīto uzdevumu vai ECB lēmumu izpildi, nebūs savienojami ar Eurosistēmas efektīvu darbību, kad attiecīgā dalībvalsts būs ieviesusi euro. Tāpēc jāveic nacionālo tiesību aktu pielāgošana, lai attiecībā uz Eurosistēmas uzdevumiem nodrošinātu atbilstību Līgumam un Statūtiem. Lai ievērotu Līguma 131. panta noteikumus, nacionālo tiesību aktu atbilstība bija jānodrošina līdz ECBS izveidošanas dienai (attiecībā uz Zviedriju) un līdz 2004. gada 1. maijam vai 2007. gada 1. janvārim (attiecībā uz dalībvalstīm, kas pievienojās ES šajos datumos). Taču statūtu prasībām attiecībā uz kādas NCB pilnīgu tiesisko integrāciju Eurosistēmā jāstājas spēkā tikai tajā brīdī, kad tiek īstenota pilnīga integrācija, t.i., datumā, kad dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, ievieš euro.

Galvenās šajā ziņojumā izvērtētās jomas ir tās, kurās statūtu noteikumi varētu kavēt NCB izpildīt Eurosistēmas prasības. Tie ietver noteikumus, kas varētu kavēt NCB piedalīšanos ECB lēmējinstītūciju noteiktās vienotās monetārās politikas īstenošanā, aizkavēt NCB prezidenta kā ECB Padomes locekļa pienākumu izpildi vai neievēro ECB prerogatīvas. Atsevišķi analizēti ekonomiskās politikas mērķi, uzdevumi, finanšu noteikumi, valūtas kursa politika un starptautiskā sadarbība. Visbeidzot, tiek minētas citas jomas, kurās NCB statūtos varētu būt nepieciešami pielāgojumi.

2.2.7.1. EKONOMISKĀS POLITIKAS MĒRĶI

Pilnīgai NCB integrācijai Eurosistēmā nepieciešama NCB statūtos izvirzīto mērķu atbilstība ECBS mērķiem, kas noteikti Statūtu 2. pantā. Papildus pārējam tas nozīmē, ka statūtos noteiktie mērķi ar "nacionālām īpatnībām" jāpielāgo, piemēram, gadījumos, kad statūtu noteikumi attiecas uz pienākumu īstenot monetāro politiku attiecīgās dalībvalsts vispārējās ekonomiskās politikas ietvaros. Turklāt NCB sekundārajiem mērķiem jābūt saskaņotiem ar tās pienākumu atbalstīt ES vispārējo ekonomisko politiku, netraucējot šā pienākuma izpildē, lai veicinātu Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā noteikto ES mērķu sasniegšanu, kas pats par sevi ir mērķis, kurš nedrīkst ierobežot cenu stabilitātes mērķi.⁵¹

49 Latvijas Republikas, Ungārijas Republikas un Maltas Republikas deklarācija par vienotās valūtas nosaukuma rakstību Līgumos, kas pievienota Līgumiem, nosaka, ka "Latvija, Ungārija un Malta, neierobežojot Eiropas Savienības vienotās valūtas, uz kuru izdarīta atsauce Līgumos, nosaukuma vienādotu rakstību uz banknotēm un monētām, paziņo, ka Līgumu latviešu, ungāru un maltiešu tekstā izmantotā vienotās valūtas nosaukuma rakstība, ieskaitot šā nosaukuma atvasinājumus, neietekmē pastāvošo latviešu, ungāru un maltiešu valodas rakstību".

50 OV L 139, 11.05.1998., 1. lpp.

51 Atzinumi CON/2010/30 un CON/2010/48.

2.2.7.2. UZDEVUMI

Tādas dalībvalsts NCB uzdevumi, kuras valūta ir euro, galvenokārt noteikti Līgumā un Statūtos, ņemot vērā NCB kā Eurosistēmas neatņemamas sastāvdaļas statusu. Lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam, NCB statūtos ietvertie noteikumi attiecībā uz uzdevumiem tāpēc jāsalīdzina ar attiecīgajiem Līguma un Statūtu noteikumiem un jebkuras neatbilstības jānovērš.⁵² Tas attiecas uz ikvienu noteikumu, kas pēc euro ieviešanas un integrācijas Eurosistēmā kavētu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, īpaši uz noteikumiem, kuros netiek atzītas ECBS pilnvaras atbilstoši Statūtu IV nodaļai.

Katrā nacionālajā tiesību aktā par monetāro politiku jāietver norāde, ka ES monetārā politika jāīsteno Eurosistēmā.⁵³ NCB statūti var ietvert noteikumus attiecībā uz monetārās politikas instrumentiem. Šādiem noteikumiem jābūt salīdzināmiem ar Līgumā un Statūtos ietvertajiem noteikumiem, un jebkura neatbilstība jānovērš, lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam.

Neseno finanšu tirgu satricinājuma risināšanas nacionālās likumdošanas iniciatīvu kontekstā ECB norādījusi, ka jāizvairās no jebkādiem euro zonas naudas tirgus nacionālo segmentu kropļojumiem, jo tas varētu pasliktināt vienotās monetārās politikas īstenošanu. Tas īpaši attiecas uz valsts garantiju izsniegšanu starpbanku noguldījumu segšanai.⁵⁴

Dalībvalstīm jānodrošina, ka nacionālajiem likumdošanas pasākumiem attiecībā uz uzņēmumu vai profesionāļu likviditātes problēmām, piemēram, to parādiem finanšu iestādēm, nav negatīvas ietekmes uz tirgus likviditāti. Šādi pasākumi nedrīkst būt pretrunā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas atspoguļots Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā, jo tie var kavēt kredītu plūsmu, būtiski ietekmēt finanšu iestāžu un tirgu stabilitāti un tādējādi arī Eurosistēmas uzdevumu izpildi.⁵⁵

Nacionālo tiesību aktu noteikumos, kas NCB piešķir ekskluzīvas tiesības emitēt banknotes, jāatzīst, ka tad, kad ieviests euro, ECB Padomei ir ekskluzīvas tiesības atļaut euro banknošu emisiju saskaņā ar Līguma 128. panta 1. punktu un Statūtu 16. pantu, bet tiesības emitēt euro banknotes ir ECB un NCB. Nacionālo tiesību aktu noteikumi, kas dod valdībai tiesības ietekmēt tādas jautājumus kā, piemēram, euro banknošu nominālvērtība, izgatavošana, apjoms vai izņemšana no apgrozības, jāatceļ vai tajos jāatzīst ECB pilnvaras attiecībā uz euro banknotēm, kā norādīts Līguma un Statūtu noteikumos. Neatkarīgi no atbildības sadalījuma starp valdībām un NCB attiecībā uz monētām attiecīgajos noteikumos jānosaka ECB pilnvaras apstiprināt euro monētu emisijas apjomu pēc euro ieviešanas. Dalībvalsts nedrīkst uzskatīt apgrozībā esošo naudu par tās NCB parādu šīs dalībvalsts valdībai, jo tas grautu vienotās valūtas koncepciju un būtu pretrunā ar Eurosistēmas tiesiskās integrācijas prasībām.⁵⁶

Attiecībā uz ārējo rezervju pārvaldību⁵⁷ katra dalībvalsts, kas ieviesusi euro un kas nepārskaita oficiālās ārējās rezerves⁵⁸ uz savu NCB, pārkāpj Līgumu. Turklāt trešās personas, piemēram, valdības vai parlamenta, tiesības ietekmēt kādas NCB lēmumus attiecībā uz oficiālo ārējo rezervju pārvaldību neatbilst Līguma 127. panta 2. punkta trešajam ievilkumam. NCB arī jānodrošina ECB ārējo rezervju aktīvi proporcionāli to daļām ECB parakstītajā kapitālā. Tas nozīmē, ka nedrīkst būt juridisku šķēršļu, lai NCB pārskaitītu ārējo rezervju aktīvus uz ECB.

⁵² Sīkāk sk. Līguma 127. un 128. pantu un Statūtu 3.–6. un 16. pantu.

⁵³ Līguma 127. panta 2. punkta pirmais ievilkums.

⁵⁴ Atzinumi CON/2009/99 un CON/2011/79.

⁵⁵ Atzinums CON/2010/8.

⁵⁶ Atzinums CON/2008/34.

⁵⁷ Līguma 127. panta 2. punkta trešais ievilkums.

⁵⁸ Izņemot apgrozāmos līdzekļus ārvalstu valūtās, ko dalībvalstu valdības drīkst paturēt saskaņā ar Līguma 127. panta 3. punktu.

2.2.7.3. FINANŠU NOTEIKUMI

Statūtu finanšu noteikumi ietver finanšu pārskatu⁵⁹, revīziju⁶⁰, kapitāla parakstīšanas⁶¹, ārvalstu valūtas rezerves aktīvu pārskaitīšanas⁶² un monetāro ienākumu sadales noteikumus.⁶³ NCB jāpilda šajos noteikumos paredzētie pienākumi un tāpēc jāatceļ jebkādi neatbilstoši nacionālie noteikumi.

2.2.7.4. VALŪTAS KURSA POLITIKA

Dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, var saglabāt nacionālos tiesību aktus, kas paredz, ka valdība ir atbildīga par dalībvalsts valūtas kursa politiku, nosakot NCB konsultatīvas un/vai izpildu funkcijas. Tomēr līdz brīdim, kad dalībvalsts ievieš euro, šādiem tiesību aktiem jau jāatspoguļo tas, ka atbildība par euro zonas valūtas kursa politiku nodota ES līmenim saskaņā ar Līguma 138. un 219. pantu.

2.2.7.5. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Lai ieviestu euro, nacionālajiem tiesību aktiem jāatbilst Statūtu 6.1. pantam, kas nosaka, ka ECB izlemj, kā ECBS tiek pārstāvēta starptautiskās sadarbības jomā, kas ietver Eurosistēmai uzticētos uzdevumus. Valstu tiesību aktos, kuri ļauj NCB piedalīties starptautiskajās monetārajās iestādēs, jānosaka, ka nepieciešama ECB piekrišana (Statūtu 6.2. pants).

2.2.7.6. DAŽĀDI

Papildus minētajiem jautājumiem attiecībā uz dažām dalībvalstīm ir citas jomas, kurās jāpielāgo valstu noteikumi (piemēram, klīringa un maksājumu sistēmu un informācijas apmaiņas jomā).

⁵⁹ Statūtu 26. pants.

⁶⁰ Statūtu 27. pants.

⁶¹ Statūtu 28. pants.

⁶² Statūtu 30. pants.

⁶³ Statūtu 32. pants.

3. KOPSAVILKUMA NODAĻA PAR LATVIJU

Atsauces periodā (2012. gada maijs–2013. gada aprīlis) Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 1.3%, t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (2.7%).

Aplūkojot ilgāku pagātnes periodu, patēriņa cenu inflācija Latvijā bijusi ļoti svārstīga, pēdējos 10 gados gada vidējai inflācijai svārstoties no –1.2% līdz 15.3%. Pēc Latvijas pievienošanās ES 2004. gadā inflācija paaugstinājās un dažus gadus svārstījās 6–7% diapazonā, pēc tam strauji pieaugot 2007. un 2008. gadā. Īpaši straujā uzplaukuma gados minētā gadu desmita otrajā pusē Latvijas tautsaimniecībā bija vērojamas augošas nopietnas pārkaršanas pazīmes un makroekonomiskās nelīdzsvarotības palielināšanās. Tā kā šīs makroekonomiskās norises nebija ilgtspējīgas, Latvijas tautsaimniecība pieredzēja dziļu krīzi, kas sākās 2008. gadā. Pēc 2008. gadā sasniegtās augstākās gada vidējās inflācijas (15.3%) SPCI inflācija krasi saruka. Patēriņa cenas un īpaši vienības darbaspēka izmaksas samazinājās, ļaujot valstij atgūt cenu un izmaksu konkurētspēju. 2010. gada laikā šī korekcija noslēdzās, jo makroekonomiskā situācija stabilizējās un vienības darbaspēka izmaksas atkal pakāpeniski sāka palielināties. Pēdējos gados inflācijas dinamiku galvenokārt noteikušas preču cenu svārstības pasaulē un netiešo nodokļu un administratīvi regulējamo cenu pārmaiņas. Aplūkojot jaunākās norises, SPCI inflācijas gada kāpuma temps pēc augstākā līmeņa (4.8%) sasniegšanas 2011. gada vidū 2013. gada sākumā turpināja samazināties un aprīlī bija –0.4%. Taču šis sarukums atspoguļoja arī ietekmi, ko izraisīja PVN likmes pazemināšana no 2012. gada jūlija (par vienu procentu punktu; līdz 21%) un administratīvi regulējamo cenu kāpuma mazināšanās kopš 2013. gada janvāra (arī tā atspoguļo preču cenu kritumu).

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju prognozes paredz, ka inflācija 2013. un 2014. gadā pieaugs un būs attiecīgi 1.4–1.8% un 2.1–2.7% diapazonā. 2014. gada prognoze pārsniedz euro zonas vidējā rādītāja prognozi. Ar minētajām inflācijas iespēju aplēsēm saistītie turpmāko gadu riski ir augšupvērsti. Šādus riskus īpaši izraisa iespējama preču cenu kāpums un lielāks, nekā gaidīts, algu izmaksu pieaugums.

Raugoties tālākā nākotnē, paredzams, ka Latvijai būs sarežģīti saglabāt zemu inflāciju vidējā termiņā, ņemot vērā monetārās politikas nelielās manevrēšanas iespējas ierobežotās nominālā valūtas kursa elastības apstākļos. Straujā uzplaukuma gadu (2005.–2007. gada) pieredze rāda, ka varētu būt grūti kontrolēt iekšzemes cenu spiedienus un izvairīties no pārmērīga optimisma par ekonomiskās attīstības izredzēm atjaunošanās. Vienlaikus iepriekšējais konkurētspējas zudums ierobežos izaugsmi un tādējādi turpmākajos gados varētu nedaudz vājināt arī inflācijas spiedienu. Jebkurā gadījumā iespējams, ka ienākumu konverģences process vidējā termiņā palielinās Latvijas un euro zonas inflācijas starpību, ņemot vērā to, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Latvijā joprojām ir zemāks nekā euro zonā. Taču ir grūti precīzi novērtēt šā procesa radītās ietekmes uz inflāciju apjomu. Kopumā ekonomiskās konverģences procesa kontekstā nevar pilnībā izslēgt iespēju, ka atkal var rasties nozīmīgs pieprasījuma spiediens. ņemot vērā nominālā valūtas kursa elastības trūkumu un alternatīvu precikliskas politikas instrumentu ierobežotās iespējas, var būt grūti novērst makroekonomiskās nelīdzsvarotības, t.sk. augstas inflācijas, atkārtotu veidošanos.

Apkopojot minēto, Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija pašlaik ir būtiski zemāka par atsaucē vērtību. Tomēr ir bažas par inflācijas konverģences ilgtspēju.

Šā ziņojuma pabeigšanas laikā uz Latviju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību un noteikts pārmērīga budžeta deficīta novēršanas termiņš 2012. gadā. Atsauces gadā (2012. gads) valdības budžeta deficīts bija 1.2% no IKP, t.i., ievērojami zemāks par 3% atsaucē vērtību. Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 40.7%, t.i., zemāka par atsaucē vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2013. gadā deficīta rādītājs

nemainīsies (1.2% no IKP), un paredzams, ka valdības parāda rādītājs pieaugs līdz 43.2% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, deficīta rādītājs 2012. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Latvijai 2013. gadā un turpmāk jānodrošina progress fiskālās konsolidācijas jomā atbilstoši Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām, stingri ievērojot nesen pieņemto Fiskālās disciplīnas likumu.

Latvijas lats piedalās VKM II kopš 2005. gada 2. maija ar $\pm 15\%$ standarta svārstību koridoru. Pievienojoties VKM II, Latvijas valsts iestādes uzņēmās vienpusējas saistības saglabāt lata kursu $\pm 1\%$ svārstību koridora robežās ap centrālo kursu, tādējādi neradot ECB nekādus papildu pienākumus. Aplūkojamā divu gadu periodā no 2011. gada 17. maija līdz 2013. gada 16. maijam lats atradās tuvu centrālajam kursam. Gan maksimālā augšupvērstā, gan maksimālā lejupvērstā valūtas kursa novirze no VKM II centrālā kursa bija 1.0%. No 2008. gada beigām līdz 2012. gada janvārim tika īstenota ES un SVF vadībā uzsāktā starptautiskā finansiālās palīdzības programma 7.5 mljrd. euro apjomā. No 2008. gada beigām līdz 2010. gada beigām Latvijas valsts iestādes šīs programmas ietvaros kopumā saņēma 4.5 mljrd. euro, tādējādi mazinot finansiālo ievainojamību un palīdzot samazināt valūtas kursa spiedienu. Divu gadu atsaucē periodā no 2011. gada 17. maija līdz 2013. gada 16. maijam Latvijas valsts iestādes neizmantoja atlikušos pieejamos līdzekļus (3.0 mljrd. euro) un veica atmaksu SVF pirms termiņa. Tomēr, tā kā šī starptautiskā finansiālās palīdzības programma deva iespēju arī mazināt ar finansiālo ievainojamību saistītos riskus, tā, iespējams, veicināja arī valūtas kursa spiediena riska samazināšanos. Latvijas lata kursa svārstīgums attiecībā pret euro, vērtējot pēc uz gadu attiecinātās dienas procentuālo pārmaiņu standartnovirzes, aplūkojamā periodā galvenokārt bija ļoti zems. Īstermiņa procentu likmju starptības attiecībā pret 3 mēnešu EURIBOR visu 2011. gadu bija negatīvas un pēc tam palielinājās līdz ļoti nelielam pozitīvam līmenim. Raugoties ilgākā termiņā, gan Latvijas lata reālais efektīvais kurss, gan reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro 2013. gada aprīlī atradās samērā tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiskajam vidējam līmenim. Latvijai 2006. un 2007. gadā bija ļoti liels maksājumu bilances apvienotā tekošā konta un kapitāla konta negatīvais saldo (virs 20% no IKP). Pēc spēcīga iekšzemes pieprasījuma krituma (kura dēļ samazinājās imports), kā arī konkurētspējas uzlabošanās un strauja eksporta pieauguma negatīvais saldo būtiski saruka, un 2009. gadā izveidojās ļoti liels apvienotā tekošā konta un kapitāla konta pozitīvais saldo (11.1% no IKP). Šāda krasa pārmaiņa atspoguļoja nozīmīgu preču negatīvā saldo samazinājumu un (mazāk) pakalpojumu un kārtējo pārvedumu pozitīvā saldo pieaugumu, kā arī īslaicīgu ienākumu bilances uzlabošanos. Pozitīvais saldo pēc tam mazinājās (līdz 0.0% 2011. gadā un 1.3% 2012. gadā), atspoguļojot iekšzemes pieprasījuma, īpaši investīciju, uzlabošanos, spēcīgam importa pieaugumam pārsniedzot eksporta kāpumu. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance līdz pat krīzes sākumam būtiski pasliktinājās no -43.8% no IKP 2003. gadā līdz -82.7% no IKP 2009. gadā, bet pēc tam uzlabojās līdz -65.1% no IKP 2012. gadā. Tas, ka valsts neto ārvalstu saistības joprojām ļoti lielas, norāda uz ārējo ilgtspēju veicinošas fiskālās un strukturālās politikas nozīmi.

Ilgtermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2012. gada maijs–2013. gada aprīlis) bija vidēji 3.8%, tātad zemākas par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (5.5%). Atsaucē periodā ilgtermiņa procentu likmes pazeminājās, jo uzlabojās makroekonomiskā situācija un valdības finanses, tika paaugstināti kredītreitīgi un – īpaši 2012. gada 2. pusgadā – uzlabojās situācija pasaules finanšu tirgos. Atsaucē perioda beigās ilgtermiņa procentu likmes bija 3.2% – par 0.3 procentu punktiem lielākas nekā euro zonas vidējais rādītājs (un par 1.6 procentu punktiem augstākas nekā euro zonas AAA reitinga ilgtermiņa valdības obligāciju peļņas likme).

Lai gan Latvijas sniegums atbilst konverģences kritēriju atsaucē rādītājiem, kopumā Latvijas ekonomiskās konverģences ilgtspēja ilgākā termiņā rada bažas. Iepriekš Latvija piedzīvojusi

nozīmīgus krasa kāpuma un krituma periodus un lielu makroekonomisko svārstīgumu, kas *inter alia* atspoguļojās arī iekšzemes cenās un ilgtermiņa procentu likmēs. Nesen Latvija ieviesusi vairākus politikas pasākumus, lai uzlabotu iekšzemes pretciklisko politiku ietvaru. Pievienošanās valūtas savienībai saistīta ar atteikšanos no monetāro un valūtas kursa instrumentu izmantošanas un nozīmē iekšējās elastības un pielāgošanās spējas augošu nozīmīgumu. Tādējādi ekonomiskā ilgtspēja ir atkarīga no pastāvīgas valsts iestāžu un sabiedrības gatavības pielāgoties un veikt nepieciešamās reformas un politikas pasākumus, lai saglabātu makroekonomisko stabilitāti un tautsaimniecības konkurētspēju.

Lai Latvijā izveidotu un uzturētu ilgtspējīgu konvergenci veicinošu vidi, nepieciešams īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējas makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Kas attiecas uz makroekonomisko nelīdzsvarotību, Eiropas Komisija neizvēlējās Latviju padziļinātai pārbaudei savā Brīdināšanas mehānisma ziņojumā 2012. un 2013. gadā. Vienlaikus, ņemot vērā, ka nominālā valūtas kursa elastības trūkums ierobežo monetārās politikas manevrēšanas iespējas, pārējām politikas jomām jānodrošina tautsaimniecībai līdzekļi, lai tā varētu pārvarēt valstij raksturīgos šokus un izvairīties no iespējamās makroekonomiskās nelīdzsvarotības atkārtotas pastiprināšanās. Tāpēc valsts iestādēm vajadzētu apsvērt virzienus, kā tālāk stiprināt to rīcībā esošos alternatīvos pretcikliskos politikas instrumentus, papildus tam, kas veikts kopš 2009. gada. Īpaši progress turpmāk minētajās jomās palīdzēs nodrošināt ilgtspējīgu cenu stabilitāti veicinošu vidi un sekmēs konkurētspēju un nodarbinātības pieaugumu.

Pirmkārt, Latvijai jāturpina visaptveroša fiskālā konsolidācija saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām, kā arī jāievieš un jāievēro tāds fiskālais ietvars, kas palīdz izvairīties no atgrīšanās pie procikliskām politikām nākotnē. Turklāt ir svarīgi izmantot pēdējos gados sasniegto konkurētspējas uzlabošanu, izvairoties no vienības darbaspēka izmaksu izaugsmes tempa kāpuma atsākšanās. Turklāt ir būtiski ieviest tālākus strukturālo reformu pasākumus, kas būtu vērsti tieši uz darba tirgus funkcionēšanas uzlabošanu, kurā dažos sektoros augsts bezdarbs sakrīt ar prasmju neatbilstību pieprasījumam un darbaspēka trūkumu.

Lai gan Latvijas pielāgošanās spēja bijusi spēcīga, iestāžu kvalitātes un pārvaldības rādītāji liecina par progresa nepieciešamību šajā jomā. Aplūkojot pašreizējos 27 ES dalībvalstu novērtējumus, ko sniedz dažādas starptautiskās organizācijas, jāsecina, ka, lai gan Latvijas uzņēmējdarbības vide tiek uzskatīta par īpaši pozitīvu, tās relatīvi vājais kopējais pārvaldības sniegums liecina, ka būtu vēlama spēcīgāka institucionālā vide (vairāk informācijas sk. 4.1. sadaļā). Turklāt tiek lēsts, ka Latvijā ēnu ekonomika, lai gan sarūkoša, joprojām ir samērā liela. Šie trūkumi ne tikai nozīmē zaudētus valsts ieņēmumus, bet arī kropļo konkurenci, kaitē Latvijas konkurētspējai un samazina valsts pievilcību ārvalstu tiešo investīciju piesaistei, tādējādi mazinot ilgāka termiņa investīcijas un ražīgumu.

Visbeidzot, finanšu sektorā tas, ka nozīmīga banku sektora daļa kā finansējuma avotu izmanto nerezidentu noguldījumus, nav jauna parādība, tomēr tā atkal pastiprinās un rada nozīmīgu risku finanšu stabilitātei. Turklāt potenciāla atkārtota iekšzemes nelīdzsvarotības veidošanās vai pārmērīgs kredīšanas kāpums varētu radīt papildu riskus finanšu stabilitātei. Ir ļoti svarīgi, lai papildus atbilstoši mikrolīmeņa uzraudzības politikai būtu pieejams visaptverošs politikas instrumentu klāsts. Tajā vajadzētu iekļaut 1) makrolīmeņa uzraudzības pasākumus, tautsaimniecības dalībnieku bilanču analīzi un stresa testus; 2) atbilstošus noguldījumu garantiju sistēmas finansēšanas mehānismus; 3) efektīvus noregulējuma un sanācijas instrumentus; 4) jebkādas finanšu stabilitāti apdraudošas makroekonomiskās nelīdzsvarotības veidošanās pastiprinātu kontroli, esot gatavībā veikt papildu pasākumus, ja nepieciešams; un 5) iespējami augstākos standartus, īstenojot starptautiskās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas prasības. Visbeidzot, finanšu

stabilitātei būtu jāuzlabojas, Latvijai pievienojoties Vienotajam uzraudzības mehānismam (VUM), kura darbību paredzēts sākt 2014. gadā.

Latvijas tiesību akti atbilst visām prasībām attiecībā uz centrālās bankas neatkarību, monetārās finansēšanas aizliegumu un tiesisko integrāciju Eurosistēmā. Taču likuma "Par Latvijas Banku" 43. panta pirmās daļas normai, kas paredz, ka Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima, veicot turpmāku likuma normu grozīšanu, būtu vēlama redakcijas precizēšana, lai nodrošinātu juridisko noteiktību.

4. EKONOMISKĀS KONVERGENCES NOVĒRTĒJUMS

4.1. CENU NORISES

Atsauces periodā no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 1.3%, t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtību (2.7%; sk. 1. tabulu). Saskaņā ar jaunāko informāciju gaidāms, ka 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija turpmākajos mēnešos samazināsies.

Aplūkojot ilgāku pagātnes periodu, patēriņa cenu inflācija Latvijā bijusi ļoti nestabila, pēdējos 10 gados gada vidējai inflācijai svārstoties no -1.2% līdz 15.3%. Pēc Latvijas pievienošanās ES 2004. gadā inflācija paaugstinājās un vairākus gadus svārstījās 6–7% diapazonā, pēc tam strauji pieaugot 2007. un 2008. gadā (sk. 1. att.). Inflācijas kāpums pēc pievienošanās ES sākotnēji galvenokārt bija saistīts ar administratīvi regulējamo cenu un netiešo nodokļu paaugstināšanu. Šā gadu desmita otrajā pusē arī pārmērīgi lielais pieprasījums un strauji augošā kreditēšana (ko *inter alia* noteica zemas un dažreiz negatīvas reālās procentu likmes un spēcīgas kapitāla ieplūdes), kā arī ļoti straujš algu pieaugums un globālo enerģijas un pārtikas cenu kāpums lielā mērā veicināja inflācijas līmeņa paaugstināšanos un izraisīja konkurētspējas sarukumu. Īpaši straujā uzplaukuma periodā no 2005. gada līdz 2007. gadam Latvijas tautsaimniecībā bija vērojamas augošas nopietnas pārkaršanas un makroekonomiskās nelīdzsvarotības palielināšanās pazīmes. Tā kā makroekonomiskās norises nebija ilgtspējīgas, valsts tautsaimniecība pieredzēja dziļu krīzi, kas sākās 2008. gadā. Pēc 2008. gadā sasniegtā augstākā gada vidējā līmeņa (15.3%) SPCI inflācija 2010. gadā krasi saruka līdz zemākajam līmenim (-1.2%). Šis korekciju process palīdzēja Latvijai atgūt cenu konkurētspēju. Taču inflācijas gada līmenis atkal paaugstinājās 2010. gadā un īpaši 2011. gadā saistībā ar pārtikas un enerģijas cenu kāpumu pasaulē un augstākiem netiešajiem nodokļiem; pēc tam 2012. gadā inflācija nozīmīgi saruka, atspoguļojot globālo pārtikas un enerģijas cenu samazinošo ietekmi, kā arī PVN likmes pazemināšanu.

Ekonomiskās un monetārās politikas izvēlei bijusi svarīga loma pēdējo 10 gadu inflācijas norisēs. Monetārā politika ir orientēta uz cenu stabilitātes sasniegšanu, ko kā galveno mērķi nosaka likums par centrālo banku. Latvijas Banka cenšas šo galveno mērķi sasniegt, nosakot stingru valūtas kursa piesaisti sākotnēji SVF Speciālajām aizņēmuma tiesībām un kopš 2005. gada sākuma – euro. 2005. gada maijā Latvija pievienojās VKM II ar iepriekš noteiktu centrālo kursu un saglabāja esošo vienpusēji noteikto šauru $\pm 1\%$ svārstību koridoru. Ekonomiskajai izaugsmei 2005.–2007. gadā paātrinoties, fiskālā politika kļuva arvien procikliskāka. Vienlaikus valsts monetāro politiku ierobežoja mērķis VKM II saglabāt vienpusēgi noteikto svārstību koridoru, un vispārējā politikas nostāja (ieskaitot fiskālo politiku) nebija pietiekami stingra, lai cīnītos pret arvien spēcīgākajiem pārkaršanas signāliem. Sekojošās lejupslīdes laikā ES un SVF vadītās starptautiskās finansiālās palīdzības programmas ietvaros tika īstenoti svarīgi fiskālās konsolidācijas pasākumi. Tie ietvēra valsts izdevumu samazināšanu, lai pārvarētu nelīdzsvarotību, atjaunotu investoru konfidenci un nodrošinātu valsts finanšu ilgtspējīgu attīstību. Turklāt valdība īstenoja virkni strukturālo reformu pasākumu, lai pilnveidotu valsts sektoru (t.sk. veselības, valsts pārvaldes un citas reformas), uzlabotu uzņēmējdarbības vidi un veicinātu ražīgumu. Šāda fiskālā un strukturālā politika kopā ar kopējā pieprasījuma strauju sarukumu un augšo ekonomisko panīkumu veicināja iekšējās korekcijas, kuras mazināja iepriekšējos zaudējumus konkurētspējas jomā un makroekonomisko nelīdzsvarotību.

Pēdējo 10 gadu inflācijas norises jāaplūko saistībā ar mainīgo makroekonomisko vidi. Šajā laikā Latvijas ekonomiskās attīstības cikls pamatā atbilda euro zonas virzībai, lai gan makroekonomiskās svārstības Latvijā bija daudz spēcīgākas. Līdz 2007. gadam novērotā stabilā un arvien dinamiskākā reālā IKP izaugsme 2008.–2010. gadā pārgāja pēkšņā un nesaudzīgā kritumā, jo veidojās un atbilstoši

tika koriģēta būtiska makroekonomiskā nelīdzsvarotība un ievainojamība. Šo pavērsieni vēl vairāk pastiprināja pasaules finanšu un ekonomiskā krīze. 2008. gada beigās likviditātes spriedzes dēļ sākās maksājumu bilances problēmas, liekot Latvijai meklēt starptautisko finanšu palīdzību. ES un SVF vadītās palīdzības programmas ietvaros tika īstenoti radikāli fiskālās korekcijas pasākumi, lai stabilizētu finanšu sektoru, atjaunotu konfidenci, nodrošinātu valsts finanšu ilgtspēju un atgūtu konkurētspēju. Makroekonomiskie apstākļi pēkšņi, bet īpaši 2009. gadā, pasliktinājās, atspoguļojot iekšzemes pieprasījuma sabrukumu, kredītu un mājokļu tirgus burbuļa plīšanu un nozīmīgu ārējās vides kvalitātes pasliktināšanos. Pēc krituma kopumā aptuveni par 25% reālā IKP izaugsme sāka atjaunoties 2010. gada laikā, izaugsmes tempam pieaugot vairāk nekā par 5% 2011. un 2012. gadā. Bezdarba līmenis pēc augstākā rādītāja (21.2%) sasniegšanas 2010. gada sākumā sāka pakāpeniski sarukt, neraugoties uz joprojām lielo ilgstošo bezdarbnieku īpatsvaru (47% no kopējā nenodarbināto personu skaita). Algas un nodarbinātība bija diezgan elastīgas. Pēc būtiska samazinājuma atlīdzība vienam nodarbinātajam 2011. gadā nedaudz pieauga, jo atsākās darba tirgus nosacījumu uzlabošanās. Tā kā nedaudz palielinājās darba ražīgums un samazinājās atlīdzība vienam nodarbinātajam, vienības darbaspēka izmaksas 2010. gadā ievērojami saruka, bet pēc tam, 2011. un 2012. gadā, mēreni pieauga. IKP lejupslīdes laikā pazeminājās arī patēriņa cenas, lai gan to sarukuma apjoms bija samērā ierobežots, jo algu izmaksu krituma ietekmi daļēji mazināja lielāki netiešie nodokļi, augošās preču cenas un uzņēmumu uzcenojuma palielināšanās (sk. 2. tabulu). Lejupslīdes laikā samazinoties kopumā par 55%, mājokļu cenas pēdējos gados pakāpeniski atjaunojās un pašlaik aptuveni par trešdaļu atpaliek no 2007. gadā sasniegtā augstākā līmeņa.

Aplūkojot jaunākās norises, SPCI inflācijas gada kāpuma temps pēc augstākā līmeņa (4.8%) sasniegšanas 2011. gada vidū 2013. gada sākumā turpināja samazināties un aprīlī bija -0.4% (sk. 3.a tabulu). Inflācijas pakāpeniskais sarukums liecināja par pasaules preču cenu iepriekšējā kāpuma ietekmes vājināšanos, rezultātā lēnāk augot administratīvi regulējamām cenām, un zemākiem netiešajiem nodokļiem. Inflācijas, izņemot pārtiku un enerģiju, sarukumu veicināja arī mazāks ražošanas izmaksu spiediens citās nozarēs. Turklāt no 2012. gada jūlija par vienu procentu punktu (līdz 21%) pazeminātā PVN standartlikme arī veicināja inflācijas sarukumu. Papildus tam lielo pārtikas tirgotāju asociācija labprātīgi noslēdza vienošanos ar valdību par šīs PVN likmes samazinājuma atspoguļošanu patēriņa cenās. Ja to īstenotu pilnībā un bez kavēšanās, nemainīgas nodokļu likmes SPCI rāda, ka, pazeminot PVN likmi, SPCI inflācija no 2012. gada jūlija līdz 2013. gada jūnijam samazinātos par 0.6–0.7 procentu punktiem. Arī lēnāks administratīvi regulējamo cenu kāpums 2013. gada sākumā veicināja inflācijas kritumu. Konkrētāk, zemākas administratīvi regulējamās siltumenerģijas un gāzes cenas, kas atkarīgas no iepriekšējo deviņu mēnešu vidējās kurināmā mazuta cenas pasaules tirgū, bija viens no lielākajiem inflācijas lejupslīdes noteicējiem. Visbeidzot, arī sarūkošajām apģērba un apavu cenām 2013. gada sākumā bija lejupvērstā ietekme uz inflāciju. Atlīdzības vienam nodarbinātajam gada kāpuma temps bijis stabils (pēdējos ceturkšņos aptuveni 5%), pieaugumu veicinot galvenokārt mainīgajiem darba samaksas komponentiem (kā prēmijām, augot pelnītspējai). Vienības darbaspēka izmaksu palielināšanos kompensēja augstāks darba ražīgums, kas atspoguļoja spēcīgu produkcijas izlaides pieaugumu un ražošanas procesu pārstrukturēšanu. Bezdarba līmeņa samazināšanos aptuveni līdz 14% 2012. gada beigās (salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju tas joprojām bija augsts) veicināja liela skaita jaunu darbvieta radīšana, neraugoties uz līdzdalības līmeņa paaugstināšanos. Tomēr liela daļa bezdarba raksturojama kā strukturālais bezdarbs, un tas saistīts ar prasmju neatbilstību pieprasījumam dažos sektoros un apjomīgo ēnu ekonomiku.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes paredz, ka inflācija 2013. un 2014. gadā pieaugs un būs attiecīgi 1.4–1.8% un 2.1–2.7% diapazonā (sk. 3.b tabulu). Prognoze 2014. gadam pārsniedz vidējā euro zonas rādītāja prognozi. Ar Latvijas inflācijas iespēju

aplēsēm saistītie turpmāko gadu riski ir augšupvērsti. Tos īpaši nosaka iespējamais pārtikas vai enerģijas cenu pieaugums un lielāks, nekā gaidīts, algu kāpums, mazinoties darba tirgus atslābumam. Pasaules pārtikas preču un enerģijas cenu norisēm ir tendence relatīvi spēcīgi ietekmēt patēriņa cenas Latvijā. Savukārt saspringtāki darba tirgus apstākļi un arvien plašāka prasmju neatbilstība varētu radīt augšupvērstu spiedienu uz algām. Plānotā elektroenerģijas tirgus liberalizācija, ko, visticamāk, veiks 2014. gada sākumā, arī var īslaicīgi augšupvērsti ietekmēt inflāciju.

Raugoties tālākā nākotnē, paredzams, ka Latvijai būs sarežģīti saglabāt zemu inflāciju vidējā termiņā, ņemot vērā monetārās politikas nelielās manevrēšanas iespējas ierobežotas nominālā valūtas kursa elastības apstākļos. Straujā uzplaukuma gadu (2005.–2007. gada) pieredze rāda, ka varētu būt grūti kontrolēt iekšzemes cenu spiedienus un izvairīties no pārmērīga optimisma par ekonomiskās attīstības izredzēm atjaunošanās. Vienlaikus iepriekšējie zaudējumi konkurētspējas jomā ierobežos izaugsmi un tādējādi turpmākajos gados varētu nedaudz vājināt arī inflācijas spiedienu. Jebkurā gadījumā iespējams, ka ienākumu konverģences process vidējā termiņā palielinās Latvijas un euro zonas inflācijas starpību, ņemot vērā to, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Latvijā joprojām ir zemāks nekā euro zonā (sk. 2. tabulu). Taču ir grūti precīzi novērtēt šā procesa radītās ietekmes uz inflāciju apjomu. Tomēr fiksēta valūtas kursa apstākļos pamatā esošā reālā valūtas kursa kāpuma tendence izpaudīsies kā augstāka inflācija. Kopumā ekonomiskās konverģences procesa kontekstā nevar izslēgt iespēju, ka atkal var rasties nozīmīgs pieprasījuma spiediens. Ņemot vērā nominālā valūtas kursa elastības trūkumu un alternatīvu pretcikliskas politikas instrumentu ierobežotās iespējas, varētu būt grūti novērst makroekonomiskās nelīdzsvarotības, t.sk. augstas inflācijas, atkārtotu veidošanos.

Apkopojot minēto, Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija pašlaik ir būtiski zemāka par atsaucenes vērtību. Tomēr ir bažas par inflācijas konverģences ilgtermiņu.

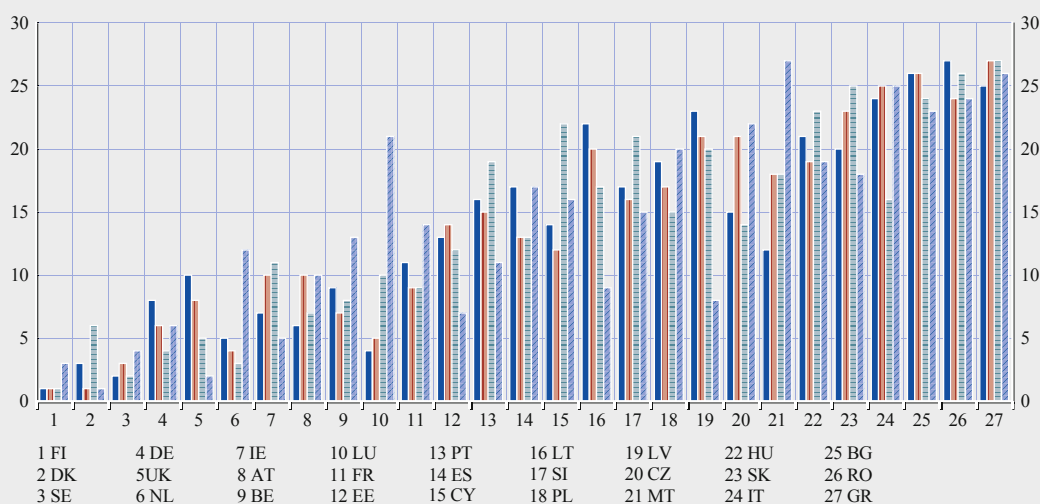
Iepriekš Latvija piedzīvojusi nozīmīgus krasa kāpuma un krituma periodus un lielu svārstīgumu. Nesen tā ieviesusi vairākus politikas pasākumus, lai uzlabotu iekšzemes pretciklisko politiku ietvaru. Pievienošanās valūtas savienībai saistīta ar atteikšanos no monetāro un valūtas kursa instrumentu izmantošanas un nozīmē iekšējās elastības un pielāgošanās spējas augošu nozīmīgumu. Tādējādi ekonomiskā ilgtspēja ir atkarīga gan no valsts iestāžu, gan sabiedrības pastāvīgas gatavības pielāgoties un veikt nepieciešamās reformas un politikas pasākumus, lai nodrošinātu makroekonomisko stabilitāti un konkurētspēju.

Lai Latvijā izveidotu un uzturētu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējas makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Kas attiecas uz makroekonomisko nelīdzsvarotību, Eiropas Komisija neizvēlējās Latviju padziļinātai pārbaudei savā Brīdināšanas mehānisma ziņojumā 2012. un 2013. gadā. Vienlaikus, ņemot vērā, ka nominālā valūtas kursa elastības trūkums ierobežo monetārās politikas manevrēšanas iespējas, pārējām politikas jomām jānodrošina tautsaimniecībai līdzekļi, lai tā varētu pārvarēt valstij raksturīgos šokus un izvairīties no iespējamās makroekonomiskās nelīdzsvarotības atkārtotas pastiprināšanās. Tāpēc valsts iestādēm vajadzētu apsvērt virzienus, kā tālāk stiprināt to rīcībā esošos alternatīvos pretcikliskos politikas instrumentus, papildus tam, kas veikts kopš 2009. gada. Īpaši progress turpmāk minētajās jomās palīdzēs nodrošināt ilgtspējīgu cenu stabilitāti veicinošu vidi un sekmēs konkurētspējas un nodarbinātības pieaugumu.

Pirmkārt, Latvijai jāturpina vispusīga fiskālā konsolidācija atbilstoši Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām un jāievieš un jāievēro tāds fiskālais ietvars, kas palīdz izvairīties no procikliskām

ES valstu novērtējums

■ Pasaules Bankas institūts: vidējie pasaules pārvaldības rādītāji (2013)
 ■ *Transparency International* (korupcijas uztveres indekss 2012)
 ■ Pasaules Ekonomikas forums (globālās konkurētspējas indeksa 2012. un 2013. gada novērtējums)
 ■ Pasaules Banka un Starptautiskā Finanšu korporācija (Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojums, 2013)

Avots: Pasaules Bankas institūts (pasaules pārvaldības rādītāji 2013), Pasaules Ekonomikas forums (globālās konkurētspējas indeksa 2012. un 2013. gada novērtējums), *Transparency International* (korupcijas uztveres indekss 2012) un Pasaules Banka un Starptautiskā Finanšu korporācija (Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojums, 2013).
 Piezīme: Valstīm piešķirts vērtējums no 1 (vislabākais novērtējums ES) līdz 27 (visliktākais novērtējums ES), un tās sakārtotas pēc novērtējumu vidējā rezultāta.

politikām nākotnē. Turklāt ir svarīgi izmantot pēdējos gados sasniegto konkurētspējas uzlabošanos, izvairoties no vienības darbaspēka izmaksu izaugsmes tempa kāpuma atsākšanās.

Lai gan Latvijas pielāgošanās spēja bijusi spēcīga, iestāžu kvalitātes un pārvaldības rādītāji liecina par progresu nepieciešamību šajā jomā. Saskaņā ar Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojumu uzņēmējdarbībai Latvijā ir īpaši pozitīva vide (Starptautiskā Finanšu korporācija un Pasaules Banka), tomēr relatīvi vājš sniegums pārvaldības jomā atbilstoši pasaules pārvaldības rādītājiem (Pasaules Bankas institūts), globālās konkurētspējas indeksam (Pasaules Ekonomikas forums) un korupcijas uztveres indeksam (*Transparency International*) liecina, ka vēlams spēcīgāka institucionālā vide (sk. att. šajā lpp.).¹ Turklāt tiek lēsts, ka Latvijā ēnu ekonomika, lai gan sarūkoša, joprojām ir samērā liela. Šie trūkumi ne tikai nozīmē zaudētus valsts ieņēmumus, bet arī kropļo konkurenci, kaitē Latvijas konkurētspējai un samazina valsts pievilcību ārvalstu tiešo investīciju piesaistei, tādējādi aizkavējot ilgāka termiņa investīciju ieplūdi un ražīguma kāpumu. Ekonomiskās lejupslīdes laikā Latvijas darba tirgus bija elastīgs, un to veicināja decentralizēts algu veidošanas mehānisms un valsts sektora algu samazināšana. Tomēr nepieciešamība uzlabot darba tirgus funkcionēšanu, kurā augsts bezdarba līmenis sakrīt ar prasmju neatbilstību pieprasījumam un darbaspēka trūkumu dažās nozarēs, ir skaidri saskatāma.

Visbeidzot, finanšu sektorā tas, ka nozīmīga banku sektora daļa kā finansējuma avotu izmanto nerezidentu noguldījumus, nav jauna parādība, tomēr tā atkal pastiprinās un rada nozīmīgu risku finanšu stabilitātei. Pēdējo divu gadu laikā nerezidentu noguldīto līdzekļu ieplūdes būtiski pieaugušas. Pašlaik to apjoms ir gandrīz 40% no IKP un aptuveni puse no kopējās noguldījumu

¹ Šie rādītāji sniedz galvenokārt kvalitatīvu informāciju un dažos gadījumos atspoguļo uztveri, nevis novērotus faktus. Tomēr kopumā tie tiešām apkopo plašu un ļoti nozīmīgu institucionālās vides kvalitātes informāciju.

bāzes – ievērojami vairāk nekā lielākajā daļā citu ES valstu. Potenciāli nerezidentu noguldījumiem raksturīgs augsts svārstīgums, tie palielina īstermiņa ārējo parādu un rada neparedzētas fiskālās saistības. Turklāt potenciāla atkārtota iekšzemes nelīdzsvarotības veidošanās vai pārmērīgs kredītēšanas kāpums varētu radīt papildu riskus finanšu stabilitātei. Ir ļoti svarīgi, lai papildus atbilstošai mikrolīmeņa uzraudzības politikai būtu pieejams visaptverošs politikas instrumentu klāsts. Tajā vajadzētu iekļaut 1) makrolīmeņa uzraudzības pasākumus, tautsaimniecības dalībnieku bilanču analīzi un stresa testus; 2) atbilstošus noguldījumu garantiju sistēmas finansēšanas mehānismus; 3) efektīvus noregulējuma un sanācijas instrumentus; 4) jebkādas finanšu stabilitāti apdraudošas makroekonomiskās nelīdzsvarotības veidošanās pastiprinātu kontroli, esot gatavībā veikt papildu pasākumus, ja nepieciešams; un 5) iespējami augstākos standartus, īstenojot starptautiskos noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas noteikumus. Turklāt, ņemot vērā potenciālos riskus finanšu stabilitātei saistībā ar Latvijā ļoti augsto kredītu īpatsvaru ārvalstu valūtās (galvenokārt euro), pienācīgi jāievēro Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas 2011. gadā publicētie ieteikumi attiecībā uz aizdevumiem ārvalstu valūtās. Lai novērstu ar nerezidentu noguldījumiem saistītos riskus, Latvijas valsts iestādes ievieš stingrākas uzraudzības prasības bankām, kuras apkalpo nerezidentus. Šo pasākumu efektīvā īstenošanā ļoti svarīga ir cieša sadarbība starp piederības un mītnes valsts uzraudzības iestādēm. Visbeidzot, finanšu stabilitātei būtu jāuzlabojas, Latvijai pievienojoties Vienotajam uzraudzības mehānismam (VUM), kura darbību paredzēts sākt 2014. gadā.

4.2. FISKĀLĀS NORISES

Šā ziņojuma pabeigšanas laikā uz Latviju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību ar pārmērīga budžeta deficīta novēršanas termiņu 2012. gadā. Atsauces gadā (2012. gads) valdības budžeta deficīts bija 1.2% no IKP, t.i., būtiski mazāks par atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 40.7%, t.i., zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP; sk. 4. tabulu). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu budžeta bilances rādītājs uzlabojās par 2.4 procentu punktiem, bet valdības parāda rādītājs saruka par 1.2 procentu punktiem. Šos uzlabojumus veicināja labvēlīgi makroekonomiskie apstākļi un ilgstoši konsolidācijas pasākumi. Eiropas Komisija prognozējusi, ka 2013. gadā budžeta deficīts nemainīsies (1.2% no IKP), un paredzams, ka valdības parāda rādītājs pieaugs līdz 43.2% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2012. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP, un nav gaidāms, ka 2013. gadā to pārsniegs.

Vērtējot Latvijas budžeta pozīcijas dinamiku pēdējos 10 gados, budžeta deficīta attiecība pret IKP 2008. un 2009. gadā krasi pieauga (attiecīgi līdz 4.2% no IKP un 9.8% no IKP) pēc sarukuma 2007. gadā līdz 0.4% no IKP. Kopš 2010. gada šī tendence pavērsta pretējā virzienā (sk. 5. tabulu un 2.a att.). Tā kā budžeta deficīta attiecība pret IKP 2008. gadā pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP), ECOFIN 2009. gada 7. jūlijā nolēma, ka Latvijai ir pārmērīgs budžeta deficīts, un noteica 2012. gadu par šā deficīta novēršanas termiņu. Eiropas Komisijas aplēses rāda, ka līdz 2007. gadam un 2010.–2012. gadā cikliskajiem faktoriem bija pozitīva ietekme uz budžeta bilanci (sīkāk sk. 2.b att.). Cikliskajiem faktoriem bija ļoti negatīva ietekme uz budžeta bilanci 2008. gadā un īpaši 2009. gadā, kad finanšu un ekonomiskā krīze krasi ietekmēja valsts finanses. Necikliskie faktori kopumā veicināja budžeta deficīta pieaugumu 2005.–2008. gadā, norādot uz ekspansīvu fiskālo politiku. Neciklisko faktoru nelabvēlīgā ietekme visvairāk izpaudās 2008. gadā sakarā ar lēnu valdības izdevumu korekciju makroekonomiskās vides straujas pasliktināšanās apstākļos. Kopš 2009. gada, kad Latvijas valdība sāka īstenot nozīmīgus fiskālās konsolidācijas pasākumus, īpaši ES un SVF vadībā īstenotās starptautiskās finansiālās palīdzības programmas ietvaros, šī

tendence pavērsusies pretējā virzienā. Fiskālās konsolidācijas pasākumu kopums galvenokārt ietvēra krasu atlīdzības nodarbinātajiem un starppatēriņa samazinājumu, PVN un iedzīvotāju ienākuma un īpašuma nodokļa palielināšanu, kā arī sociālās apdrošināšanas iemaksu bāzes paplašināšanu. Koriģējot 2009. gada un īpaši 2010. gada budžeta deficītu ar atbilstošiem samērā apjomīgiem deficītu palielinošiem pagaidu pasākumiem, kas saistīti ar kapitāla iepludināšanu banku sektorā, budžeta deficīta pamatpārmaiņas, šķiet, atspoguļo Latvijas fiskālās pozīcijas strukturālo pasliktinājumu līdz 2008. gadam un pēc tam – būtisku konsolidāciju. Šie pasākumi snieguši rezultātus, par ko liecina nozīmīgais budžeta deficīta attiecības pret IKP samazinājums no 9.8% pret IKP 2009. gadā līdz 1.2% pret IKP 2012. gadā, un to veicinājusi arī spēcīgā tautsaimniecības atveseļošanās.

Runājot par valdības bruto parāda norisēm, no 2003. gada līdz 2012. gadam valdības parāda attiecība pret IKP kopumā palielinājās par 27.1 procentu punktu, bet 2008.–2010. gadā kāpums bija 35.4 procentu punkti (sk. 3.a att. un 6. tabulu). Starp pamatā esošajiem faktoriem, kas noteica parāda rādītāja gada pārmaiņas, primārās budžeta bilances ietekme 2004.–2007. gadā bija kopumā neitrāla (sīkāk sk. 3.b att.). Tai bija parādu palielinoša ietekme 2008.–2011. gadā, 2009. gadā sasniedzot augstāko punktu, bet 2012. gadā atkal bija kopumā neitrāla ietekme. Procentu likmes un izaugsmes tempa starpība 2009. un 2010. gadā veicināja parāda attiecības pret IKP pieaugumu, lai gan 2003.–2008. gadā un 2010.–2012. gadā tai bija parādu samazinoša ietekme vai vispār nebija ietekmes. Deficīta-parāda korekcija būtiski ietekmēja parāda attiecības pret IKP kāpumu 2008. gadā un (mazāk) 2009. gadā, *inter alia* atspoguļojot no ES un SVF saņemtās finanšu plūsmas maksājumu bilances un finanšu sektora atbalsta kontekstā. Valdības parāda attiecība pret IKP 2012. gadā saruka par 1.2 procentu punktiem sakarā ar pozitīvu procentu likmes un izaugsmes tempa starpību un nelielu primārā budžeta pārpalikumu, kas ar uzviju kompensēja nelielu nelabvēlīgu deficīta-parāda korekcijas ietekmi.

Vērtējot Latvijas valdības parāda struktūru, valdības īstermiņa parāda īpatsvars bija samērā svārstīgs. Periodā no 2003. gada līdz 2007. gadam tas bija 6.6–12.5% robežās, bet krasi pieauga 2008. gadā (līdz 35.9%) sakarā ar īstermiņa vērtspapīru emisiju finanšu stabilitātes nodrošināšanai, pirms bija pieejams finansējums ES un SVF programmas ietvaros. Pēc tam īstermiņa parāda īpatsvars sāka sarukt un 2012. gadā sasniedza 6.2% (sk. 6. tabulu). Ņemot vērā parāda rādītāja līmeni, fiskālā balance ir samērā inerta pret procentu likmju pārmaiņām. Vienlaikus Latvijas valdībai ir iespējamās saistības, kas nav atspoguļotas valdības bruto parādā, bet izriet no valdības intervencēm finanšu iestāžu un finanšu tirgu atbalstam krīzes laikā (sk. 4.5.3.2. sadaļu), kā arī intervencēm valsts uzņēmumos (piemēram, nacionālajā aviosabiedrībā). Turklāt pašreizējās finanšu grūtības, kas skar Latvijas lielāko tērauda ražošanas uzņēmumu, rada risku fiskālajai perspektīvai.

Latvijā ir daudz valsts uzņēmumu, t.sk. uzņēmumi, kas sniedz infrastruktūras pakalpojumus enerģijas, dzelzceļa transporta un telekomunikāciju nozarē. 2012. gadā ārvalstu valūtā bija nominēti 85.3% valdības parāda, liecinot par fiskālās bilances būtisku jutīgumu pret valūtas kursu pārmaiņām. Tomēr 62.2% no kopējā valdības parāda (aizdevumi un vērtspapīri) bija nominēti euro, attiecībā pret kuru Latvijas lats svārstījās šaurā $\pm 1\%$ svārstību koridora robežās. Tāpēc fiskālā balance ir samērā nejutīga pret citu valūtu kursa pārmaiņām, izņemot euro kursu attiecībā pret latu. Ārvalstu valūtā, izņemot euro, nominētā parāda īpatsvars saruka no 12.9% 2003. gadā līdz 5.7% 2004. gadā un periodā līdz 2007. gadam samazinājās vēl līdz 2.1%. ES un SVF vadībā īstenotās starptautiskās finansiālās palīdzības programmas dēļ šis apjoms pieauga (līdz 13.8% 2008. gadā un 23.1% 2012. gadā).

Pētot citu fiskālo rādītāju tendences, 4. attēlā un 5. tabulā atspoguļots, ka valdības kopējo izdevumu attiecība pret IKP kopumā pieauga no 34.9% 2003. gadā līdz 36.4% 2012. gadā. Izdevumu

attiecība pret IKP sasniedza augstāko punktu 2009. gadā (43.8% no IKP). Šo kāpumu attiecībā pret iepriekšējiem diviem gadiem noteica saucēja ietekme, t.i., nozīmīgs IKP sarukums 2009. un 2010. gadā. Izdevumi nominālajā izteiksmē šajā periodā mazinājās, tādējādi novēršot daļu no iepriekšējā perioda lielajiem kāpumiem. Izdevumu attiecība pret IKP 2011. un 2012. gadā pazeminājās, un to galvenokārt noteica faktiski visu izdevumu posteņu, izņemot procentu maksājumu, sarukums. Īpaši samazinājās atlīdzības nodarbinātajiem attiecība pret IKP un joprojām bija zemāka par 2003.–2010. gada līmeni. Kapitālizdevumu attiecība pret IKP 2010. gadā pieauga, bet 2011. un 2012. gadā samazinājās. Valdības kopējo ieņēmumu attiecība pret IKP palielinājās no 33.3% no IKP 2003. gadā līdz 35.2% no IKP 2012. gadā. Tautsaimniecības straujas izaugsmes apstākļos kopējā ieņēmumu attiecība pret IKP 2006. gadā bija vislielākā (37.8% no IKP), bet līdz 2009. gadam tā samazinājās. Šī tendence 2010. gadā pavērsās pretējā virzienā saistībā ar ES un SVF programmas ietvaros īstenoto būtisko nodokļu kāpumu.

Latvijas valdības vidējā termiņa fiskālās politikas stratēģija bija veiksmīga, 2012. gadā samazinot EKS 95 definēto budžeta deficītu zem atsaucēs vērtības (3% no IKP). Raugoties nākotnē, Eiropas Komisijas jaunākās prognozes liecina, ka 2013. gadā budžeta deficīts nemainīsies (1.2% no IKP). Šādas aplēses balstās uz spēcīgu tautsaimniecības attīstību, 2012. gada budžetā iekļauto konsolidācijas pasākumu novēlotu ietekmi un centieniem uzlabot nodokļu iekasēšanu, kas kopumā vairāk nekā kompensē ietekmi, kāda ir ekspansīvajiem pasākumiem, piemēram, PVN likmes samazināšanai, kas iekļauta 2012. gada vidū pieņemtajos budžeta grozījumos, un iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes pazemināšanai, kā arī valsts iemaksu fondēto pensiju sistēmas daļā atjaunošanai, kas stājās spēkā 2013. gada janvārī. Nesen apstiprinātajā aktualizētajā 2013.–2016. gada konverģences programmā strukturālais budžeta deficīts prognozēts aptuveni 0.5 procentu punktus virs vidējā termiņa budžeta mērķa – strukturālais budžeta deficīts 0.5% no IKP (noteikts 2013.–2016. gadam atbilstoši Stabilitātes un izaugsmes paktam un Līgumam par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā (LSKP)). Paredzams, ka primārie budžeta izdevumi, izņemot ES fondu transfertus (attiecināmie izdevumi), attiecībā pret IKP no 2013. gada līdz 2016. gadam saruks par 3.4 procentu punktiem. Paredzams, ka prognožu periodā attiecīgo izdevumu gada kāpuma temps joprojām būs lēnāks par potenciālā IKP pieauguma tempu. Lai gan konverģences programmā valdības strukturālā balance 2013. gadam noteikta –1.1% no IKP, turpmākajos gados paredzot uzlabojumus, Eiropas Komisijas prognozes liecina, ka strukturālais budžeta deficīts 2013. gadā pieaugs līdz 1.4% no IKP un 2014. gadā turpinās nedaudz palielināties. Tāpēc strukturālais budžeta deficīts pārsniegtu vidējā termiņa mērķi 0.5% no IKP, pat ņemot vērā ar pensiju reformu saistītās izmaksas (valsts iemaksu atjaunošana otrā līmeņa pensiju fondos). Tomēr jāņem vērā, ka abas aplēses saistītas ar lielu nenoteiktību, ievērojot grūtības pēc dziļas recesijas un tautsaimniecībā notiekošajām strukturālajām pārmaiņām veikt ražošanas apjoma starpības aplēses. Neraugoties uz to, šķiet, ka vidēja termiņa mērķu sasniegšanai nepieciešama turpmāka konsolidācija, īpaši ņemot vērā iespējamo nelabvēlīgo ietekmi sakarā ar iespējamām vai netiešām saistībām, kas izriet no valdības intervencēm atsevišķās bankās un valsts uzņēmumos vai kopuzņēmumos.

Fiskālās pārvaldības jomā Latvija 2007. gadā ieviesa daudzgadu budžeta ietvaru. Fiskālās disciplīnas likums, ko Saeima pieņēma 2013. gada 31. janvārī, papildina sākotnējo regulējumu un novērš dažas tā nepilnības, piemēram, efektīva mehānisma neesamību, lai ierobežotu izdevumu pieaugumu tautsaimniecībai labvēlīgā periodā. Turklāt tas veido juridisko pamatu to fiskālo normu iekļaušanai turpmākajos budžeta likumos (bilances normu, izdevumu pieauguma normu un parāda normu), kas *inter alia* definētas LSKP III sadaļā "Budžeta pakts". Latvija pēc LSKP parakstīšanas 2012. gada 2. martā iesniedza ES Padomei paziņojumu par tā ratificēšanu 2012. gada 22. jūnijā. Latvijai jānodrošina pilnīga Fiskālās disciplīnas likuma un uzlabotas valsts pārvaldības

strukturāras nosacījumu izpilde saskaņā ar Padomes Direktīvu 2011/85/ES un LSKP, kā norādīts 2. nodaļas 2. ielikumā.

Pievēršoties faktoriem, kas ilgtermiņā ietekmē Latvijas valsts finanses, gaidāma strauja iedzīvotāju novecošana (sk. 8. tabulu). Tomēr saskaņā ar Eiropas Komisijas un ES Ekonomikas politikas komitejas 2012. gada prognozēm, sākot ar 2010. gada līmeni (18.5% no IKP), Latvijā, iespējams, nozīmīgi samazināsies ar iedzīvotāju novecošanu cieši saistītie valsts izdevumi (2060. gadā – 3.0 procentu punkti no IKP), jo iedzīvotāju novecošanas nelabvēlīgo ietekmi uz valsts finansēm mazinājusi 2001. gadā īstenotā nozīmīgā pensiju reforma, ar kuru ieviesta valsts fondēto pensiju shēma, un ES un SVF finansiālās palīdzības programmas ietvaros 2009.–2011. gadā veiktie konsolidācijas pasākumi.² Jāturpina risināt ar iemaksu otrā līmeņa pensiju fondos shēmas atjaunošanu saistītās problēmas (piemēram, zemāki valdības ieņēmumi).

Runājot par sarežģītajiem fiskālajiem uzdevumiem, Latvijai jāpanāk pastāvīga vidējā termiņa fiskālā mērķa izpilde atbilstoši Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām un tādējādi jāsasniedz pietiekama drošības rezerve attiecībā uz atsaucē vērību (3% no IKP) un jānodrošina ilgtspēja. 2012. gadā Latvija sasniedza savu vidējā termiņa mērķi. Taču valdība 2013. gadā plāno strukturālā budžeta deficīta kāpumu, kas tikai pēc tam stabilizēsies (saskaņā ar jaunāko konverģences programmu). Šis kāpums lielā mērā atspoguļo ar pensiju reformu saistītās izmaksas. Ir svarīgi, lai atkal ātri tiktu sasniegts vidējā termiņa mērķis. Tāpēc Latvijai vidējā termiņā jāīsteno piesardzīga izdevumu politika, veltot uzmanību fiskālās korekcijas kvalitātei, lai vidējā termiņā saglabātu izaugsmes iespējas. Turklāt Latvijai jāturpina ar valdības intervencēm vairākās bankās un valsts uzņēmumos saistīto fiskālo risku ierobežošanas centieni. Jāturpina uzlabot valsts finanšu kvalitāti, stiprinot vidēja termiņa budžeta plānošanu un stingri ievērojot Fiskālās disciplīnas likumu, lai mazinātu procikliskas politikas īstenošanas risku nākotnē. Jāpieliek visas pūles, lai pilnībā izpildītu no pilnveidotā Stabilitātes un izaugsmes pakta izrietošās saistības, un efektīvi jāīsteno LSKP nosacījumi.

4.3. VALŪTAS KURSA NORISES

Latvijas lats pievienojās VKM II 2005. gada 2. maijā un tāpēc piedalījās VKM II divu gadu atsaucē periodā (2011. gada 17. maijs–2013. gada 16. maijs), kas novērtēts šā ziņojuma kontekstā (sk. 9.a tabulu). Latvijas valūtai noteiktais centrālais kurss joprojām ir 0.702804 lati par euro ar $\pm 15\%$ standarta pieļaujamo svārstību koridoru. Pievienošanās VKM II laikā Latvijas valsts iestādes vienpusēji apņēmas saglabāt lata kursu $\pm 1\%$ svārstību koridora robežās ap centrālo kursu, tādējādi neradot ECB nekādus papildu pienākumus. Vienošānās par dalību VKM II pamatā bija vairākas Latvijas valsts iestāžu politiskas apņemšanās, kas attiecās arī uz stabilas fiskālās politikas īstenošanu, darba samaksas pieauguma mērenības veicināšanu, inflācijas pazemināšanu, kreditēšanas kāpuma ierobežošanu, tekošā konta deficīta samazināšanu un strukturālo reformu īstenošanu. Šī apņemšanās ievērot svārstību koridoru $\pm 1\%$ nozīmējusi to, ka lata kurss vienmēr atradies tuvu VKM II centrālajam kursam. Latvija pēc savas iniciatīvas nav devalvējusi savas valūtas centrālo kursu attiecībā pret euro. Atsaucē periodā maksimālā augšupvērstā un maksimālā lejupvērstā valūtas kursa novirze no VKM II centrālā kursa bija 1.0% (sk. 5. att. un 9.a tabulu). Saglabājot vienpusēji noteikto $\pm 1\%$ svārstību koridoru, Latvijas Banka veica intervences ārvalstu

² Eiropas Komisijas un ES Ekonomikas politikas komiteja *The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010–2060)* ("2012. gada ziņojums par iedzīvotāju novecošanu: ekonomiskās un budžeta iespēju aplēses ES27 dalībvalstīm (2010–2060)").

valūtas tirgū. Kopumā, tai pārdodot un pērkot ārvalstu valūtu divu gadu atsaucē periodā, veikts neto ārvalstu valūtu pirkums.

ES un SVF vadībā uzsāktā starptautiskā finansiālās palīdzības programma (7.5 mljrd. euro) tika īstenota no 2008. gada beigām līdz 2012. gada janvārim. Latvijas valsts iestādes šīs programmas ietvaros no 2008. gada beigām līdz 2010. gada beigām kopumā saņēma 4.5 mljrd. euro, tādējādi mazinot finansiālo ievainojamību un palīdzot samazināt valūtas kursa spiedienu. Divu gadu atsaucē periodā no 2011. gada 17. maija līdz 2013. gada 16. maijam Latvijas valsts iestādes neizmantoja atlikušos pieejamos līdzekļus (3.0 mljrd. euro) un veica SVF aizdevuma pirmstermiņa atmaksu. Tomēr, tā kā starptautiskā finansiālās palīdzības programma šajā periodā palīdzēja arī samazināt ar finansiālo ievainojamību saistītos riskus, tā, iespējams, arī palīdzēja mazināt ārvalstu valūtas kursa spiediena risku.

Latvijas lata kursa svārstīgums attiecībā pret euro, vērtējot pēc uz gadu attiecinātās dienas procentuālo pārmaiņu standartnovirzes, aplūkojamā periodā galvenokārt bija ļoti zems. Līdz 2011. gada beigām Latvijas lata kurss pārsvarā bija zemāks par tā centrālo kursu, bet pēc tam tas pieauga līdz vienpusēji noteiktā $\pm 1\%$ svārstību koridora apakšējai robežai, un to noteica arī Valsts kases veiktā ārvalstu valūtas līdzekļu konvertācija vietējā valūtā. Latvijas lata kurss kopš 2012. gada beigām tuvojies tā centrālajam kursam. Īstermiņa procentu likmju starpības attiecībā pret 3 mēnešu EURIBOR 2011. gadā bija negatīvas un pēc tam palielinājās līdz ļoti nelielam pozitīvam līmenim (sk. 9.b tabulu).

Ilgākā termiņā gan Latvijas lata reālais efektīvais kurss, gan reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro 2013. gada aprīlī atradās samērā tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiskajam vidējam līmenim (sk. 10. tabulu). Tomēr šie rādītāji vērtējami piesardzīgi, jo Latvijā šajā periodā norisinājās ekonomiskās konverģences process, kas sarežģī reālā valūtas kursa norišu vēsturisko novērtējumu.

Vērtējot citas ārējās norises, Latvijai no 2003. gada līdz 2008. gadam bija raksturīgs maksājumu bilances apvienotā tekošā konta un kapitāla konta deficīta būtisks pieaugums, kas gandrīz trīskāršojās no 7.6% no IKP 2003. gadā līdz ļoti lieliem deficītiem, 2006. un 2007. gadā pārsniedzot 20% no IKP (sk. 11. tabulu). Pēc spēcīga iekšzemes pieprasījuma krituma, kura dēļ samazinājās imports, kā arī panākumiem konkurētspējas uzlabošanā un spēcīga eksporta pieauguma negatīvais saldo būtiski saruka, un 2009. gadā izveidojās ļoti liels apvienotā tekošā konta un kapitāla konta pozitīvais saldo (11.1% no IKP). Šī krasā pārmaiņa atspoguļoja nozīmīgu preču bilances negatīvā saldo samazinājumu un (mazāk) pakalpojumu un kārtējo pārvedumu pozitīvā saldo pieaugumu, kā arī īslaicīgu ienākumu bilances uzlabošanos. Tomēr pozitīvais saldo pēc tam saruka (līdz 0.0% 2011. gadā un 1.3% 2012. gadā), atspoguļojot iekšzemes pieprasījuma, īpaši investīciju, uzlabošanos, spēcīgam importa pieaugumam pārsniedzot eksporta kāpumu. Pēdējos divos gados novērotās pārmaiņas Latvijas maksājumu bilanci bijušas saistītas arī ar kapitāla ieplūžu atjaunošanos tiešo investīciju un portfeļieguldījumu veidā, neraugoties uz nepārtrauktu aizņemto līdzekļu attiecības samazināšanās procesu. Šajos apstākļos kopējais ārējais parāds strauji palielinājās no 79.8% no IKP 2002. gadā līdz 164.8% no IKP 2010. gadā, savukārt 2012. gadā tas pakāpeniski samazinājās līdz 136.2% no IKP. Vienlaikus valsts tīrā starptautisko investīciju balance būtiski pasliktinājās – no -43.8% no IKP 2003. gadā līdz -82.7% no IKP 2009. gadā, bet pēc tam 2012. gadā uzlabojās līdz -65.1% no IKP.

Latvija ir maza valsts ar atvērtu tautsaimniecību; preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības attiecība pret IKP eksportam būtiski palielinājās no 41.9% no IKP 2003. gadā līdz 60.5% no IKP 2012. gadā un importam – no 54.6% no IKP 2003. gadā līdz 63.5% no IKP 2012. gadā. Šajā periodā Latvijas īpatsvars pasaules eksportā pieauga no 0.05% līdz 0.08%.

Attiecībā uz pasākumiem, kas saistīti ar ekonomisko integrāciju euro zonā, preču eksports uz euro zonas valstīm 2012. gadā sasniedza 30.5% no preču eksporta kopapjoma, savukārt attiecīgais importa rādītājs bija augstāks (40.4%). Euro zonas valstu īpatsvars Latvijas ienākošajās tiešajās investīcijās 2012. gadā bija 38.3% un portfeļieguldījumu saistībās 2011. gadā – 80.6%. Latvijas euro zonā ieguldīto aktīvu īpatsvars tiešo investīciju gadījumā 2012. gadā sasniedza 25.6% un portfeļieguldījumu gadījumā 2011. gadā – 31.9% (sk. 12. tabulu).

Runājot par saistībām, kuras Latvijas valsts iestādes apņēmušās izpildīt, 2005. gada maijā pievienojoties VKM II, var minēt šādus atzinumus. Fiskālā politika īpaši straujā uzplaukuma gados nebija pietiekami piesardzīga, jo pietiekamā apjomā neizdevās novērst būtiskas makroekonomiskās nelīdzsvarotības rašanos. Turklāt stingrāku rezervju un uzraudzības prasību noteikšana efektīvi neierobežoja pārmērīgu kreditēšanas kāpumu. Bez tam centieni samazināt darba samaksas pieaugumu ekonomiskās augšupejas laikā lielākoties nebija efektīvi. Tā kā straujā uzplaukuma dēļ izveidojās nozīmīga makroekonomiskā nelīdzsvarotība, kad 2008. gadā sākās krīze, bija nepieciešamas būtiskas politikas korekcijas. Sekojošās korekcijas laikā tika noteikta ievērojami stingrāka fiskālā politika. Visaptveroša fiskālā konsolidācija stabilizēja valsts finanses un nostiprināja tirgus uzticēšanos. Tā kā korekciju apjoms bija liels un varētu rasties šaubas par atsevišķu korekcijas pasākumu kvalitāti un sastāvu, svarīgi saglabāt korekciju ilgtspēju. Centieni stabilizēt finanšu sektoru starptautiskās finansiālās palīdzības programmas ietvaros izrādījās veiksmīgi. Ievērojams darba samaksas samazinājums privātajā un valsts sektorā 2009. un 2010. gadā un vienlaicīgs darba ražīguma pieaugums stundā korekcijas laikā uzlaboja konkurētspēju. Tomēr, lai panāktu, ka dažos pēdējos gados sasniegtā konkurētspēja ir ilgtspējīga, būs nepieciešami turpmāki produktivitātes uzlabošanas un kvalificēta darbaspēka piedāvājuma veicināšanas pasākumi.

4.4. ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU DINAMIKA

Atsauces periodā no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim Latvijas ilgtermiņa procentu likmju vidējais līmenis bija 3.8%, un tādējādi tas bija zemāks par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (5.5%; sk. 13. tabulu).

Dažos pēdējos gados bija vērojamas būtiskas Latvijas ilgtermiņa procentu likmju svārstības. No 2003. gada līdz 2006. gada vidum procentu likmes saruka no 5% līdz līmenim, kas zemāks par 4%, galvenokārt atspoguļojot spēcīgu tautsaimniecības izaugsmi un Latvijas lata pievienošanos VKM II 2005. gada maijā (sk. 6.a att.). No 2006. gada vidus līdz 2008. gada vidum tās kopumā palielinājās, 2008. gada vidū sasniedzot aptuveni 6% līmeni sakarā ar augošām tirgus dalībnieku bažām par ekonomikas pārkaršanu un augošo inflācijas spiedienu. Turklāt 2007. gada 1. pusgadā Latvijas Banka, reaģējot uz inflācijas kāpumu, palielināja refinansēšanas likmi no 5% uz 6%. 2008. gada beigās situācija strauji pasliktinājās. Augošā likviditātes nepietiekamība, šaubas par banku dzīvotspēju un banku sistēmas atkarība no ārvalstu finansējuma veicināja noguldījumu aizplūdi no banku sistēmas. Gandrīz vienlaikus visas lielākās kredītreitingu aģentūras pazemināja Latvijas ilgtermiņa valsts parāda reitingu, un ilgtermiņa procentu likmes 2008. gada beigās palielinājās aptuveni līdz 10%. Latvijas valsts iestādēm bija jāmeklē starptautiskā finansiālā palīdzība. 2009. gada maijā un jūnijā pastiprinājās finanšu tirgus spiediens, atspoguļojot novēlotu fiskālās politikas lēmumu pieņemšanas procesu un turpmāku kredītreitinga pazemināšanu. Ņemot vērā vāju kreditēšanas aktivitāti un turpmāku ekonomiskās aktivitātes pasliktināšanos, Latvijas Banka samazināja refinansēšanas un noguldījumu iespējas uz nakti procentu likmes. Pēc augstākā līmeņa sasniegšanas 2010. gada sākumā (aptuveni 14%) sākās ilgtermiņa procentu likmju sarukums, kas turpinājās visu 2010. gadu, jo makroekonomiskie apstākļi stabilizējās un Latvijas valdība

pastiprināja centienus izpildīt finansiālās palīdzības programmas politikas nosacījumus. Latvijas Banka 2010. gadā turpināja samazināt refinansēšanas un noguldījumu iespējas uz nakti procentu likmes un ieviesa noguldījumu iespēju uz 7 dienām, lai samazinātu naudas tirgus svārstīgumu. Latvijas tautsaimniecības vispārējās perspektīvas uzlabošanas atspoguļoja atsevišķu kredītreitingu aģentūru veiktā kredītreitinga paaugstināšana. Ilgtermiņa procentu likmju kritumu veicināja arī vispārēja globālas vēlmes uzņemties riskus uzlabošanās, īpaši attīstības valstu tirgos. Sākot ar 2010. gadu, Latvijas valdība atkal spēja emitēt parāda vērtspapīrus iekšzemes un ārvalstu tirgos. Ilgtermiņa procentu likmes gandrīz visu 2011. gadu kopumā nemainījās, bet gada beigās nedaudz palielinājās pēc vienas Latvijas komercbankas, AS "Latvijas Krājbanka", maksātnespējas un ar to saistītās finanšu tirgus spriedzes dēļ. 2012. gadā ilgtermiņa procentu likmes saruka līdz līmenim, kas zemāks par 4%, jo uzlabojās makroekonomiskā situācija un valdības finanses, Latvijas Banka samazināja refinansēšanas un noguldījumu iespējas uz nakti procentu likmes, tika paaugstināti kredītreitingi un īpaši 2. pusgadā uzlabojās situācija pasaules finanšu tirgos. Latvija 2012. gadā spēja veikt divas ASV dolāros denominētu valdības obligāciju emisijas un pabeigt SVF aizdevumu atmaksu pirms termiņa. Vienlaikus valdība būtiski samazināja latos denominēto obligāciju emisiju. Aptuveni 22% no apgrozībā esošo valdības parāda vērtspapīru apjoma ir denominēti latos, savukārt 31% – euro un atlikusī daļa – citās valūtās.

No 2003. gada līdz 2006. gadam procentu likmju starpība³ ar euro zonas vidējo rādītāju bija neliela. Nākamajā periodā līdz 2008. gada oktobrim tā palielinājās aptuveni līdz 2.3 procentu punktiem (sk. 6.b att.), galvenokārt atspoguļojot būtisko Latvijas un euro zonas inflācijas starpības pieaugumu. Kopumā atspoguļojot Latvijas valdības ilgtermiņa obligāciju peļņas likmju dinamiku, to starpība ar euro zonas vidējo rādītāju 2008. gada beigās un 2009. gadā nozīmīgi pieauga, savukārt pēc tam kopš 2010. gada tā saruka. 2012. gadā procentu likmju starpība ar euro zonas vidējo rādītāju uz laiku kļuva negatīva, savukārt atsaucē perioda beigās tā bija 0.3 procentu punkti (un 1.6 procentu punkti salīdzinājumā ar euro zonas AAA reitinga valdības ilgtermiņa obligāciju peļņas likmi).

Lai gan Latvijas banku sistēma ir stabila un tās apjoms procentos no IKP joprojām ir diezgan mazs salīdzinājumā ar lielāko daļu citu ES valstu, 14 (galvenokārt iekšzemes īpašniekiem piederošas) bankas, kuras veido vairāk nekā vienu trešdaļu no kopējiem banku aktīviem, piesaista nerezidentu noguldījumus kā finansējuma avotu. Lai gan tā nav jauna parādība Latvijā, nerezidentu noguldījumu ieplūdes pēdējos divos gados ievērojami palielinājušās, daļēji atspoguļojot iepriekšējo krīzes laikā novēroto aizplūžu tendences maiņu un konfidences uzlabošanas Latvijas tautsaimniecībā. Tās pašlaik sasniedz gandrīz 40% no IKP un veido aptuveni pusi no kopējās noguldījumu bāzes. Augošā atkarība no nerezidentu noguldījumiem rada riskus finanšu stabilitātei (un tādējādi arī riskus valdības finansējuma nosacījumiem nākotnē), jo šie noguldījumi potenciāli ir ļoti svārstīgi, atspoguļo īstermiņa ārējā parāda pieaugumu un rada iespējamās fiskālās saistības. Nerezidentu komercdarbības modelis var pastiprināt dažādus riskus, piemēram, kredītrisku, koncentrācijas, likviditātes, tirgus un rekapitalizācijas riskus. Papildus pienācīgām mikrolīmeņa uzraudzības politikām ir ļoti būtiski, lai būtu pieejams visaptverošs politikas instrumentu klāsts šo noguldījumu radīto risku novēršanai.

Latvijas kapitāla tirgus ir mazāks un daudz vājāk attīstīts nekā euro zonas kapitāla tirgus. Uzņēmumu sektora uz tirgus instrumentiem balstītais parāda līmenis ir ļoti zems: uzņēmumu emitēto apgrozībā esošo fiksēta ienākuma vērtspapīru vērtība 2012. gadā bija 1.5% no IKP (sk. 14. tabulu). Akciju tirgus kapitalizācijas līmenis (2012. gadā – 3.8% no IKP) arī ir ļoti zems salīdzinājumā ar euro zonu. Nevalstiskā sektora rezidentiem izsniegto bankas kredītu atlikums 2003.–2009. gadā ļoti strauji

3 Šajā sadaļā ietvertais salīdzinājums ar euro zonas vidējo rādītāju un euro zonas AAA reitinga valdības ilgtermiņa obligāciju peļņas likmi izmantots tikai ilustratīvā nolūkā.

palielinājās, kad tā attiecība pret IKP pieauga vairāk nekā divas reizes, bet 2012. gadā samazinājās līdz 65.5%. Tas joprojām ir viens no augstākajiem līmeņiem ES dalībvalstīs Centrālajā Eiropā un Austrumeiropā. Lielākā daļa privātajam sektoram izsniegto aizdevumu ir denominēti ārvalstu valūtās, galvenokārt euro. Ārvalstu bankām, galvenokārt Ziemeļvalstu banku grupām, ir nozīmīga loma Latvijas banku sektorā. Finansējums no mātes bankām sarucis privātā sektora parādsaistību līmeņa samazināšanas rezultātā, un vienlaikus sarucis arī privātajam sektoram izsniegto kredītu atlikums. Kopumā privātā sektora parādsaistību līmeņa samazināšana norisinājusies bez satricinājumiem. Kopš finanšu krīzes sākuma euro zonas banku starptautisko prasību apjoms valstī sarucis un 2012. gadā sasniedza 10.4% no prasību kopapjoma.

TABULU UN ATTĒLU SARAKSTS

1. CENU DINAMIKA

1. tabula	SPCI inflācija	50
1. attēls.	Cenu dinamika	50
2. tabula.	Inflācijas rādītāji un saistītie rādītāji	50
3. tabula.	Inflācijas jaunākās tendences un prognozes	51
	a) SPCI jaunākās tendences	51
	b) Inflācijas prognozes	51

2. FISKĀLĀS NORISES

4. tabula.	Valdības fiskālā pozīcija	52
5. tabula.	Valdības budžeta pozīcija	52
2. attēls.	Valdības budžeta pārpalikums (+)/deficīts (–)	53
	a) Līmenis	53
	b) Gada pārmaiņas un pamatfaktori	53
6. tabula.	Valdības bruto parāda strukturālās iezīmes	53
3. attēls.	Valdības bruto parāds	54
	a) Līmenis	54
	b) Gada pārmaiņas un pamatfaktori	54
4. attēls.	Valdības izdevumi un ieņēmumi	54
7. tabula	Valdības deficīta-parāda korekcija	55
8. tabula.	Iedzīvotāju novecošanas izraisītā fiskālā sloga iespēju aplēses	55

3. VALŪTAS KURSA DINAMIKA

9.a tabula.	Valūtas kursa stabilitāte	56
9.b tabula	Valūtas kursa spiediena galvenie rādītāji Latvijas latam	56
5. attēls	Latvijas lats: nominālā valūtas kursa attiecībā pret euro dinamika	56
	a) Novirze no VKM II centrālā kursa	56
	b) Valūtas kurss pēdējos 10 gados	56
10. tabula.	Latvijas lats: reālā kursa norises	57
11. tabula.	Ārējās norises	57
12. tabula.	Integrācijas euro zonā rādītāji	57

4. ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU NORISES

13. tabula.	Ilgtermiņa procentu likmes	58
6. attēls.	Ilgtermiņa procentu likme	58
	a) Ilgtermiņa procentu likme	58
	b) Ilgtermiņa procentu likmes un SPCI inflācijas starpība attiecībā pret euro zonu	58
14. tabula.	Atsevišķi finanšu attīstības un integrācijas rādītāji	58

5. PĀRĒJIE BŪTISKIE FAKTORI

15. tabula.	Rādītāju kopsavilkums makroekonomiskās nelīdzsvarotības uzraudzībai	59
-------------	---	----

I. CENU DINAMIKA

I. tabula. SPCI inflācija

(gada pārmaiņas; %)

	2013				2012. gada maijs– 2013. gada aprīlis
	I	II	III	IV	
SPCI inflācija	0.6	0.3	0.3	-0.4	1.3
Atsauces vērtība ¹⁾					2.7
Euro zona ²⁾	2.0	1.8	1.7	1.2	2.2

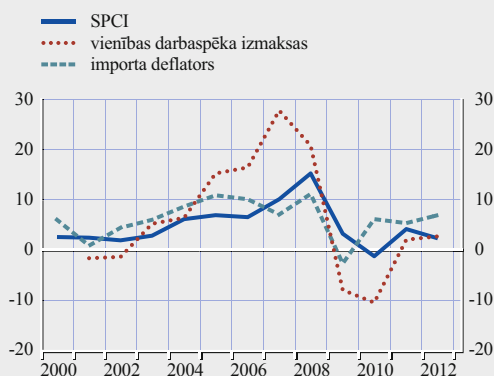
Avots: Eiropas Komisija (Eurostat).

1) Aprēķins 2012. gada maijam–2013. gada aprīlim balstīts uz SPCI pārmaiņu salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (%) nesvērto aritmētisko vidējo rādītāju Zviedrijai, Latvijai un Īrijai, kam pieskaitīti 1.5 procentu punkti.

2) Euro zona iekļauta tikai informācijai.

I. attēls. Cenu dinamika

(gada vidējās pārmaiņas; %)

Avots: Eiropas Komisija (Eurostat).

2. tabula. Inflācijas rādītāji un saistītie rādītāji

(gada pārmaiņas; %, ja nav norādīts citādi)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Inflācijas rādītāji										
SPCI	2.9	6.2	6.9	6.6	10.1	15.3	3.3	-1.2	4.2	2.3
SPCI (izņemot neapstrādātu pārtiku un enerģiju)	2.9	5.8	5.5	5.1	9.7	13.8	3.5	-2.7	2.4	0.9
Nemainīgas nodokļu likmes SPCI ¹⁾	-	5.8	6.7	6.2	9.8	13.6	-1.9	-1.4	2.7	2.4
PCI	2.9	6.2	6.7	6.5	10.1	15.4	3.5	-1.1	4.4	2.3
Privātā patēriņa deflators	4.2	7.6	8.8	5.9	9.9	16.2	3.2	-1.8	5.0	3.0
IKP deflators	3.8	7.0	10.1	11.2	20.7	13.0	-1.2	-1.3	5.9	3.0
Ražotāju cenas ²⁾	1.8	7.3	7.1	9.6	18.6	15.7	-1.7	-0.2	8.8	5.3
Saistītie rādītāji										
Reālā IKP pieaugums	7.6	8.9	10.1	11.2	9.6	-3.3	-17.7	-0.9	5.5	5.6
IKP uz vienu iedzīvotāju pirktspējas standartos (euro zona = 100)	39.8	42.6	45.4	48.6	52.7	53.7	49.7	49.7	54.1	.
Salīdzināmie cenu līmeņi (euro zona = 100)	52.9	54.5	55.8	59.7	65.7	72.7	71.9	70.3	71.0	.
Ražošanas apjoma starpība ³⁾	1.3	2.9	5.2	8.7	11.5	4.4	-12.6	-11.4	-5.7	-1.2
Bezdarba līmenis (%) ⁴⁾	11.3	11.2	9.6	7.3	6.5	8.0	18.2	19.8	16.2	14.9
Vienības darbaspēka izmaksas (visa tautsaimniecība)	5.2	6.4	15.3	16.4	27.7	20.7	-7.9	-10.4	2.1	2.8
Atlīdzība vienam nodarbinātajam (visa tautsaimniecība)	11.0	14.5	25.1	23.2	35.1	15.7	-12.7	-6.7	4.2	5.8
Darba ražīgums (visa tautsaimniecība)	5.5	7.6	8.4	5.9	5.8	-4.2	-5.3	4.0	2.0	2.9
Preču un pakalpojumu importa deflators	6.0	8.7	10.9	10.1	7.1	11.1	-2.6	6.2	5.4	6.9
Nominālais efektīvais valūtas kurss ⁵⁾	-6.9	-3.0	-5.5	-0.3	-0.3	-0.3	2.0	-2.9	0.1	0.1
Naudas piedāvājums (M3)	-	25.2	37.3	41.0	15.7	-5.2	-2.7	11.1	0.5	5.8
Banku izsniegtie kredīti	-	43.7	61.2	59.1	34.9	9.8	-6.8	-6.7	-4.9	-1.0
Akciju cenas (Rīgas Fondu biržas indekss)	47.0	43.5	63.5	-3.1	-9.2	-54.4	2.8	41.1	-5.7	6.7
Mājokļu cenas	26.1	4.1	34.0	75.2	39.4	-10.6	-40.5	-4.7	29.2	2.1

Avoti: Eiropas Komisija (Eurostat), valsts dati (PCI, naudas piedāvājums, banku izsniegtie kredīti un mājokļu cenas) un Eiropas Komisija (ražošanas apjoma starpība).

1) Starpība starp SPCI un nemainīgas nodokļu likmes SPCI parāda netiešo nodokļu (piemēram, PVN un akcīzes nodokļa) teorētisko ietekmi uz kopējo inflācijas līmeni. Šī ietekme pieņem, ka nodokļu likmju pārmaiņas pilnībā un nekavējoties atspoguļojas patērētāja maksātajās cenās.

2) Rūpniecības, izņemot būvniecību, kopējais iekšzemes apgrozījums.

3) Starpība (%) ar potenciālo IKP: plusa (mīnusa) zīme norāda, ka faktiskais IKP pārsniedz (ir zemāks par) potenciālo IKP.

4) Definīcija atbilst SDO vadlīnijām.

5) Plusa (mīnusa) zīme norāda uz kursa kāpumu (kritumu).

3. tabula. Inflācijas jaunākās tendences un prognozes

(gada pārmaiņas; %)

a) SPCI jaunākās tendences

	2012		I	2013		
	XI	XII		II	III	IV
SPCI						
Gada pārmaiņas (%)	1.5	1.6	0.6	0.3	0.3	-0.4
Pēdējo 3 mēnešu vidējā rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējiem 3 mēnešiem (attiecinātas uz gadu; sezonāli izlīdzinātas)	1.3	0.9	0.0	-0.9	-2.2	-2.3
Pēdējo 6 mēnešu vidējā rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējiem 6 mēnešiem (attiecinātas uz gadu; sezonāli izlīdzinātas)	1.3	1.3	1.1	0.7	0.2	-0.2

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB aprēķini.**b) Inflācijas prognozes**

	2013	2014
SPCI, Eiropas Komisija (2013. gada pavasaris)	1.4	2.1
PCI, SVF (2013. gada aprīlis)	1.8	2.1
PCI, <i>Consensus Economics</i> (2013. gada aprīlis)	1.6	2.7

Avoti: Eiropas Komisija, SVF un *Consensus Economics*.

2. FISKĀLĀS NORISES

4. tabula. Valdības fiskālā pozīcija

(% no IKP)			
	2011	2012	2013 ¹⁾
Valdības budžeta pārpalikums (+)/deficīts (-)	-3.6	-1.2	-1.2
Atsauces vērtība	-3.0	-3.0	-3.0
Pārpalikums/deficīts, atskaitot valdības ieguldījumu izmaksas ²⁾	0.7	2.7	2.7
Valdības bruto parāds	41.9	40.7	43.2
Atsauces vērtība	60.0	60.0	60.0

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB aprēķini.

1) Eiropas Komisijas iespēju aplēses.

2) Plusa (mīnusa) zīme norāda, ka valdības budžeta deficīts ir mazāks (lielāks) par ieguldījumu izmaksām.

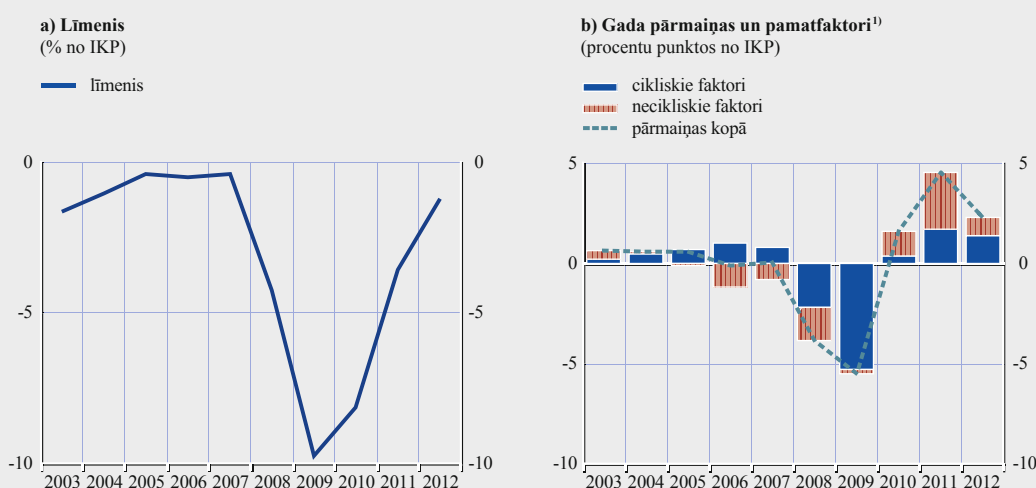
5. tabula. Valdības budžeta pozīcija

(% no IKP)										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kopējie ieņēmumi	33.3	34.9	35.4	37.8	35.6	34.9	34.0	35.3	34.9	35.2
Kārtējie ieņēmumi	33.2	34.4	34.3	36.7	34.8	33.9	32.9	33.8	33.3	33.6
Tiešie nodokļi	7.6	7.9	7.9	8.5	9.2	9.8	7.2	7.4	7.4	7.7
Netiešie nodokļi	12.1	11.7	12.5	12.9	12.3	10.9	10.7	11.3	11.4	11.6
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	9.1	8.9	8.7	9.0	9.0	8.7	8.9	8.6	8.7	8.6
Citi kārtējie ieņēmumi	4.4	5.8	5.2	6.3	4.4	4.6	6.1	6.6	5.9	5.7
Kapitāla ieņēmumi	0.1	0.5	1.1	1.1	0.7	0.9	1.1	1.5	1.5	1.7
Kopējie izdevumi	34.9	35.9	35.8	38.3	36.0	39.1	43.8	43.4	38.4	36.4
Kārtējie izdevumi	32.1	31.7	30.8	31.2	29.1	33.4	37.9	36.0	31.6	31.7
Atlīdzība nodarbinātajiem	10.8	10.5	10.1	10.1	10.7	12.1	12.1	10.2	9.5	9.1
Sociālie pabalsti, kas nav natūrā	9.5	9.2	8.4	8.1	7.1	8.1	12.6	12.5	10.6	9.8
Procentu maksājumi	0.7	0.7	0.5	0.4	0.4	0.6	1.5	1.4	1.5	1.3
t.sk. mijmaiņas darījumu un ārpus biržas tirgots nākotnes darījumu ietekme	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Citi kārtējie izdevumi	11.2	11.2	11.7	12.6	10.9	12.6	11.7	11.9	10.0	11.5
Kapitālizdevumi	2.8	4.2	5.0	7.1	6.9	5.7	5.9	7.5	6.8	4.7
Pārpalikums (+)/deficīts (-)	-1.6	-1.0	-0.4	-0.5	-0.4	-4.2	-9.8	-8.1	-3.6	-1.2
Sākotnējā balance	-0.9	-0.3	0.1	0.0	0.0	-3.6	-8.3	-6.7	-2.1	0.1
Pārpalikums/deficīts, atskaitot valdības investīciju izdevumus	0.8	2.1	2.7	4.1	5.3	0.6	-5.5	-4.4	0.7	2.7

Avoti: ECBS un Eiropas Komisija (*Eurostat*).

Piezīmes. Skaitļu noapaļošanas rezultātā komponentu summa atšķiras no kopsummas. Procentu maksājumi, kas ietverti pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrā. Postenis "mijmaiņas darījumu un ārpus biržas tirgots nākotnes darījumu ietekme" vienāds ar procentu (vai deficīta/pārpalikuma) starpību, kas definēta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrā un EKS 95. Sk. 2001. gada 3. decembra Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2558/2001, ar ko Padomes Regulu (EK) Nr. 2223/96 groza attiecībā uz tādu norēķinu pārklasificēšanu, kuri veikti saskaņā ar mijmaiņas darījumu līgumiem un nestandardizētiem procentu likmes nākotnes līgumiem (OV L 344, 28.12.2001., 1. lpp.).

2. attēls. Valdības budžeta pārpalikums (+)/deficīts (-)

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB aprēķini.

Piezīme. 2.b attēlā negatīva (pozitīva) vērtība norāda, ka deficīts pieaug (samazinās).

1) 2009. gadā novērotā nominālā IKP straujā sarūkuma (-18.7%) ietekmē valdības budžeta deficītu ietekmējošie necikliskie faktori, t.i., fiskālās konsolidācijas centieni, varētu būt novērtēti par zemu.

6. tabula. Valdības bruto parāda strukturālās iezīmes

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kopējais parāds (% no IKP)	14.7	15.0	12.5	10.7	9.0	19.8	36.9	44.4	41.9	40.7
Valūtu struktūra (% no kopējuma)										
Vietējā valūtā	41.6	42.6	41.8	39.6	32.6	35.7	20.7	18.3	16.5	14.7
Ārvalstu valūtās	58.4	57.4	58.2	60.4	67.4	64.3	79.3	81.7	83.5	85.3
Euro ¹⁾	45.5	51.7	54.6	57.6	65.3	50.5	67.0	67.3	66.3	62.2
Citas ārvalstu valūtas	12.9	5.7	3.6	2.9	2.1	13.8	12.3	14.4	17.2	23.1
Iekšzemes turējumā (% no kopējuma)	51.0	47.7	48.1	45.0	38.1	49.5	24.2	21.3	20.6	20.2
Vidējais atlikušais termiņš (gados)	4.6	6.2	5.8	7.6	8.8	6.3	6.7	6.6	6.1	5.9
Termiņstruktūra²⁾ (% no kopējā)										
Īstermiņa (līdz 1 gadam ieskaitot)	12.5	9.8	9.4	6.6	7.7	35.9	14.6	9.4	8.4	6.2
Vidēja termiņa un ilgtermiņa (ilgāk par 1 gadu)	87.5	90.2	90.6	93.4	92.3	64.1	85.4	90.6	91.6	93.8

Avoti: ECBS un Eiropas Komisija (*Eurostat*).

Piezīmes. Gada beigu dati. Skaitļu noapaļošanas dēļ komponentu summa atšķiras no kopsummas.

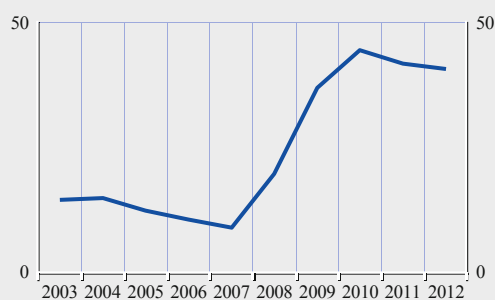
1) Ietver euro denominētu parādu.

2) Sākotnējais termiņš.

3. attēls. Valdības bruto parāds

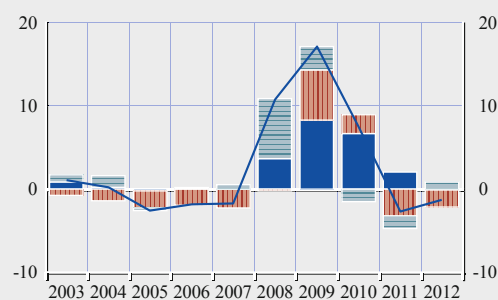
a) Līmenis
(% no IKP)

— līmenis

b) Gada pārmaiņas un pamatfaktori
(procentu punktos no IKP)

— sākotnējā bilance
 ■ procentu likmes/izaugsmes starpība
 ■ deficīta-parāda korekcija
 — parāda attiecības pret IKP pārmaiņas

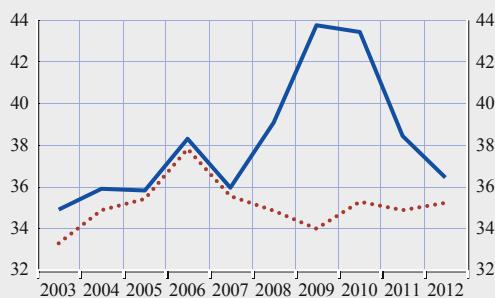
Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB.

Piezīme. 3.b attēlā negatīva (pozitīva) vērtība liecina par attiecīgā faktora samazinošo (palielinošo) ietekmi uz parāda rādītāju.

4. attēls. Valdības izdevumi un ieņēmumi

(% no IKP)

— kopējie izdevumi
 kopējie ieņēmumi

Avots: ECBS.

7. tabula. Valdības deficīta-parāda korekcija

(% no IKP)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Valdības parāda pārmaiņas ¹⁾	2.5	2.4	0.1	0.6	1.0	11.5	12.6	6.7	2.0	2.2
Valdības budžeta pārpalikums (+)/deficīts (-)	-1.6	-1.0	-0.4	-0.5	-0.4	-4.2	-9.8	-8.1	-3.6	-1.2
Deficīta-parāda korekcija	0.9	1.3	-0.3	0.1	0.6	7.3	2.8	-1.4	-1.5	1.0
Finanšu aktīvu neto pirkumi (+)/pārdevumi (-)	1.0	1.5	-0.3	2.7	1.8	7.6	3.2	-1.4	-1.2	0.7
Nauda un noguldījumi	0.3	1.0	-1.0	1.4	1.1	2.9	3.5	-0.9	-2.5	2.2
Aizdevumi un neakciju vērtspapīri	0.4	-0.5	0.0	-0.2	0.0	4.2	-0.1	-1.6	0.6	-1.7
Akcijas un citi kapitāla vērtspapīri	-0.4	0.1	0.4	-0.5	0.1	0.2	0.1	0.7	0.0	0.1
Privatizācija	-0.1	-0.1	0.0	-0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ieguldījumi kapitālā	0.1	0.2	0.4	0.2	0.1	0.2	0.1	0.7	0.1	0.1
Citi	-0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Citi finanšu aktīvi	0.6	0.8	0.4	2.0	0.6	0.3	-0.3	0.5	0.7	0.0
Valdības parāda pārvērtēšanas pārmaiņas	0.3	0.3	0.1	0.0	0.0	0.1	-0.3	-0.4	-0.3	0.0
Ārvalstu valūtas turējumu guvumi (-)/zaudējumi (+)	0.4	0.3	0.1	0.0	0.0	0.0	0.2	0.1	-0.2	0.1
Cita pārvērtēšanas ietekme ²⁾	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	-0.5	-0.5	-0.2	-0.1
Citas valdības parāda pārmaiņas³⁾	-0.5	-0.4	-0.1	-2.6	-1.2	-0.4	0.0	0.3	0.0	0.3

Avoti: ECBS un Eiropas Komisija (*Eurostat*).

Piezīme. Skaitļu noapaļošanas rezultātā komponentu summa atšķiras no kopsummas.

1) Parāda gada pārmaiņas periodā t; % no IKP periodā t, t.i., [parāds(t) – parāds(t-1)]/IKP(t).

2) Ietver attiecīgā valdības parāda nominālās un tirgus pārvērtēšanas starpību.

3) Darījumi saistībā ar citiem kreditoru parādiem (valdības saistības), sektora pārklassificēšana un statistiskās neatbilstības. Šis postenis var ietvert arī noteiktus parādu uzņemšanās gadījumus.

8. tabula. Iedzīvotāju novecošanas izraisītā fiskālā sloga iespēju aplēses

(%)

	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Apgādājamo veco cilvēku attiecība (iedzīvotāju skaita vecumā no 65 gadiem attiecība pret iedzīvotāju skaitu vecumā no 15 līdz 64 gadiem)	25.2	29.1	36.4	43.7	55.1	67.9
Ar iedzīvotāju novecošanu saistīto valdības izdevumu pārmaiņas (procentu punktos no IKP) ¹⁾	18.5	16.0	15.2	15.0	15.6	15.5

Avots: *The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010–2060)*, Eiropas Komisijas (Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāta) un Ekonomikas politikas komitejas kopīgi sagatavots ziņojums.

1) Iedzīvotāju novecošanas darba grupas (AWG) sagatavotais riska scenārijs, ar novecošanu cieši saistīts postenis.

3. VALŪTAS KURSA DINAMIKA

9.a tabula. Valūtas kursa stabilitāte

Dalība Valūtas kursa mehānismā (VKM II)	Jā
Dalība kopš	02.05.2005.
VKM II centrālais kurss LVL/EUR	0.702804
VKM II svārstību koridors	±15%
Divpusējā centrālā kursa devalvācija pēc valsts iniciatīvas	Nē
Maksimālā augšupvērstā novirze ¹⁾	1.0
Maksimālā lejupvērstā novirze ¹⁾	-1.0

Avots: ECB.

1) Maksimālās novirzes (%) no VKM II centrālā kursa no 2011. gada 17. maija līdz 2013. gada 16. maijam, pamatojoties uz dienas datiem, darbadienu diapazonā. Augšupvērstā (lejupvērstā) novirze norāda, ka valūta ir svārstību koridora apakšējā (augšējā) daļā.

9.b tabula. Valūtas kursa spiediena galvenie rādītāji Latvijas latam

(triju mēnešu perioda, ieskaitot norādīto mēnesi, vidējais rādītājs)

	2011			2012				2013
	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII	III
Valūtas kursa svārstīgums ¹⁾	0.5	0.4	1.9	1.1	1.0	0.4	0.3	0.7
Īstermiņa procentu likmju starpība ²⁾	-0.6	-0.7	-0.1	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3

Avoti: valstu dati un ECB aprēķini.

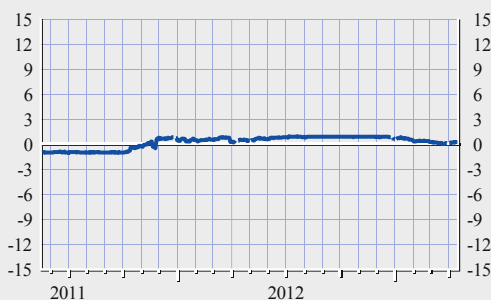
1) Valūtas kursa attiecībā pret euro dienas procentuālo pārmaiņu uz gadu attiecinātā mēneša standartnovirze.

2) Triju mēnešu starpbanku procentu likmju un triju mēnešu EURIBOR starpība (procentu punktos).

5. attēls. Latvijas lats: nominālā valūtas kursa attiecībā pret euro dinamika

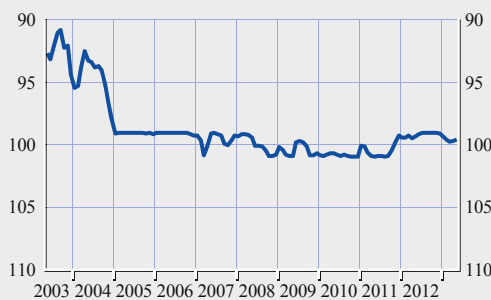
a) Novirze no VKM II centrālā kursa

(dienas dati; novirzes (%); 2011. gada 17. maijs–2013. gada 16. maijs)

b) Valūtas kurss pēdējos 10 gados

(mēneša dati; centrālais kurss = 100; 2003. gada maijs–2013. gada maijs)

Avots: ECB.

Piezīme. Pozitīva (negatīva) novirze no centrālā kursa norāda, ka valūtas kurss ir svārstību koridora apakšējā (augšējā) daļā. Latvijas lats pieļaujamais svārstību koridors ir ±15%.

10. tabula. Latvijas lats: reālā kursa norises

(mēneša dati; 2013. gada aprīļa novirze (%) no 10 gadu vidējā rādītāja, kas aprēķināts 2003. gada maijam–2013. gada aprīlim)

	2013. gada aprīlis
Reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro ¹⁾	8.3
<i>Papildpostei:</i>	
Nominālais efektīvais kurss ²⁾	-2.2
Reālais efektīvais kurss ^{1), 2)}	5.5

Avots: ECB.

Piezīme. Plusa (mīnusa) zīme norāda uz kāpumu (samazinājumu).

1) Balstīts uz SPCI un PCI norisēm.

2) Efektīvais kurss attiecībā pret euro, ārpus euro zonas esošo ES dalībvalstu valūtām un 10 nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu valūtām.

11. tabula. Ārējās norises

(% no IKP, ja nav norādīts citādi)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Maksājumu balance										
Tekošā konta un kapitāla konta balance ¹⁾	-7.6	-11.8	-11.2	-21.3	-20.4	-11.7	11.1	4.9	0.0	1.3
Tekošā konta balance	-8.2	-12.9	-12.6	-22.5	-22.4	-13.1	8.6	2.9	-2.2	-1.7
Preču balance	-17.9	-20.3	-19.1	-25.7	-24.0	-17.8	-7.1	-7.0	-10.8	-9.8
Pakalpojumu balance	5.2	4.4	3.8	3.3	3.5	4.0	6.0	6.1	6.5	6.8
Ienākumu balance	-0.2	-2.0	-1.1	-2.7	-3.2	-1.6	6.3	0.2	-0.9	-1.5
Kārtējo pārvedumu balance	4.7	5.0	3.8	2.4	1.3	2.2	3.4	3.6	3.1	2.9
Kapitāla konta balance	0.7	1.1	1.3	1.2	2.0	1.5	2.4	1.9	2.1	3.0
Apvienotā tiešo investīciju un portfeļieguldījumu balance ¹⁾	0.3	5.5	2.8	7.7	4.5	4.2	1.3	-0.2	2.7	7.3
Tiešo investīciju balance	2.3	3.8	3.6	7.5	6.8	3.0	0.6	1.5	4.9	2.8
Portfeļieguldījumu balance	-2.0	1.6	-0.8	0.2	-2.4	1.1	0.7	-1.7	-2.2	4.5
Citu investīciju balance	7.9	9.5	14.1	22.7	19.4	7.6	-9.8	-0.8	-7.2	-5.4
Rezerves aktīvi	-0.6	-2.9	-3.3	-9.9	-3.4	2.0	-5.0	-4.0	4.4	-3.6
Preču un pakalpojumu eksports	41.9	43.6	47.3	44.1	41.5	42.0	43.2	53.0	58.2	60.5
Preču un pakalpojumu imports	54.6	59.5	62.6	66.4	62.0	55.8	44.3	53.9	62.5	63.5
Starptautisko investīciju balance (saldo)²⁾	-43.8	-52.3	-59.6	-69.9	-74.7	-79.0	-82.7	-80.3	-73.3	-65.1
Bruto ārējais parāds ³⁾	79.8	93.5	100.0	114.5	128.1	130.0	156.5	164.8	145.0	136.2
<i>Papildpostenis:</i>										
Eksporta tirgus daļas³⁾	0.05	0.05	0.06	0.06	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.08

Avots: ECB.

1) Skaitļu noapaļošanas dēļ komponentu summa atšķiras no kopsummas.

2) Atlikumi perioda beigās.

3) % no pasaules preču un pakalpojumu eksporta kopapjoma.

12. tabula. Integrācijas euro zonā rādītāji

(% no kopējā, ja nav norādīts citādi)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ārējā tirdzniecība ar euro zonu										
Preču eksports	36.8	35.8	36.0	36.2	35.2	34.7	34.8	33.3	31.2	30.5
Preču imports	46.5	44.4	42.7	43.9	44.4	40.8	39.9	41.6	40.4	40.4
Ieguldījumu balance ar euro zonu										
Ienākošās tiešās investīcijas ¹⁾	37.5	42.3	41.3	42.7	47.9	48.9	50.2	48.5	39.1	38.3
Izejošās tiešās investīcijas ¹⁾	31.8	19.8	18.6	16.0	24.3	14.4	22.6	21.5	21.7	25.6
Portfeļieguldījumu saistības ¹⁾	75.6	94.8	90.1	82.8	68.9	62.1	73.3	72.2	80.6	.
Portfeļieguldījumu aktīvi ¹⁾	-	-	-	6.9	11.8	21.1	26.8	29.2	31.9	.
<i>Papildpostei:</i>										
Ārējā tirdzniecība ar ES										
Preču eksports	79.4	77.3	76.5	72.5	72.5	68.6	67.6	67.2	66.0	63.4
Preču imports	75.6	75.7	75.3	76.5	77.4	75.5	75.4	76.1	77.6	77.9

Avoti: ECBS, Eiropas Komisija (Eurostat) un SVF.

1) Atlikumi perioda beigās.

4. ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU NORISES

13. tabula. Ilgtermiņa procentu likmes

(attiecinīgajā periodā novērotā vidējā procentu likme; %)

	2013				2012. gada maijs– 2013. gada aprīlis
	I	II	III	IV	
Ilgtermiņa procentu likme	3.2	3.2	3.2	3.2	3.8
Atsauces vērtība ¹⁾	.	.	.	.	5.5
Euro zona ²⁾	3.1	3.2	3.1	2.9	3.6
Euro zona (AAA) ³⁾	1.9	1.9	1.8	1.6	1.9

Avoti: ECB un Eiropas Komisija (Eurostat).

1) Aprēķina pamatā laika posmam no 2012. gada maija līdz 2013. gada aprīlim Zviedrijas, Latvijas un Īrijas procentu likmju nesvērtais aritmētiskais vidējais rādītājs, kam pieskaitīti 2 procentu punkti.

2) Euro zonas vidējais rādītājs iekļauts tikai informācijai.

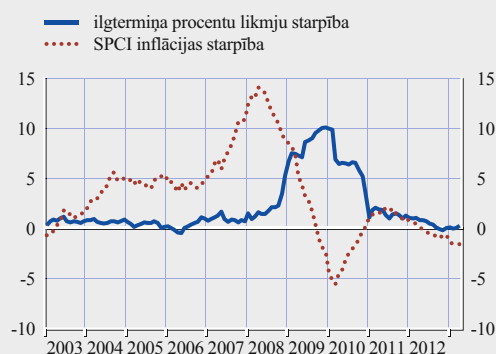
3) Euro zonas AAA reitinga obligāciju nominālās peļņas likne obligācijām ar atlikušo termiņu 10 gadu iekļauta tikai informācijai.

6. attēls. Ilgtermiņa procentu likme

a) Ilgtermiņa procentu likme
(mēneša vidējais rādītājs; %)

b) Ilgtermiņa procentu likmes un SPCI inflācijas
starpība attiecībā pret euro zonu
(mēneša vidējais rādītājs; procentu punktos)

Avoti: ECB un Eiropas Komisija (Eurostat).

14. tabula. Atsevišķi finanšu attīstības un integrācijas rādītāji

(% no IKP, ja nav norādīts citādi)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Papildpos- tenis: euro zona 2012
Sabiedrību emitēti parāda vērtspapīri ¹⁾	1.2	1.2	2.0	3.1	2.5	1.5	1.6	1.6	4.0	1.5	102.8
Akciju tirgus kapitalizācija ²⁾	9.5	11.4	16.6	12.9	10.0	5.1	7.1	5.2	4.1	3.8	47.4
MFI kredīts rezidentiem, izņemot valdību ³⁾	39.9	50.4	68.2	87.4	88.7	90.6	103.4	97.0	79.6	65.5	131.4
Euro zonas MFI prasības pret rezidentu MFI ⁴⁾	6.2	7.4	11.0	11.5	12.8	15.9	15.0	12.9	10.9	10.4	7.2
Privātā sektora kredītu plūsma ⁵⁾	14.3	18.1	26.4	43.0	36.6	14.3	-6.1	-8.7	-2.5	-	1.1
Privātā sektora parāds ⁶⁾	61.8	74.5	94.8	122.1	127.5	132.1	147.4	140.4	125.1	-	164.6

Avoti: ECBS, Eiropas Komisija (Eurostat), Eiropas Vērtspapīru biržu federācija, OMX un valstu fondu biržas.

1) Rezidentu nefinanšu sabiedrību, MFI un citu finanšu sabiedrību emitēto parāda vērtspapīru apgrozījumā esošais apjoms.

2) Rezidentu emitēto kotēto akciju apgrozībā esošais apjoms perioda beigās tirgus cenās.

3) MFI (izņemot NCB) kredītu iekšzemes rezidentiem ne-MFI, kas nav valdība. Kredīts ietver aizdevumu un parāda vērtspapīru atlikumus un apgrozībā esošo apjomu.

4) Euro zonas MFI turējumā esošo iekšzemes MFI (izņemot NCB) noguldījumu un emitēto parāda vērtspapīru atlikums % no MFI (izņemot NCB) kopējām saistībām. Kopējās saistības neietver kapitālu un rezerves, kā arī pārējās saistības.

5) Darījumi ar neakciju vērtspapīriem, ko emitējušas nefinanšu sabiedrības, mājsaimniecības un mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas, un to saņemtajiem aizdevumiem.

6) Nefinanšu sabiedrību, mājsaimniecību un mājsaimniecības apkalpojošo bezpeļņas organizāciju emitēto neakciju vērtspapīru un saņemto aizdevumu atlikumi.

5. PĀRĒJIE BŪTISKIE FAKTORI

LATVIJA

15. tabula. Rādītāju kopsavilkums makroekonomiskās nelīdzsvarotības uzraudzībai

	2010	2011	2012	Robežvērtība
Ārējā nesabalansētība/konkurētspējas rādītāji				
Tekošā konta saldo ¹⁾	-0.5	3.1	-0.3	-4.0/+6.0%
Tīrā starptautisko investīciju bilance ²⁾	-80.3	-73.3	-65.1	-35.0%
Ar SPCI deflētais reālais efektīvais kurss ³⁾	8.7	-0.6	-4.6	±11.0%
Eksporta tirgus daļas ⁴⁾	13.9	23.4	12.0	-6.0%
Nominālās vienības darbaspēka izmaksas ⁵⁾	-0.3	-15.7	-5.9	+12.0%
Iekšējā nelīdzsvarotība				
Ar patēriņu deflētas mājokļu cenas ⁶⁾	-9.3	4.7	0.7	+6.0%
Privātā sektora kredītu plūsma ²⁾	-8.7	-2.5	.	+15.0%
Privātā sektora parāds ²⁾	140.4	125.1	.	+160%
Finanšu sektora saistības ⁶⁾	-0.1	-4.5	.	+16.5%
Valdības parāds ²⁾	44.4	41.9	40.7	+60%
Bezdarba līmenis ⁷⁾	15.3	18.1	17.0	+10.0%

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*, Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts) un ECB.

1) % no IKP; triju gadu vidējais rādītājs.

2) % no IKP.

3) Indekss: 1999. gads = 100. Triju gadu procentuālās pārmaiņas salīdzinājumā ar 35 citām attīstītajām valstīm. Pozitīva vērtība norāda uz vietējās valūtas vērtības kāpumu.

4) Piecu gadu pārmaiņas (%).

5) Triju gadu pārmaiņas (%).

6) Pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (%).

7) Triju gadu vidējais rādītājs.

4.5. KONVERĢENCES RĀDĪTĀJU STATISTIKAS METODOLOĢIJA

Konverģences procesa novērtēšana galvenokārt atkarīga no izmantotās statistikas kvalitātes un integritātes. Politiskajiem apsvērumiem nevajadzētu ietekmēt statistikas, īpaši valdības finanšu statistikas (VFS), apkopošanu un sniegšanu. Dalībvalstis tiek aicinātas uzskatīt par prioritāti to sniegtās statistiskās informācijas kvalitāti un integritāti, nodrošināt, ka statistikas apkopošanā tiek izmantota atbilstoša pārbaudes un proporcionalitātes sistēma, un ievērot noteiktus statistikas jomas pārvaldības un kvalitātes standartus.

Katras dalībvalsts valsts statistikas iestādei un ES statistikas iestādei Eiropas Komisijas ietvaros (*Eurostat*) jābūt profesionāli neatkarīgai un jānodrošina objektīva un augstas kvalitātes Eiropas statistika. Tas atbilst Līguma 338. panta 2. punktā, Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 11. marta Regulā (EK) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku (Regula par Eiropas statistiku) un Komisijas 2005. gadā apstiprinātajā un 2011. gada septembrī pārskatītajā Eiropas Statistikas prakses kodeksā (Prakses kodekss) noteiktajiem principiem. Regulas par Eiropas statistiku 2. panta 1. punkts nosaka, ka Eiropas statistikas veidošanā, izstrādāšanā un publiskošanā jāievēro šādi statistikas principi: a) profesionālā neatkarība; b) taisnīgums; c) objektivitāte; d) ticamība; e) statistiskā konfidencialitāte un f) izmaksu lietderība. Saskaņā ar Regulas 11. pantu šie statistikas principi sīkāk izstrādāti Prakses kodeksā.⁴

Tāpēc statistikas sadaļā, pamatojoties uz izmantotajiem statistiskajiem datiem, aplūkota konverģences rādītāju kvalitāte un integritāte. Šī sadaļa attiecas uz dažām iesaistīto valstu statistikas iestāžu (VSI) institucionālajām iezīmēm un sniedz informāciju par konverģences rādītāju statistikas metodoloģiju un izmantoto statistisko datu atbilstību konverģences procesa atbilstošas novērtēšanas standartiem. Turklāt 3.2. sadaļā īpaši aplūkotas finanšu institūciju un finanšu tirgu atbalstam finanšu krīzes laikā veiktās valsts intervences un starptautisko institūciju vai valstu finanšu krīzes laikā nodrošinātais finansiālais atbalsts.

4.5.1. UZ KONVERĢENCES PROCESA NOVĒRTĒŠANĀ IZMANTOTO STATISTISKO DATU KVALITĀTI ATTIECINĀMĀS INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

Pēdējos gados Eiropas Statistikas sistēmas (ESS) pārvaldība uzlabojusies, īpaši 2005. gadā pieņemot Prakses kodeksu. Sākotnēji kodeksa ieviešana un kontrole lielā mērā balstījās uz pašregulācijas pieeju (pašnovērtējums, salīdzinošās pārbaudes un valstu ieviešanas plāni). Lai nodrošinātu neatkarīgu ESS pārskatu īpaši attiecībā uz Eiropas Statistikas prakses kodeksa ieviešanu, 2009. gadā stājās spēkā Regula par Eiropas statistiku un tika izveidota Eiropas Statistikas pārvaldības konsultatīvā padome (ESGAB). ESGAB mērķis ir veicināt profesionālo neatkarību, integritāti un atbildību ESS, kā arī Eiropas statistikas kvalitāti. Tās uzdevumi ietver Eiropas Parlamentam un Padomei adresēta gada pārskata par Prakses kodeksa ieviešanu sagatavošanu, ciktāl tas attiecas uz *Eurostat*, t.sk. kodeksa ieviešanas novērtējumu ESS kopumā.⁵

Tomēr pēdējos gados gūtā pieredze pievērsa uzmanību dažām nenovērstām ESS vadības struktūras nepilnībām, kuras jānovērš. Šīs nepilnības tika aprakstītas Komisijas 2011. gada 15. aprīļa paziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei "Ceļā uz stabilu Eiropas statistikas kvalitātes vadību".⁶

4 Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 11. marta Regulas (EK) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku 2. panta 1. punktu un 11. pantu.

5 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:087:0164:0173:en:PDF>.

6 COM/2011/0211 galīgā redakcija.

I. tabula. Konverģences statistikas kvalitāte un integritāte

Institucionālās iezīmes, kas attiecas uz Latvijas konverģences procesa novērtēšanā izmantoto statistisko datu kvalitāti un integritāti	
Valsts statistikas iestādes juridiskā neatkarība	Saskaņā ar Valsts statistikas likuma 3. pantu statistikai jābūt objektīvai, ticamai, lietderīgai, efektīvai, jābalstās uz konfidencialitātes un atklātības principiem. VSI vadītāju ieceļ Ministru kabinets, pamatojoties uz ekonomikas ministra ieteikumu, uz noteiktu termiņu (pieci gadi; iespējama atkārtota iecelšana amatā).
Administratīvā uzraudzība un budžeta autonomija	VSI ir Ekonomikas ministrijas uzraudzībā esoša valsts iestāde. Tai ir budžeta autonomija, kas pamatojas uz piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem, pašu ienākumiem un no ārvalstīm saņemtajiem finanšu resursiem.
Likumīgās datu vākšanas tiesības Tiesiskās normas attiecībā uz statistisko konfidencialitāti	Valsts statistikas likums nosaka galvenos datu vākšanas principus. Statistisko datu konfidencialitāte tiek nodrošināta saskaņā ar Valsts statistikas likuma 18. pantu.
SPCI inflācija	
Tiesību aktu noteiktā standartu minimuma ievērošana	<i>Eurostat</i> 2007. gadā ieradās atbilstības pārbaudes vizītē Latvijā un secināja, ka SPCI sagatavošanas metodoloģija kopumā ir apmierinoša. SPCI metodoloģijas neatbilstības gadījumi netika konstatēti. Šie rezultāti tika apstiprināti atbilstības pārbaudes vizītē 2013. gada martā.
Citi jautājumi	<i>Eurostat</i> uzskatīja, ka SPCI salīdzināmība no precizitātes un ticamības viedokļa kopumā ir atbilstoša.
Valdības finanšu statistika	
Datu aptvērums	Ieņēmumu, izdevumu, deficīta un parāda dati sniegti par periodu no 2003. gada līdz 2012. gadam.
Neatrisinātas statistikas problēmas	<i>Eurostat</i> 2013. gada aprīlī ieradās vērtēšanas misijā pirms pievienošanās euro zonai. Neatrisinātas statistikas problēmas nav konstatētas.
Deficīta-parāda korekcija (DPK)	DPK ir liela un pozitīva kumulatīvā summa, kas rodas saistībā ar finanšu krīzes laikā 2008. un 2009. gadā iegūtajiem noguldījumiem un aizdevumiem.
Par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras datu sagatavošanu atbildīgā institūcija	VSI apkopo faktiskos pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras datus, un Finanšu ministrija sniedz prognozes. NCB nav tieši iesaistīta šīs statistikas apkopošanā, bet rūpīgi seko tās apkopošanas procesam, piedaloties metodoloģiskajās diskusijās un pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras datu apkopošanas starpinstitūciju darba grupā.

Īpaši ES fiskālās uzraudzības sistēmas un pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras ietvaros Padomes Regula (ES) Nr. 679/2010⁷ noteica *Eurostat* jaunu kompetenci valsts finanšu datu regulārai uzraudzībai un pārbaudei, kas tiek veikta, organizējot vizītes uz dalībvalstīm, lai padziļinātu dialogu, un to laikā apmeklējot arī valsts iestādes, kas VSI sniedz valsts finanšu datus.

Turklāt likumdošanas sešu juridisko tekstu pakete, kas pieņemta, lai stiprinātu ekonomiskās pārvaldības struktūru euro zonā un ES kopumā, balstās uz augstas kvalitātes statistisko informāciju, kas jāsgatavo stabilas kvalitātes vadības ietvaros.⁸

Tāpēc 2011. gada septembrī Prakses kodekss tika pārskatīts, lai atsevišķi nodalītu ESS dalībniekiem ieviešamos principus un dalībvalstu valdībām ieviešamos ar institucionālo vidi saistītos principus.

Turklāt Regula par Eiropas statistiku pašlaik tiek pārskatīta, lai arī precizētu, ka VSI profesionālās neatkarības princips tiek piemērots bez nosacījumiem. Statistika patiešām jāapkopo, jāizplata un jāpublicē neatkarīgi un bez jebkāda politisko vai interešu grupu, vai ES vai valstu iestāžu spiediena, un pastāvošās institucionālās struktūras nedrīkst ierobežot šo principu.

⁷ Padomes 2010. gada 26. jūlija Regula (EK) Nr. 679/2010, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 479/2009, attiecībā uz statistikas datu kvalitāti pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras kontekstā.

⁸ 2011. gada 13. decembrī stājās spēkā pārskatītais Stabilitātes un izaugsmes pakts (SIP), kurā ietverti jauni ekonomiskās un fiskālās uzraudzības noteikumi. Jaunie pasākumi, t.s. sešu tekstu pakete, ietver piecas Regulas un vienu Direktīvu, ko Eiropas Komisija ierosinājusi un visas 27 ES dalībvalstis un Eiropas Parlaments apstiprinājuši 2011. gada oktobrī.

Pārskats par dažām uz Latvijas statistisko datu kvalitāti attiecināmām institucionālām iezīmēm – valsts statistikas iestādes juridiskās neatkarības noteikšanu, iestādes administratīvo uzraudzību un budžeta autonomiju, tai piešķirtajām informācijas vākšanas likumīgajām tiesībām un statistikas konfidencialitātes tiesiskajām normām – sniegts 1. tabulā.

4.5.2. SPCI INFLĀCIJA

Šajā sadaļā aplūkota cenu norišu, īpaši SPCI, novērtēšanas pamatā esošā metodoloģija un statistisko datu kvalitāte. SPCI veidots, lai veiktu salīdzinošo konverģences novērtējumu cenu stabilitātes jomā. *Eurostat* publicē visu ES dalībvalstu SPCI.⁹ Kopš 1999. gada janvāra visas euro zonas kopējo SPCI izmanto par cenu norišu galveno rādītāju ECB vienotās monetārās politikas vajadzībām.

Līguma 140. panta 1. punktā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 1. pantā paredzēts, ka cenu konverģenci nosaka, salīdzinot PCI, ņemot vērā definīciju atšķirības dažādās valstīs. 1995. gada oktobrī Padome pieņēma Regulu (EK) Nr. 2494/95 par saskaņotajiem patēriņa cenu indeksiem. Turklāt SPCI saskaņošanai ieviestie pasākumi pamatojas uz vairākām ES Padomes un Eiropas Komisijas regulām. SPCI izmanto vienotus pozīciju, teritoriju un iedzīvotāju aptvēruma standartus (visi šie faktori ir galvenais valstu PCI atšķirību iemesls). Vienoti standarti izveidoti arī vairākās citās jomās (piemēram, jauno preču un pakalpojumu traktēšana).

SPCI aprēķinā izmanto katru gadu (vai līdz 2011. gadam retāk, ja tas būtiski neietekmē indeksu) aktualizētus izdevumu svarus. Tie aptver visas preces un pakalpojumus, kas iekļauti mājsaimniecību galapatēriņa monetārajos izdevumos, kas atvasināti no nacionālo kontu mājsaimniecību galapatēriņa izdevumu jēdziena, neietverot īpašumā esošo mājokļu izdevumus. Novērotās cenas ir mājsaimniecību faktiski maksātās cenas par precēm un pakalpojumiem monetārajos darījumos un tādējādi ietver visus produktu nodokļus (izņemot subsīdijas), piemēram, PVN un akcīzes nodokli. Tiek ietverti tikai tādi izdevumi par veselības, izglītības un sociālajiem pakalpojumiem, kurus sedz pašas mājsaimniecības (tieši vai ar privāto apdrošinātāju starpniecību) un kurus neatmaksā valsts.

SPCI iekļauto administratīvi regulējamo cenu attīstības tendenču aplēses attiecas uz cenām, kuras tieši nosaka vai būtiski ietekmē valdība, t.sk. valsts regulators. Rādītāju pamatā ir kopēja definīcija un datu apkopošanas sistēma, un tos publicē *Eurostat*.

Eurostat jānodrošina valstu SPCI apkopošanai izmantotās statistikas prakses atbilstība SPCI metodoloģijas prasībām un labākās prakses ievērošana patēriņa cenu indeksu jomā. *Eurostat* dodas atbilstības pārbaudes vizītēs un publicē rezultātus (informatīvās piezīmes) interneta vietnē.

Eurostat 2007. gadā ieradās atbilstības pārbaudes vizītē Latvijā un secināja, ka SPCI sagatavošanai izmantotā metodoloģija ir apmierinoša, un SPCI metodoloģijas neatbilstības gadījumi netika konstatēti. Turklāt *Eurostat* atkārtoti ieradās Latvijā 2013. gada martā, un paredzams, ka gaidāmais ziņojums atspoguļos līdzīgus rezultātus.

9 SPCI metodoloģijas aspektu sīkāku izklāstu sk. izdevumā *Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs) – A Short Guide for Users*. Eiropas Savienības Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, 2004.

4.5.3. VALDĪBAS FINANŠU STATISTIKA

Šajā sadaļā aplūkota fiskālo norišu noteikšanā izmantotās statistikas metodoloģija un kvalitāte. VFS galvenokārt balstīta uz nacionālo kontu jēdzieniem, un tai jāatbilst EKS 95¹⁰ un Padomes Regulai (ES) Nr. 479/2009. 12. protokols par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru un Padomes Regula (ES) Nr. 479/2009 definē jēdzienus "valdība", "pārpalikums/deficīts", "procentu izdevumi", "investīcijas", "parāds" un "iekšzemes kopprodukts (IKP)", atsaucoties uz EKS 95, kas saskaņota ar citiem starptautiskajiem statistikas standartiem, piemēram, Nacionālo kontu sistēmu 1993 (NKS 93). Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras statistika attiecas uz EKS 95 institucionālo sektoru "valdība". Tas ietver centrālo valdību, pavalsts valdību (daļībvalstīs ar federālu struktūru), vietējo valdību un sociālās nodrošināšanas fondus. Tas parasti neietver valsts sabiedrības.

Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras kontekstā valdības budžeta deficīts (–)/pārpalikums (+) ir vienāds ar EKS 95 "neto aizdevumi (+)/neto aizņēmumi (–)" plus "mijmaiņas darījumu un ārpus biržas tirgato nākotnes darījumu neto norēķini".¹¹ EKS 95 neto aizdevumi (+)/neto aizņēmumi (–) ir vienādi ar "kopējie ieņēmumi" mīnus "kopējie izdevumi". Lai gan lielākā daļa valdības sektora vienību ar ieņēmumiem un izdevumiem saistīto darījumu nav konsolidēti, sadales darījumi – "procenti", "pārējie kārtējie pārvedumi", "ieguldījumu dotācijas" un "citi kapitāla pārvedumi" – ir konsolidēti. Valdības budžeta sākotnējais deficīts/pārpalikums ir valdības budžeta deficīts/pārpalikums, izņemot procentu izdevumus.

Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras kontekstā valdības parāds ir bruto saistību summa (nominālvērtībā) atbilstoši EKS 95 klasifikācijas kategorijām "skaidrā nauda un noguldījumi", "neakciju vērtspapīri, izņemot atvasinātos finanšu instrumentus" (piemēram, valdības īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa parāda vērtspapīri) un "aizdevumi". Tas neietver atvasinātos finanšu instrumentus, piemēram, mijmaiņas darījumus, kā arī tirdzniecības kredītus un citas saistības, kas nav atspoguļotas kādā finanšu dokumentā, piemēram, avansā iemaksāto nodokļu pārmaksas. Tomēr 2008. gada martā *Eurostat* publicēja norādījumu piezīmi, kas ietver grāmatvedības noteikumus attiecībā uz valdības saņemtajām vienreizējām izmaksām atbilstoši kategorijai "ārpustirgus procentu likmju mijmaiņas darījumi". Tā norāda, ka šādi darījumi galvenokārt ir slēpti aizņēmumi. Tāpēc ārpustirgus mijmaiņas darījuma sākumposmā valdībai samaksātā vienreizējās izmaksas summa jāgrāmato nacionālajos kontos kā valdībai izsniegts aizdevums, un tādējādi tas ietekmē valdības parādu. Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras kontekstā parāds neietver arī iespējamās saistības, piemēram, valdības garantijas un pensiju saistības. Šo posteņu aplēsēm jābalstās uz tālejošiem pieņēmumiem, un tās var būt ļoti atšķirīgas. Lai gan valdības parāds ir kopējs jēdziens tādā nozīmē, ka no saistībām netiek atņemti ne finanšu, ne nefinanšu aktīvi, tā konsolidācija attiecas uz valdības sektoru un tāpēc neietver citu valdības sektora vienību turēto valdības parādu.

Valdības deficīta un parāda rādītāju apkopošanai izmantotais IKP rādītājs ir EKS 95 izmantotais IKP faktiskajās tirgus cenās.

10 Sk. Padomes 1996. gada 25. jūnija Regulu (EK) Nr. 2223/96 par Eiropas Nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Kopienā (OV L 310, 30.11.1996., 1.–469. lpp.).

11 "Mijmaiņas darījumu un ārpus biržas tirgato nākotnes darījumu neto norēķinu" iekļaušana pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras deficīta rādītājā nozīmē to, ka starp šiem diviem balanspostiem – pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras statistikas valdības budžeta deficītu (–)/pārpalikumu (+) un EKS 95 "neto aizdevumi (+)/neto aizņēmumi (–)" – pastāv neatbilstība. Valdības saņemtie norēķini samazina pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras deficīta rādītāju, savukārt valdības veiktie norēķini palielina pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras deficīta rādītāju.

4.5.3.1. DATU APTVĒRUMS

2013. gada aprīlī Eiropas Komisija nosūtīja ECB datus par VFS (valdības budžeta deficītu/ pārpalikumu un parādu) no 2003. gada līdz 2012. gadam, kā arī prognozes 2013. gadam. Eurosistēmas NCB sniedz ECB detalizētus VFS datus saskaņā ar ECB Pamatnostādni par VFS.¹² Lai gan Pamatnostādne ir juridiski saistoša tikai euro zonas valstu NCB, ārpus euro zonas esošo valstu NCB arī iesniedz VFS datus ECB tajos pašos termiņos un saskaņā ar tādām pašām procedūrām. VFS Pamatnostādne nosaka, ka gada dati iesniedzami detalizētā gada ieņēmumu un izdevumu, kā arī parāda un deficīta-parāda korekcijas dalījumā. Turklāt jāiesniedz arī valdības parāda dati instrumentu, sākotnējā un atlikušā termiņa un turētāju dalījumā.

Attiecībā uz normatīvo aktu prasības par VFS iesniegšanu Eiropas Komisijai izpildi Latvija iesniegusi gada ieņēmumu, izdevumu, deficīta/pārpalikuma un parāda datus par periodu no 2003. gada līdz 2012. gadam.

4.5.3.2. METODOLOĢIJAS JAUTĀJUMI

Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras statistikai jāatspoguļo saskaņā ar EKS 95 pieņemtie Eurostat lēmumi par īpašiem gadījumiem, kuros iesaistīts valdības sektors. Eurostat 2009. gada 15. jūlijā publicēja lēmumu par finanšu institūciju un tirgu atbalstam finanšu krīzes laikā veikto valsts intervencu statistisko uzskaiti. Finanšu sektora atbalstam veiktās valsts intervences aptvēra visdažādākās operācijas, kurām izmantotā metodoloģija balstās uz EKS 95. Šīs operācijas attiecas uz banku un citu finanšu institūciju rekapitalizāciju, aizdevumu izsniegšanu, aktīvu pirkšanu un vērtspapīru aizdošanu. Turklāt Eurostat lēmums ietvēra arī jautājumu par to, kā klasificēt konkrētas institucionālas vienības, piemēram, valdības īpašumā esošus specifiskiem mērķiem dibinātus uzņēmumus, un kā rīkoties ar valdības sniegtajām garantijām finanšu sektora atbalstam.

Lai finanšu un ekonomiskās krīzes laikā atjaunotu uzticēšanos banku sektoram, ES valstu valdības sniegušas finansiālu atbalstu rekapitalizācijas veidā un nodrošinot likviditāti (vērtību zaudējušu

2. tabula. Finanšu krīzes laikā veiktās valdības intervences finanšu sektora atbalstam

(% no IKP)

Latvija	Ietekme uz valdības budžeta deficītu/ pārpalikumu ¹⁾	Kumulatīvās summas							Ietekme uz valdības iespējamām saistībām ⁴⁾
		Ietekme uz valdības parādu							
		Kapitāla iepludināšana		Aktīvu pirkšana	Citi pasākumi ²⁾	Neto ietekme ³⁾	Kopējā ietekme	Dzēšanas apjoms	
		Akciju iegāde	Aizdevumi						
2008	0.0	0.0	4.2	0.0	0.0	4.2	4.2	0.0	0.0
2009	-1.0	1.1	5.0	0.0	0.0	6.1	8.3	2.1	3.6
2010	-2.1	2.7	3.6	0.0	1.3	7.6	12.4	4.8	2.0
2011	-0.5	2.6	2.5	0.0	1.5	6.6	11.6	5.1	0.6
2012	-0.9	2.6	2.0	0.0	2.1	6.7	11.6	4.9	0.6

Avots: ECBs.

1) Mīnusa zīme norāda uz to, ka valdības pasākumi palielinājuši valdības budžeta deficītu (vai samazinājuši pārpalikumu), bet plusa zīme – uz to, ka valdības pasākumi palielinājuši valdības budžeta pārpalikumu (vai samazinājuši tā deficītu).

2) Piemēram, parāda pārņemšana/dzēšana un noguldījumi privātās bankās.

3) Neto ietekme ir vienāda ar kopējo tiešo ietekmi uz valdības parādu, atskaitot dzēšanas apjomu.

4) Valdības iespējamās saistības ir līgumsaistības, kas paredz vienu vai vairākus obligāti izpildāmos nosacījumus, pirms valdība pārņem otras līgumslēdzējas puses saistības. Iespējamās saistības ir ārpusbilances posteņi, un tās neietilpst valdības parādā.

¹² Eiropas Centrālās bankas 2009. gada 31. jūlija Pamatnostādne ECB/2009/20 par valdības finanšu statistiku (pārstrādāta versija) OV L 228, 01.09.2009., 25. lpp.

3. tabula. Finanšu krīzes laikā sniegtais starptautisko institūciju finansiālais atbalsts¹⁾

(kumulatīvās summas; % no IKP)				
Latvija	Aizdevumi valdībai			
	Kopā	Eiropas Komisija	SVF	Pasaules Banka
2008	2.5	0.0	2.5	0.0
2009	17.1	11.8	4.2	1.1
2010	23.9	15.9	6.3	1.6
2011	22.0	14.3	5.8	2.0
2012	14.9	13.1	0.0	1.8

Avots: ECBS.

1) Valūtas kurss gada beigās.

aktīvu pirkšana, aizdevumu izsniegšana un aktīvu maiņas/mijmaiņas darījumu veikšana). Līdz 2012. gada beigām Latvija jau bija atguvusi aptuveni 4.9% no IKP (dzēšanas apjoms) no finanšu sektoram sniegtā atbalsta, savukārt atlikusī valdības intervenču neto ietekme uz tās parādu bija 6.7% no IKP (sk. 2. tabulu). Turklāt atbalsts finanšu sektoram sniegts kā garantija starpbanku aizdevumiem un specifiskiem mērķiem dibinātu uzņēmumu emitētajam parādam. Šīs garantijas ir valdības iespējamās saistības, kuras parasti EKS 95 grāmato kā ārpusbilances rādītājus, ja vien nav pārliecības, ka garantija tiks pieprasīta nākotnē. Latvijā valdība līdz 2009. gada beigām finanšu sektoram bija piešķīrusi garantijas 3.6% no IKP apmērā, kas līdz 2012. gada beigām tika pakāpeniski samazinātas līdz 0.6% no IKP.

Lai novērstu finanšu krīzes ietekmi, Latvija kopš 2008. gada beigām no SVF, Eiropas Komisijas un Pasaules Bankas saņēmusi starptautisko finansiālo palīdzību vairākās daļās. Latvijas valsts aizņēmumi no Eiropas Komisijas, SVF un Pasaules Bankas no finanšu krīzes sākuma līdz 2010. gada beigām sasniedza 23.9% no IKP (sk. 3. tabulu). Pēc SVF aizdevuma pilnīgas atmaksas atlikusī valdības aizdevuma daļa līdz 2012. gada beigām bija 14.9% no IKP.

4. tabula. Deficīta-parāda korekcija

(% no IKP)														
Latvija	Deficīta-parāda korekcija ¹⁾													
	Kopā	Darījumi ar galvenajiem finanšu aktīviem						Pārvērtēšanas ietekme un citas parāda apjoma pārmaiņas	Grāmatošanas laiks un citas atšķirības					
		Kopā	Darījumi ar naudu un noguldījumiem	Darījumi ar aizdevumiem	Darījumi ar akcijām	t.sk. privatizācija	Kopā		Fiskālo debitoru parādu pārmaiņas	Nenodokļu komponenti	Pārējie faktori			
											Kopā	Statistikā novirze	Citi ²⁾	
2007	0.6	1.2		1.1	0.0	0.1	0.0	0.0	-0.6	0.3	-0.6	-0.3	-0.1	-0.2
2008	7.3	7.3		2.9	4.2	0.2	0.0	0.0	0.0	-0.3	0.2	0.1	0.2	-0.1
2009	2.8	3.5		3.5	-0.1	0.1	0.0	-0.2	-0.4	-0.3	0.1	-0.2	-0.1	0.0
2010	-1.4	-1.8		-0.9	-1.6	0.7	0.0	-0.4	0.8	0.3	0.7	-0.2	0.0	-0.2
2011	-1.5	-1.9		-2.5	0.6	0.0	0.0	-0.3	0.7	0.3	0.9	-0.4	0.0	-0.5
2012	0.9	0.7		2.2	-1.7	0.1	0.0	0.3	-0.1	0.2	-0.3	0.1	0.0	0.1
Summa	8.7	9.0		6.4	1.5	1.2	-0.1	-0.7	0.4	0.4	0.9	-0.9	0.0	-0.9

Avots: ECBS.

1) Deficīta-parāda korekcija attiecas uz starpību starp kopējā nominālā konsolidētā parāda apjoma gada pārmaiņām un deficītu (% no IKP). Pozitīvs skaitlis nozīmē, ka parāda palielinājums pārsniedz deficītu vai arī ka parāda samazinājums ir mazāks nekā pārpalikums. Negatīvs skaitlis nozīmē, ka parāda palielinājums ir mazāks nekā pārpalikums vai arī ka parāds samazinājies, neraugoties uz deficītu.

2) Kategorija "Citi" aptver darījumus ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem un, iespējams, neizskaidrotas atšķirības.

4.5.3.3. DEFICĪTA-PARĀDA KOREKCIJA

Valdības parāda atlikuma pārmaiņas divu sekojošu gadu beigās var būtiski atšķirties no valdības budžeta deficīta/pārpalikuma attiecīgajā gadā, un tā iemesli skaidroti 6. ielikumā. Liela vai svārstīga deficīta-parāda korekcija ne vienmēr liecina par kvalitātes problēmām, ja tās atsevišķās komponentes tiek pilnībā izskaidrotas.

DPK kopsumma Latvijā 2007.–2012. gadā bija pozitīva (8.7% no IKP; sk. 4. tabulu). DPK bija liela galvenokārt saistībā ar noguldījumu un aizdevumu piesaisti 2008. un 2009. gadā sakarā ar finanšu krīzi. Latvijas valdība minētajos gados saņēma lielu aizdevumu apjomu īpašu aizdevuma līgumu ietvaros, ko nodrošināja starptautiskās institūcijas (ES, SVF un Pasaules Banka). Šie aizdevumi netika pilnībā izmantoti 2008. un 2009. gadā, tādējādi radās noguldījumu pieaugums (6.4% no IKP). Daļu šo aizdevumu valdība izmantoja, lai 2008. gadā sniegtu AS "Parex banka" liela apjoma aizdevumu (4.2% no IKP). Taču tirdzniecības kredītu palielināšanās saistībā ar valdības izdevumiem vairākos gadījumos (piemēram, slimnīcu būvniecību), kas ietverti pārējos faktoros, palīdzēja samazināt DPK. Laika gaitā jāturpina kontrolēt tirdzniecības kredītu dinamiku.

6. ielikums

DEFICĪTA-PARĀDA KOREKCIJA

Parāda apjoma pārmaiņas jebkurā attiecīgajā periodā var būt lielākas vai mazākas nekā deficīts. Parāda pārmaiņu un deficīta starpība ir zināma kā "deficīta-parāda korekcija" (DPK) vai arī vispārīgākā nozīmē kā "atlikumu plūsmu korekcija" (APK). Ja DPK komponentes ir atbilstošas, parāda pārmaiņu un deficīta starpība nerada bažas par datu kvalitāti. Taču neizskaidrotas deficīta un parāda pārmaiņu atšķirības varētu būt signāls par statistisko datu nepietiekamību.

Pozitīva DPK nozīmē, ka parāda palielinājums pārsniedz deficītu vai arī ka parāda sarukums ir mazāks nekā pārpalikums. Negatīva DPK nozīmē, ka parāda palielinājums ir mazāks nekā deficīts vai arī ka parāda samazinājums ir lielāks nekā pārpalikums.

DPK var raksturot, izmantojot trīs galvenos pīlārus.

1. Pirmo un vissvarīgāko pīlāru apjoma ziņā veido darījumi ar galvenajiem finanšu aktīviem. Šie darījumi ietver naudas un noguldījumu neto uzkrājumus, ko finanšu ministrija vai citas valdības vienības tur centrālajā bankā un citās MFI, valdības turētās valsts sabiedrību akcijas, sociālo nodrošināšanas fondu turētās akcijas (ieguldījumi akcijās, izņemot ieguldījumus privatizācijā) un aizdevumi. Deficīta apstākļos valdības finanšu ieguldījumi palielina aizņemšanās nepieciešamību (summu, kas valdībai jāaizņem, lai finansētu tās aktivitātes) un tādējādi arī valdības parādu. Savukārt finanšu aktīvu sarukums (piemēram, privatizācijas rezultātā) samazina aizņemšanās nepieciešamību, jo rada naudu, taču deficīts nemainās.
2. Otro pīlāru veido pārvērtēšanas ietekme un citas parāda apjoma pārmaiņas. Valdības parāds tiek novērtēts nominālvērtībā, lai gan jaunu aizņēmumu un parāda atmaksas cenas var atšķirties no to nominālvērtības (emisijas un dzēšana zem vai virs nominālvērtības). Turklāt, tā kā valdības parāds tiek izteikts nacionālajā valūtā, valūtas kursa pārmaiņas maina ārvalstu valūtās denominēto parādu, neietekmējot deficītu. Ar pārklasificēšanu saistītās parāda

pārmaiņas tiek uzrādītas kā citas parāda apjoma pārmaiņas. Tajās ietvertas pārmaiņas vienību statistiskajā klasifikācijā no valdības sektora uz nevalstisko sektoru (vai otrādi).

3. Trešais pīlārs ar nosaukumu "grāmatošanas laiks un citas atšķirības" attiecas uz laika atšķirību starp izdevumu grāmatošanu un ar tiem saistītajiem maksājumiem un starp ieņēmumu grāmatošanu un ar tiem saistīto naudas plūsmu valdībai. Piemēram, nodokļi tiek grāmatoti kā valdības ieņēmumi tajā laikā, kad tiek aprēķinātas to summas, lai gan maksājums var notikt nedaudz vēlāk. Atliktais nodokļu maksājums nesamazina valdības aizņemšanās nepieciešamību, lai gan paši nodokļi samazina deficītu. Liels laikus nesamaksātu nodokļu uzkrājums var radīt bažas, vai to summu dēļ, kuras, visticamāk, netiks iekasētas, nav par augstu novērtēti nodokļu ieņēmumi. Citas grāmatošanas laika atšķirības var rasties sakarā ar ES finansējuma avansa maksājumu vai atliktu samaksu par izdevumiem, ko valdība tērējusi ES vārdā, vai arī sakarā ar militārā aprīkojuma piegādes laika (šajā brīdī tiek ietekmēts deficīts) un samaksas laika starpību.

Trešais pīlārs ietver arī statistisko neatbilstību starp valdības deficīta aprēķinu nefinanšu un finanšu kontos, kā arī jebkādus neizskaidrotus pārējos faktorus, kas varētu radīt šaubas par valdības kontu kvalitāti.

4.5.4. VALŪTU KURSI

Līguma 140. panta 1. punktā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 3. pants nosaka, ko nozīmē dalības kritērijs Eiropas Monetārās sistēmas VKM. 2003. gada 18. decembra politikas nostājas dokumentā ECB Padome paskaidroja, ka šis kritērijs attiecas uz dalību VKM II bez spēcīgiem satricinājumiem, īpaši bez devalvācijas attiecībā pret euro, vismaz divus gadus pirms konverģences novērtējuma.

Dalībvalstu divpusējie valūtas kursi attiecībā pret euro ir dienas atsauces kursi, ko ECB fiksē plkst. 14.15 (pēc dienas saskaņošanas procedūras starp centrālajām bankām), un tie tiek publicēti ECB interneta vietnē. Reālie divpusējie kursi tiek aprēķināti, deflējot nominālā kursa indeksu ar SPCI vai PCI. Nominālie un reālie efektīvie valūtas kursi tiek aprēķināti, piemērojot partnervalstu tirdzniecības svarus (kas balstīti uz ģeometrisko svērumu) divpusējiem dalībvalstu valūtu nominālajiem un reālajiem kursiem attiecībā pret atsevišķu tirdzniecības partnervalstu valūtām. Gan nominālo, gan reālo EVK statistikas datus aprēķina ECB. Šo indeksu palielinājums atbilst konkrētās dalībvalsts valūtas kursa kāpumam. Partnervalstu tirdzniecības svāri attiecas uz tirdzniecību ar rūpniecības precēm un tiek aprēķināti, ņemot vērā trešo valstu tirgu ietekmi. EVK indeksi balstās uz mainīgajiem svāriem periodā no 1995. gada līdz 1997. gadam, no 1998. gada līdz 2000. gadam, no 2001. gada līdz 2003. gadam, no 2004. gada līdz 2006. gadam un no 2007. gada līdz 2009. gadam. EVK indeksi iegūti, katra perioda sākumā saistot rādītājus, pamatojoties uz katru no šiem pieciem periodu svāriem katra triju gadu perioda beigās. Iegūtā EVK bāzes periods ir 1999. gada 1. ceturksnis. Tirdzniecības partnervalstu grupa ietver euro zonas valstis, ārpus euro zonas esošās ES dalībvalstis, Austrāliju, Kanādu, Ķīnu, Honkongu, Japānu, Norvēģiju, Singapūru, Dienvidkoreju, Šveici un ASV.

4.5.5. ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMES

Līguma 140. panta 1. punktā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 4. pants paredz, ka procentu likmes tiek noteiktas, izmantojot valdības ilgtermiņa obligācijas vai līdzīgus vērtspapīrus, ņemot vērā definīciju atšķirības dažādās valstīs. Lai gan 5. pants paredz Eiropas Komisijas atbildību

5. tabula. Statistikas pamatnostādnes ilgtermiņa procentu likmju noteikšanai konverģences procesa novērtēšanai

Jēdziens	Ieteikums
Obligāciju emitents	Obligācijas jāemīt centrālajai valdībai.
Termiņš	Pēc iespējas tuvāks atlikušajam termiņam 10 gadu. Jebkādai obligāciju aizstāšanai jāsamazina termiņa novirze līdz minimumam; jāņem vērā tirgus strukturālā likviditāte.
Kupona ietekme	Bez tiešas korekcijas.
Nodokļi	Bruto nodoklis.
Obligāciju izvēle	Izvēlētajām obligācijām jābūt pietiekami likvidām. Šai prasībai jānosaka izvēle starp etalona vai izlases metodi atkarībā no attiecīgās valsts tirgus apstākļiem.
Peļņas formula	Jāizmanto formula "peļņa dzēšanas brīdī".
Apkopošana	Ja izlasē ir vairāk nekā viena obligācija, lai noteiktu reprezentatīvo procentu likmi, jāizmanto peļņas vienkāršais vidējais rādītājs.

par statistisko datu sniegšanu protokola piemērošanai, ECB, pamatojoties uz savām profesionālajām zināšanām šajā jomā, palīdz šajā procesā, nosakot raksturīgās ilgtermiņa procentu likmes un savācot NCB sniegtos datus, lai tos nodotu Komisijai. Tas ir EMI veiktā darba turpinājums un daļa no sagatavošanās procesa EMS trešajam posmam ciešā sadarbībā ar Komisiju.

Konceptuālā darba rezultātā tika noteiktas septiņas galvenās pazīmes, kas jāņem vērā, aprēķinot ilgtermiņa procentu likmes (sk. 5. tabulu). Ilgtermiņa procentu likmes attiecas uz nacionālajā valūtā denominētām obligācijām.

4.5.6. CITI FAKTORI

Līguma 140. panta 1. punkta pēdējā daļā noteikts, ka Eiropas Komisijas un ECB ziņojumos papildus četriem galvenajiem kritērijiem jāņem vērā arī tirgu integrācijā gūtie sasniegumi, valsts maksājumu bilances stāvoklis un dinamika, kā arī pārskats par darbaspēka vienības izmaksu un citu cenu indeksu attīstību. Lai gan attiecībā uz četriem galvenajiem kritērijiem 13. protokols paredz, ka Komisija nodrošinās kritēriju izpildes novērtēšanai izmantojamus datus, un sniedz šo statistisko datu sīkāku aprakstu, tajā nekas nav minēts par statistisko datu sniegšanu attiecībā uz šiem "citiem faktoriem".

Attiecībā uz tirgu integrācijas rezultātiem tiek izmantoti divi rādītāju kopumi: 1) statistiskie dati par finanšu norisēm un integrāciju attiecībā uz finanšu sistēmas struktūru¹³ un 2) statistiskie dati par (ārējo) finanšu un nefinanšu integrāciju euro zonā¹⁴.

Attiecīgās NCB iesniegušas datus, kuri balstās uz rādītāju, kas saistīts ar rezidentu sabiedrību emitētajiem parāda vērtspapīriem, saskaņā ar Pamatnostādnē ECB/2007/9 noteikto metodoloģiju. Ar akciju tirgus kapitalizāciju saistītais rādītājs attiecas uz rezidentu sabiedrību atbilstoši šajā Pamatnostādnē ietvertajai metodoloģijai izlaistajām kotētajām akcijām.

Rādītāji saistībā ar rezidentiem izsniegto MFI kredītu un euro zonas MFI prasībām pret rezidentu MFI balstās uz pieejamiem datiem, ko ECB apkopojusi MFI bilances statistisko datu vākšanas sistēmas ietvaros. Dati tiek iegūti no aplūkojamām valstīm, un rādītājs saistībā ar euro zonas MFI prasībām pret rezidentu MFI tiek iegūts arī no Regulā ECB/2008/32 minētajām valstīm. Ja nepieciešams, attiecīgās NCB apkopojušas vēsturiskos datus. Runājot par minētajiem rādītājiem,

¹³ Rezidentu sabiedrību emitētie parāda vērtspapīri, akciju tirgus kapitalizācija, MFI kredīts nevalstiskā sektora rezidentiem un euro zonas MFI prasības pret rezidentu MFI.

¹⁴ Ārējā tirdzniecība un investīciju bilance euro zonā.

statistiskie dati par euro zonas valstīm attiecas uz valstīm, kuras bija ieviesušas euro laikā, par kuru sniegtas statistiskās ziņas.

Privātā sektora parāda un kredītu plūsmas rādītāji tiek iegūti no valstu statistikas iestāžu sagatavotajiem sektoru gada kontiem saskaņā ar EKS 95 transmisijas programmu. Privātā sektora parāds ir nefinanšu sabiedrību (NFS) un mājsaimniecību (t.sk. mājsaimniecības apkalpojošo bezpeļņas organizāciju) institucionālā sektora emitēto vērtspapīru apgrozībā esošais apjoms un saņemto aizdevumu atlikums gada beigās. Privātā sektora parāda attiecība pret IKP tiek definēta kā privātā sektora parāda attiecība pret IKP faktiskajās tirgus cenās. Privātā sektora kredītu plūsma ir NFS un mājsaimniecību (t.sk. mājsaimniecības apkalpojošo bezpeļņas organizāciju) institucionālā sektora emitēto vērtspapīru un saņemto aizdevumu gada darījumi. Privātā sektora kredītu plūsmas attiecība pret IKP tiek definēta kā privātā sektora kredītu plūsmas attiecība pret IKP faktiskajās tirgus cenās.

Kopējo finanšu sektora saistību rādītājs tiek definēts kā bruto saistību summas pieauguma temps salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu saskaņā ar EKS 95 transmisijas programmā noteikto klasifikāciju. Instrumenti, kas ietver kopējās finanšu sektora saistības, ir "skaidrā nauda un noguldījumi", "neakciju vērtspapīri", "aizdevumi", "akcijas un citi kapitāla vērtspapīri", "apdrošināšanas tehniskās reserves" un "citu kreditoru parādi". Rādītājs tiek izteikts nekonsolidētā izteiksmē, t.i., tajā ņemtas vērā saistības starp finanšu sektora vienībām.

Valsts maksājumu bilances un starptautisko investīciju bilances statistiskos datus apkopo saskaņā ar MBR5 noteiktajiem jēdzieniem un definīcijām un ievērojot ECB un *Eurostat* izstrādātos metodoloģiskos standartus. Šajā ziņojumā aplūkota tekošā konta saldo un kapitāla konta saldo summa, kas atbilst visas tautsaimniecības tīrajiem aizdevumiem/tīrajiem aizņēmumiem. Turklāt jāuzsver, ka atšķirība starp kārtējiem pārvedumiem un kapitāla pārvedumiem praksē ne vienmēr ir vienkārši nosakāma, jo tā ir atkarīga no tā, kā saņēmējs izlieto šo pārvedumu. Tas īpaši attiecas uz to pārvedumu tekošā konta un kapitāla konta komponentu klasifikāciju, kuri veikti starp ES institūcijām un dalībvalstīm.¹⁵

Runājot par ārvalstu tirdzniecības statistiku, Latvija sniedz *Eurostat* saskaņotus datus atbilstoši t.s. kopienas koncepcijai (t.i., attiecībā uz importu tirdzniecības partnervalstu dalījums balstās uz konosamenta valsti) un tāpēc var publicēt atšķirīgu ģeogrāfisku dalījumu valsts līmenī.

Ražotāju cenu indeksi attiecas uz visas rūpniecības, izņemot būvniecību, iekšzemes apgrozījumu. Statistiskie dati tiek vākti, balstoties uz saskaņotības principu atbilstoši ES īsttermiņa statistikas regulai.¹⁶

Vienības darbaspēka izmaksu (ko aprēķina, atbilstību vienam nodarbinātajam dalot ar ķēdes indeksu veidā agregētiem IKP rādītājiem uz vienu nodarbināto) statistika iegūta no datiem, kas iesniegti saskaņā ar EKS 95 transmisijas programmu.

Statistikajos datos par saskaņoto bezdarba līmeni (aprēķināts kā bezdarbnieku skaita attiecība pret darbaspēku) ņemtas vērā personas vecumā no 15 līdz 74 gadiem.

15 Sīkāku informāciju sk. *European Union Balance of Payments/International Investment Position Statistical Methods*, ECB, Frankfurtē pie Mainas, 2007. gada maijs.

16 Padomes 1998. gada 19. maija Regula (EK) Nr. 1165/98 par īsttermiņa statistiku (OV L 162, 05.06.1998., 1. lpp.), kura grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 6. jūlija Regulu (EK) Nr. 1158/2005 (OV L 191, 22.07.2005., 1. lpp.).

5. LATVIJAS TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMIEM

5. LATVIJAS TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMIEM

5.1. NACIONĀLO TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA

Latvijas Bankas un tās darbības tiesisko pamatu veido likums "Par Latvijas Banku" (tālāk tekstā – Likums).¹

Kopš ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojuma Likums grozīts divas reizes: 1) ar 2012. gada 19. aprīļa likumu² par grozījumiem Likumā, kas skāra prezidenta, prezidenta vietnieka un citu Latvijas Bankas padomes locekļu iecelšanas amatā kārtību Saeimā, svītrojot noteikumu par to, ka šī iecelšana notiek, aizklāti balsojot; un 2) ar 2013. gada 10. janvāra likumu³ par grozījumiem Likumā, lai izpildītu Līguma un Statūtu prasības attiecībā uz Latvijas Bankas neatkarību, integrāciju Eurosistēmā un monetārās finansēšanas un privileģētās piekļuves aizlieguma ievērošanu. Pēdējie grozījumi stājās spēkā 2013. gada 6. februārī, izņemot noteikumus, kas saistīti ar Latvijas integrāciju Eurosistēmā, kuri stāsies spēkā datumā, ar kuru Padome atceļ izņēmumu attiecībā uz Latviju. Pašlaik Likums ir atrisinājis vairāku ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojumā un ECB atzinumos⁴ izvirzīto jautājumu.

Arī likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" ticis grozīts ar 2012. gada 20. decembra likumu⁵, ņemot vērā ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojumu.

Neatbilstība attiecībā uz euro rakstību dokumentos, kas nav tiesību akti⁶, novērsta, atzīstot par spēkā neesošiem Ministru kabineta 2005. gada 26. jūlija noteikumus Nr. 564 par vienotās valūtas nosaukuma atveidi latviešu valodā⁷. Attiecībā uz citiem tiesību aktiem ECB nav zināmi tādi normatīvo aktu noteikumi, kuri būtu jāmaina saskaņā ar Līguma 131. pantu.

5.2. NCB NEATKARĪBA

Attiecībā uz tām Latvijas tiesību normām, kuras ECB atzina par problemātiskām Latvijas Bankas neatkarības kontekstā ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojumā, Likumā ieviesti grozījumi saskaņā ar tālāk minēto. Likumā ir viena norma, kurai, lai nodrošinātu juridisko noteiktību, būtu vēlams redakcijas precizēšana.

5.2.1. FUNKCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Attiecībā uz Likuma 3. pantu ECB Konverģences ziņojumos kopš 2006. gada decembra atzīmēts, ka cenu stabilitātes mērķim nevajadzētu aprobežoties tikai ar attiecīgās dalībvalsts teritoriju. Nodrošinot pilnīgu atbilstību Līguma 127. pantam un Statūtu 2. pantam, Likuma 3. panta pirmais teikums tagad nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti.

1 Likums "Par Latvijas Banku", *Ziņotājs*, 22/23, 04.06.1992.

2 "Grozījums likumā "Par Latvijas Banku"", LV, 70 (4673), 08.05.2012. Sk. atzinumu CON/2012/19.

3 "Grozījums likumā "Par Latvijas Banku"", LV, 16 (4822), 23.01.2013.

4 Sk. atzinumus CON/2012/73 un CON/2012/80.

5 "Grozījumi likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"", LV, 6 (4812), 09.01.2013.

6 Sk. ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojuma 240. lpp. un ECB atzinumu CON/2012/87.

7 Ministru kabineta noteikumi Nr. 115 par Ministru kabineta 2005. gada 26. jūlija noteikumu Nr. 564 "Noteikumi par Eiropas Savienības vienotās valūtas vienības nosaukuma atveidi latviešu valodā" atzīšanu par spēku zaudējušiem, LV, 45 (4851), 05.03.2013. Sk. arī atzinumu CON/2012/87.

5.2.2. INSTITUCIONĀLĀ NEATKARĪBA

2012. gada maija Konverģences ziņojumā ECB uzskatīja, ka jāpielāgo Likuma 13. pants, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību Līguma 130. pantam un Statūtu 7. pantam, jo tas nesaturēja skaidru aizliegumu valdībai censties ietekmēt Latvijas Bankas lēmēj institūciju locekļus situācijās, kuras varētu ietekmēt ar ECBS saistīto Latvijas Bankas uzdevumu veikšanu. 13. pants bija jāpielāgo arī juridiskās noteiktības iemeslu dēļ, lai skaidri noteiktu, ka noteikums attiecas gan uz nacionālajām, gan ārvalstu institūcijām saskaņā ar Līguma 130. pantu un Statūtu 7. pantu. Likuma 13. pants tika pielāgots, lai atspoguļotu abus Līguma 130. pantā un Statūtu 7. pantā paredzētos aizliegumus. Turklāt tas tagad satur nepārprotamu atsauci uz Līguma 130. pantu.

Atzinumos CON/2012/73 un CON/2012/80⁸ ECB atzina, ka tā saprot, ka jēdziens "uzraudzība" Likuma 43. panta pirmās daļas kontekstā norāda uz Saeimas tiesībām uzdot jautājumus saskaņā ar likumu "Saeimas kārtības rullis"⁹ ar nolūku paaugstināt Latvijas Bankas atbildību par tās lēmumiem. Turklāt Latvijas Republikas Satversmes tiesa ir noteikusi¹⁰, ka, veicot kontroles funkciju vai ikvienu citu funkciju, Saeimai jārikojas Satversmes un Latvijas likumu ietvaros. Pamatojoties uz izpratni, ka saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem Saeimas "uzraudzība" aprobežojas ar tiesībām uzdot jautājumus un Likums nenodrošina citus "uzraudzības" mehānismus vai instrumentus, Likuma 43. panta pirmā daļa ievēro Līguma 130. pantā ietvertu un Statūtu 7. pantā atspoguļoto centrālās bankas neatkarības principu. Tomēr, veicot turpmāku Likuma normu grozīšanu, lai nodrošinātu juridisko noteiktību, šai normai būtu vēlams redakcijas precizēšana.

5.2.3. PERSONISKĀ NEATKARĪBA

Likuma 22. pants sniedza pamatojumu prezidenta atbrīvošanai no amata papildus diviem atbrīvošanas pamatojumiem, kas noteikti Statūtu 14.2. pantā¹¹. Tāpēc attiecīgajos ECB Konverģences ziņojumos kopš 2004. gada ECB norādīja, ka 22. pants jāpielāgo, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību Statūtu 14.2. pantam. Likuma 22. panta ceturrtā daļa vairs nesatur atbrīvošanas no amata papildu pamatojumu. Tagad tā nosaka, ka Latvijas Saeima pirms termiņa var atbrīvot no amata Latvijas Bankas prezidentu, viņa vietnieku un padomes locekļus, ja:

- ir saņemts viņu iesniegums par atkāpšanos no amata;
- ir konstatēts, ka viņi izdarījuši smagu pārkāpumu Statūtu 14.2. panta izpratnē;
- ir iestājies cits Statūtu 14.2. pantā noteiktais gadījums attiecībā uz atbrīvošanu no amata.

Likums iepriekš neparedzēja ar ECBS saistīto uzdevumu izpildē iesaistīto Latvijas Bankas lēmēj institūciju locekļu, izņemot prezidentu, tiesības pārsūdzēt valsts tiesā lēmumu par atbrīvošanu no amata. Likuma 22. panta sestā daļa pielāgota, lai nodrošinātu šādas pārsūdzēšanas tiesības valsts tiesā.

Likuma 28. panta piektā daļa noteica, ka Latvijas Bankas prezidenta prombūtnes laikā prezidenta tiesības ir piešķirtas un prezidenta pienākumus pilda viņa vietnieks vai ar pavēli norīkota persona.

⁸ Sk. šo abu atzinumu 3.2. punktu.

⁹ "Saeimas kārtības rullis", LV, 96 (227), 18.08.1994.

¹⁰ Sk. 1999. gada 1. oktobra sprieduma Lietā Nr. 03-05(99) 2. punktu; <http://www.satv.ties.gov.lv/upload/03-05-99E.rtf>.

¹¹ Likuma 22. pants paredzēja divus likumīgus pamatojumus prezidenta atbrīvošanai no amata – stājies spēkā notiesājošs spriedums, ar kuru prezidents ir notiesāts par tīša nozieguma izdarīšanu, un nespēja nepārtraukti vairāk nekā sešus mēnešus pēc kārtas pildīt savus amata pienākumus.

2010. gada maija un 2012. gada maija Konverģences ziņojumos ECB atzīmēja, ka tikai tādu personu, uz kuru attiecas tie paši noteikumi, kas nodrošina prezidenta amata pilnvaru termiņu un pamatojumu atbrīvošanai no amata, drīkst norīkot par prezidenta aizstājēju. Tāpēc Likuma 28. pantā veikti pielāgojumi, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību Statūtu 14.2. pantam. Likuma 28. panta piektās daļas otrais teikums tagad nosaka, ka Latvijas Bankas prezidenta prombūtnes laikā prezidenta pienākumus pilda prezidenta vietnieks. Likuma 28. panta piektās daļas trešais teikums turklāt nosaka, ka Latvijas Bankas prezidenta un prezidenta vietnieka prombūtnes laikā prezidenta pienākumus pilda prezidenta norīkots Latvijas Bankas padomes loceklis.

Kā atzīmēts ECB 2010. gada maija un 2012. gada maija Konverģences ziņojumos, Likuma 31. pants nosaka, ka Latvijas Bankas padomes locekļu amatu savienošanas ierobežojumus paredz likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"¹². Saskaņā ar likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 7. panta trešās daļas iepriekšējo redakciju Latvijas Bankas padomes locekļiem bija atļauts savienot amatu ar citu amatu, ja to noteica citi likumi vai Saeimas apstiprinātie starptautiskie līgumi un valdības noteikumi un rīkojumi. Šādas valsts amatpersonas varēja strādāt arī pedagoga, zinātnieka, profesionāla sportista un radošo darbu, kas tika definēts kā žurnālistika, literāra vai mākslinieciska darbība, par kuru saņem autoratlīdzību vai honorāru. ECB izpratnē minētie noteikumi liedza valdībai atļaut Latvijas Bankas prezidentam vai citiem padomes locekļiem ieņemt citu amatu, ja tas būtu radījis interešu konfliktu. 2012. gada 20. decembrī likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" tika grozīts¹³. Šā likuma 7. panta trešās daļas 1. punkts tika papildināts ar noteikumu, ka amatu apvienošana iespējama, ja tas neapdraud valsts amatpersonas vai institūcijas, kurā attiecīgā valsts amatpersona ir nodarbināta, normatīvajos aktos noteikto patstāvību.

5.2.4. FINANSIĀLĀ NEATKARĪBA

Attiecībā uz Likuma 18.¹ panta noteikumiem par peļņas sadali ECB 2010. gada maija un 2012. gada maija Konverģences ziņojumos atzīmēja, ka, lai nodrošinātu Latvijas Bankas finansiālo neatkarību, peļņa ieskaitāma valsts budžetā tikai pēc tam, kad segti iespējamie iepriekšējo gadu uzkrātie zaudējumi un izveidoti finanšu uzkrājumi, kas uzskatāmi par nepieciešamiem NCB kapitāla un aktīvu reālās vērtības saglabāšanai. ECB uzsvēra, ka jānodrošina, lai Latvijas Banka spētu neatkarīgi veikt savas funkcijas. Turklāt ECB atzīmēja, ka Latvijas Banka vēl atrodas rezerves kapitāla veidošanas procesā, lai tas būtu Eurosistēmas NCB atbilstošā līmenī. Saskaņā ar ECB izpratni peļņas sadales noteikums mazināja Latvijas Bankai pieejamos līdzekļus, ko tā varētu ieskaitīt rezerves kapitālā. ECB secināja, ka Latvijai jānodrošina tas, ka Latvijas Banka var turpināt palielināt tās rezerves kapitāla līmeni un izveidot tādos finanšu uzkrājumus, kas uzskatāmi par nepieciešamiem tās kapitāla un aktīvu reālās vērtības saglabāšanai.

Likuma 18.¹ pants tika grozīts, lai ņemtu vērā šo secinājumu. Saskaņā ar 18.¹ panta pirmo daļu Latvijas Banka tagad ieskaita peļņas daļu valsts budžetā pēc tam, kad Latvijas Bankas padome apstiprinājusi gada pārskatu un segti iepriekšējos gados uzkrātie zaudējumi, ja tādi bijuši. Turklāt saskaņā ar Likuma 18.¹ panta otro daļu Latvijas Banka tagad ir tiesīga samazināt maksājuma procentu apmēru par valsts kapitāla izmantošanu, ja tas nepieciešams Latvijas Bankas rezerves kapitāla palielināšanai saistībā ar finanšu riskiem, kuriem Latvijas Banka pakļauta tās uzdevumu izpildē. Likuma 18.¹ panta noteikumi atspoguļo no finansiālās neatkarības principa izrietošās prasības.

¹² Likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā", LV, 69 (2644), 09.05.2002.

¹³ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

5.3. MONETĀRĀ FINANSĒŠANA UN PRIVILEĢĒTĀ PIEKĻUVE

Attiecībā uz Likuma 36. pantu, kas noteica, ka Latvijas Bankai nav tiesību piešķirt aizdevumus valdībai vai pirkt valdības vērtspapīrus sākotnējā tirgū, ECB 2008. gada maija, 2010. gada maija un 2012. gada maija Konverģences ziņojumos atzīmēja, ka 36. pantā minētais publiskā sektora vienību loks būtiski jāpaplašina, lai nodrošinātu atbilstību Līguma 123. pantam, aptverot arī vietējās un citas publiskās iestādes, citus publisko tiesību subjektus un publiskos uzņēmumus Latvijā, kā arī centrālās, reģionālās, vietējās un citas publiskās iestādes, citus publisko tiesību subjektus un publiskos uzņēmumus citās dalībvalstīs un ES iestādes un struktūras. Šī neatbilstība novērsta, Likuma 36. panta otrajā teikumā nosakot vienīgi to, ka saskaņā ar Līguma 123. pantu un Statūtu 21. pantu Latvijas Bankai nav tiesību piešķirt nekāda veida aizdevumus un pirkt parāda instrumentus.

5.4. EURO VIENOTĀ RAKSTĪBA

Līdz 2007. gada decembrim visos Latvijas tiesību aktos un dokumentos, kas nav tiesību akti, vienotās valūtas nosaukums tika atveidots kā "eiro". Tas notika saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 26. jūlija noteikumiem Nr. 564 "Noteikumi par Eiropas Savienības vienotās valūtas vienības nosaukuma atveidi latviešu valodā", kas paredzēja, ka vienotās Eiropas valūtas vienības nosaukums latviešu valodā lietojams vīriešu dzimtes nelokāmajā formā – eiro. 2007. gada 18. decembrī Latvijas Republikas Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 933, kas grozīja noteikumus Nr. 564. Lai gan sākotnējais noteikums par vienotās valūtas vienības nosaukuma atveidi latviešu valodā kā "eiro" saglabājās neskarts, 2007. gada grozījuma rezultātā noteikumi Nr. 564 paredzēja, ka konkrēti tiesību aktos lietojams vienotās valūtas nosaukums "euro", vārdu rakstot slīprakstā. Tomēr grozītie noteikumi Nr. 564 saglabāja atšķirību starp vienotās valūtas nosaukuma atveidi latviešu valodā dokumentos, kas nav tiesību akti ("eiro"), un vienotās valūtas nosaukuma atveidi latviešu valodā, ko paredz ES tiesību akti ("euro"). Latvijas Ministru kabinets 2013. gada 4. martā atcēla noteikumus Nr. 564¹⁴, tādējādi novēršot atlikušo neatbilstību starp Latvijas un ES tiesību aktiem.

5.5. NCB TIESISKĀ INTEGRĀCIJA EUROSISTĒMĀ

Attiecībā uz Latvijas Bankas tiesisko integrāciju Eurosistēmā saskaņā ar ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojumā norādīto Likumā tika veikti šādi pielāgojumi.

5.5.1. EKONOMISKĀS POLITIKAS MĒRĶI

ECB 2012. gada maija Konverģences ziņojumā norādīja, ka Likumā jāveic pielāgojums, lai Likuma 3. pantā noteiktais galvenais mērķis saglabāt cenu stabilitāti neattiektos tikai uz dalībvalsts teritoriju. Turklāt ECB atzīmēja, ka Latvijas Bankas sekundārajiem mērķiem jābūt pakārtotiem ECBS galvenajam mērķim un sekundārajiem mērķiem atbilstoši Līguma 127. panta 1. punktam un Statūtu 2. pantam. Likuma 3. pants vairs neattiecinā galveno mērķi – cenu stabilitātes saglabāšanu – tikai uz Latvijas teritoriju. Turklāt tas nosaka, ka, nekaitējot galvenajam mērķim, Latvijas Banka atbalsta ES vispārējo ekonomisko politiku saskaņā ar Līguma 127. panta 1. punktu. Likuma 9. pants nosaka, ka Latvijas Banka līdzdarbosies maksājumu sistēmu raitas darbības veicināšanā saskaņā ar Līguma un Statūtu attiecīgajām normām.

¹⁴ Sk. 7. zemsvītras piezīmi.

5.5.2. UZDEVUMI

Monetārā politika, statistikas vākšana, oficiālo ārējo rezervju pārvaldība, maksājumu sistēmas un banknošu emisija

ECB 2008. gada maija, 2010. gada maija un 2012. gada maija Konverģences ziņojumos ECB atzīmēja, ka Likuma noteikumi, kas paredz Latvijas Bankas pilnvaras attiecībā uz monetāro politiku, statistikas vākšanu, oficiālo ārējo rezervju pārvaldību, maksājumu sistēmām un banknošu emisiju, neatzīst ECB pilnvaras šajā jomā. Likuma grozījumi novērsa šīs neatbilstības, vai nu iekļaujot atsauci uz ECB pilnvarām vai ECBS uzdevumiem, vai vispārējas atsaucē attiecīgi uz Līguma, Statūtu vai ES likumu un tiesību aktu un ECB instrumentu piemērošanu.

5.5.3. FINANŠU NOTEIKUMI

Neatkarīgu auditoru iecelšana

Likuma 43. panta otrā daļa nosaka, ka Latvijas Bankas gada finanšu pārskatu revīziju veic ECB Padomes ieteikti un ES Padomes apstiprināti neatkarīgi ārējie auditori. Likumības un lietderības revīzijas Latvijas Bankā veic Valsts kontrole, ievērojot Likuma 13. panta noteikumus (attiecībā uz Latvijas Bankas un tās lēmēj institūciju locekļu neatkarību) un neierobežojot neatkarīgo ārējo auditoru veikto revīziju. Valsts kontrolei nav atļauts veikt ECBS uzdevumu revīzijas. Tādējādi neatbilstība Likuma 43. panta otrajā daļā, neatzīstot Padomes un ECB pilnvaras saskaņā ar Statūtu 27.1. pantu, ir novērsta.

Finanšu pārskatu sniegšana

Likuma 15. pants neatspoguļoja Latvijas Bankas pienākumu ievērot Eurosistēmā noteikto darbības finanšu pārskatu sniegšanas režīmu saskaņā ar Statūtu 26. pantu. Tagad Likuma 15. pantā iekļauta atsaucē uz ECB tiesību aktiem un instrumentiem par grāmatvedības un finanšu pārskatiem, kas saistīti ar Latvijas Bankas finanšu pārskatu sagatavošanu.

5.5.4. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Likuma 7. panta otrais teikums, kas *inter alia* pilnvaroja Latvijas Banku piedalīties starptautisko monetāro un kredīto organizāciju darbībā, neatzina ECB pilnvaras šajā jomā. Šī neatbilstība ir novērsta. Saskaņā ar Likuma 7. pantu Latvijas Bankai, saņemot Statūtu 6.2. pantā prasīto ECB atļauju, ir tiesības darboties starptautiskajās monetārajās institūcijās.

5.5.5. CITU TIESĪBU AKTU PIELĀGOŠANA

Attiecībā uz pārējiem tiesību aktiem ECB nav ziņu par citiem likumu noteikumiem, kas būtu jāpielāgo saskaņā ar Līguma 131. pantu.

5.6. SECINĀJUMI

Likums atbilst Līguma un Statūtu prasībām attiecībā uz centrālās bankas neatkarību, monetārās finansēšanas aizliegumu un tiesisko integrāciju Eurosistēmā. Kā minēts iepriekš, lai nodrošinātu juridisko noteiktību, veicot turpmāku Likuma normu grozīšanu, būtu vēlams tā 43. panta pirmās daļas redakcijas precizēšana.

TERMINU SKAIDROJUMS

Acquis communautaire – visām ES dalībvalstīm saistošs ES tiesību aktu, t.sk. Eiropas Savienības Tiesas veikto to interpretāciju, kopums.

Apgādājamo veco cilvēku attiecība (elderly dependency ratio) – valsts iedzīvotāju vecumā no 65 gadiem attiecība pret iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

Apvienotā tiešo investīciju un portfeļieguldījumu bilance (combined direct and portfolio investment balance) – maksājumu bilances finanšu kontā esošo tiešo investīciju un portfeļieguldījumu atlikuma summa. Tiešās investīcijas ir pārrobežu investīcijas, ko veic, lai iegūtu ilgstošu līdzdalību kādā uzņēmumā, kas ir rezidents citā valstī (parasti, lai nodrošinātu īpašumtiesības, kas atbilst vismaz 10% no parastajām akcijām vai balsstiesībām). Tiešās investīcijas ietver pašu kapitālu, reinvestēto peļņu un t.s. citu kapitālu, kas saistīts ar starpuzņēmumu operācijām. Portfeļieguldījumi ietver kapitāla vērtspapīrus (ja tie nav tiešās investīcijas) un parāda vērtspapīrus (obligācijas un parādzīmes un naudas tirgus instrumentus).

Atsauces periods (reference period) – **Līguma** 140. pantā un 13. protokolā par konverģences kritērijiem noteiktais laika intervāls konverģencē panāktā progresā vērtēšanai.

Atsauces vērtība (reference value) – 12. protokols par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru nosaka konkrētas **deficīta rādītāja** (3% no IKP) un **parāda rādītāja** (60% no IKP) atsauces vērtības, bet **Līguma** 140. pantā minētais 13. protokols par konverģences kritērijiem nosaka atsauces vērtību aprēķina metodoloģiju, vērtējot cenu un ilgtermiņa procentu likmju konverģenci.

Banku savienība (banking union) – viens no Ekonomikas un monetārās savienības noslēdzošajiem elementiem, kuru veido integrēts finanšu regulējums ar vienotu noteikumu kopumu, **Vienoto uzraudzības mehānismu**, kopīgu noguldījumu aizsardzību un vienotu banku noregulējuma mehānismu.

Brīdināšanas mehānisma ziņojums (Alert Mechanism Report) – pirmais solis ES jaunajā uzraudzības procedūrā, kas paredzēta makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanai un koriģēšanai. Ziņojumā **Eiropas Komisija** nosauc tās ES dalībvalstis, kuras tiks pakļautas turpmākai padziļinātai analīzei **makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūras** ietvaros.

Bruto ārējais parāds (gross external debt) – to valsts finanšu saistību atlikums, par kurām kādā brīdī nākotnē jāveic pamatsummas un/vai procentu maksājumi pārējām valstīm.

Budžeta bilances cikliskā komponente (cyclical component of the budget balance) – **ražošanas apjoma starpības** ietekme uz budžeta bilanci saskaņā ar **Eiropas Komisijas** novērtējumu.

Centrālais kurss (central rate) – attiecībā pret euro noteiktais katras **VKM II** dalībvalsts valūtas kurss, ap kuru tiek noteiktas **VKM II svārstību robežas**.

Centrālā valdība (central government) – valdība saskaņā ar **Eiropas Kontu sistēmas 1995** definīciju, bet neietverot reģionālā un vietējā līmeņa valdību (sk. arī **valdība**). Šis jēdziens ietver visas (centrālās) valsts administratīvās struktūrvienības un citas centrālās iestādes, kuru kompetence aptver visu ekonomisko teritoriju, izņemot sociālās nodrošināšanas fondu administrēšanu.

Deficīta-parāda korekcija (*deficit-debt adjustment*) – starpība starp **valdības** budžeta bilanci (valdības budžeta deficītu vai pārpalikumu) un valdības parāda pārmaiņām. Šādu korekciju avots var būt arī valdības turējumā esošo finanšu aktīvu apjoma pārmaiņas, pārvērtēšana vai statistiskās korekcijas.

Deficīta rādītājs (valdības) (*deficit ratio (general government)*) – **valdības** budžeta deficīts, definēts kā neto aizņēmumi, un tas atbilst starpībai starp valdības ieņēmumiem un valdības izdevumiem. Deficīta rādītājs ir valdības budžeta deficīta attiecība pret IKP pašreizējās tirgus cenās. To skata viens no fiskālajiem kritērijiem, saskaņā ar kuru nosaka pārmērīga budžeta deficīta esamību, kā noteikts **Līguma** 126. panta 2. punktā.

ECB Ģenerālpadome (*General Council of the ECB*) – viena no **Eiropas Centrālās bankas (ECB)** lēmēj institūcijām. To veido ECB prezidents un viceprezidents un visu **Eiropas Centrālo banku sistēmas valstu centrālo banku** vadītāji.

ECB Padome (*Governing Council of the ECB*) – augstākā **Eiropas Centrālās bankas (ECB)** lēmēj institūcija. To veido visi ECB **Valdes** locekļi un to ES dalībvalstu **valstu centrālo banku** vadītāji, kuru valūta ir euro.

ECB Valde (*Executive Board of the ECB*) – viena no **Eiropas Centrālās bankas (ECB)** lēmēj institūcijām. To veido ECB prezidents, viceprezidents un vēl četri locekļi, kurus saskaņā ar **Eiropas Savienības Padomes** ieteikumu pēc tās konsultēšanās ar Eiropas Parlamentu un ECB, ievērojot kvalificētu balsu vairākumu, ieceļ **Eiropadome** euro zonas dalībvalstu vai to valdību vadītāju sastāvā.

ECOFIN (*ECOFIN Council*) – **ES Padomes** sanāksme ekonomikas un finanšu ministru sastāvā (sk. arī **Eiropas Savienības Padome**).

Efektīvais kurss (nominālais/reālais) (*effective exchange rate (EER) (nominal/real)*) – valsts valūtas divpusējo kursu pret tās galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām vidējā svērtā vērtība. Izmantotie svāri atspoguļo katras partnervalsts daļu attiecīgās valsts tirdzniecībā, ņemot vērā konkurenci trešo valstu tirgos. Reālais efektīvais kurss ir nominālais efektīvais kurss, kas deflēts ar ārvalstu un iekšzemes cenu attiecības vidējo svērto vērtību.

Eiropadome (*European Council*) – ES iestāde, ko veido ES dalībvalstu vai to valdību vadītāji, **Eiropas Komisijas** priekšsēdētājs un Eiropadomes priekšsēdētājs (sk. arī **Eiropas Savienības Padome**). Tā nodrošina ES nepieciešamo stimulu tās attīstībai un nosaka tās vispārējās politikas vadlīnijas un prioritātes. Eiropadomei nav likumdevēja funkcijas.

Eiropas Centrālā banka (ECB) (*European Central Bank (ECB)*) – ES iestāde, kas kopā ar to ES dalībvalstu **valstu centrālajām bankām (NCB)**, kuru valūta ir euro, nosaka un īsteno monetāro politiku euro zonā. ECB ir **Eurosistēmas** un **Eiropas Centrālo banku sistēmas (ECBS)** centrs. Tās pārvalda ECB lēmēj institūcijas – **ECB Padome**, **Valde** un – kā trešā lēmēj institūcija – **Ģenerālpadome**. Saskaņā ar **Līguma** 282. panta 3. punktu ECB ir atsevišķa juridiskā persona. Saskaņā ar ECBS **Statūtiem** tā nodrošina Eurosistēmai un ECBS uzticēto uzdevumu veikšanu, darbojoties pati vai arī ar NCB starpniecību.

Eiropas Centrālo banku sistēma (ECBS) (*European System of Central Banks (ESCB)*) – sistēmā ietilpst **Eiropas Centrālā banka (ECB)** un visu 27 ES dalībvalstu **valstu centrālās**

bankas (NCB), t.i., tajā ietilpst ne tikai Eurosistēmas dalībnieki, bet arī to dalībvalstu NCB, kuru valūta nav euro. ECBS pārvalda ECB **Padome, Valde** un – kā ECB trešā lēmēj institūcija – **Ģenerālpadome**.

Eiropas Komisija (European Commission) – ES iestāde, kas nodrošina **Līguma** nosacījumu piemērošanu. Komisija izstrādā ES politikas, sagatavo jauno ES tiesību aktu priekšlikumus un nodrošina pienācīgu ES lēmumu īstenošanu. Tautsaimniecības politikas jomā Komisija izstrādā Integrētās pamatnostādnes attiecībā uz izaugsmi un darbavietām, kurās ietilpst Ekonomikas politikas vispārējās pamatnostādnes un Nodarbinātības pamatnostādnes, un ziņo **Eiropas Savienības Padomei (ES Padomei)** par tautsaimniecības norisēm un politikām. Daudzpusējās uzraudzības ietvaros Komisija veic arī valsts finanšu pārraudzību un par to iesniedz ziņojumus ES Padomei.

Eiropas Kontu sistēma 1995 (EKS 95) (European System of Accounts 1995 (ESA 95)) – visaptveroša un integrēta makroekonomikas kontu sistēma, kuras pamatā ir starptautiski saskaņotu statistikas jēdzienu, definīciju un grāmatvedības noteikumu kopums un kuras mērķis ir nodrošināt saskaņotu ES dalībvalstu tautsaimniecību kvantitatīvo aprakstu. EKS 95 ir ES pasaules Nacionālo kontu sistēmas 1993 (NKS 93) versija.

Eiropas Monetārais institūts (EMI) (European Monetary Institute (EMI)) – pagaidu iestāde, kas tika izveidota 1994. gada 1. janvārī, uzsākot **Ekonomikas un monetārās savienības** otro posmu. Pēc **Eiropas Centrālās bankas** nodibināšanas 1998. gada 1. jūnijā tas tika likvidēts.

Eiropas Parlaments (European Parliament) – ES iestāde, ko veido 754 (kopš 2012. gada marta) tieši ievēlēti ES dalībvalstu pilsoņu pārstāvji. Parlaments piedalās ES likumdošanas procesā, lai gan atkarībā no atšķirīgām dažādu ES tiesību aktu ieviešanas procedūrām tam ir atšķirīgas prerogatīvas. Jautājumos, kas saistīti ar monetāro politiku un **Eiropas Centrālo banku sistēmu**, Parlamentam galvenokārt ir konsultatīvas pilnvaras. Tomēr **Līgums** paredz noteiktas procedūras saistībā ar **Eiropas Centrālās bankas (ECB)** demokrātisko atbildību pret Parlamentu (piemēram, ECB gada pārskata iesniegšana, t.sk. vispārīgas debates par monetāro politiku, un regulāras uzstāšanās Parlamenta Ekonomikas un monetāro lietu komitejā).

Eiropas Savienības Padome (ES Padome) (Council of the European Union (EU Council)) – ES iestāde, kuru veido ES dalībvalstu valdību pārstāvji, parasti – par izskatāmajiem jautājumiem atbildīgie ministri.

Ekonomikas un finanšu komiteja (Economic and Financial Committee) – konsultatīva ES struktūra, kas veic sagatavošanas darbus **ECOFIN** un **Eiropas Komisijai** ar ES dalībvalstu ekonomisko un finanšu stāvokli saistītos jautājumos. Tās sastāvu un uzdevumus nosaka **Līguma** 134. pants.

Ekonomikas un monetārā savienība (EMS) (Economic and Monetary Union (EMU)) – ES dalībvalstu ekonomiskās politikas saskaņošanas procesa iznākums, kura rezultātā **euro zonā** ieviesta vienotā valūta – euro – un vienotā monetārā politika. **Līgumā** noteikto EMS izveides procesu veido trīs posmi. Trešais, pēdējais, posms sākās 1999. gada 1. janvārī, kad tika neatsaucami fiksēti valūtas maiņas kursi, pilnvaras monetārajā jomā tika nodotas **Eiropas Centrālajai bankai** un tika ieviests euro. EMS izveides procesu noslēdza euro ieviešana skaidrās naudas apritē 2002. gada 1. janvārī.

Eurogrupa (Eurogroup) – neformāla to ES dalībvalstu ekonomikas un finanšu ministru sanāksme, kuru valūta ir euro. Tās statuss atzīts **Līguma** 137. pantā un 14. protokolā. Eurogrupa satiekas regulāri (parasti pirms **ECOFIN** sanāksmēm), lai apspriestu jautājumus, kas saistīti ar euro zonas valstu kopējiem pienākumiem attiecībā uz vienoto valūtu. Šajās sanāksmēs tiek regulāri aicinātas piedalīties **Eiropas Komisija** un **Eiropas Centrālā banka**.

Eurosistēma (Eurosystem) – euro zonas centrālo banku sistēma. Tajā ietilpst **Eiropas Centrālā banka** un to ES dalībvalstu **valstu centrālās bankas**, kuru valūta ir euro.

Eurostat – ES Statistikas birojs. *Eurostat* ir daļa no **Eiropas Komisijas**, un tas ir atbildīgs par ES statistikas sagatavošanu.

Euro zona (euro area) – zona, ko veido tās ES dalībvalstis, kuru valūta ir euro un kurās tiek īstenota vienotā monetārā politika, par ko atbild **Eiropas Centrālās bankas Padome**. Euro zonā pašlaik ietilpst Beļģija, Vācija, Igaunija, Īrija, Grieķija, Spānija, Francija, Itālija, Kipra, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Austrija, Portugāle, Slovēnija, Slovākija un Somija.

Fondēto un nefondēto pensiju shēmas (funded and unfunded pension schemes) – fondēto pensiju shēmas ir shēmas, kas finansē pensiju maksājumus, izmantojot atsevišķi nodalītus un īpašiem mērķiem iezīmētus aktīvus. Šādu shēmu finansējums var būt precīzs, mazāks, nekā nepieciešams, vai lielāks, nekā nepieciešams, un tas atkarīgs no pensiju tiesību apmierināšanai uzkrāto līdzekļu apjoma. Nefondēto pensiju shēmas ir shēmas, kuras finansē kārtējos pensiju maksājumus, izmantojot nākotnes pensionāru veiktās pastāvīgās iemaksas un/vai citus pastāvīgus ieņēmumus (piemēram, nodokļus vai pārvedumus). Nefondēto shēmu rīcībā var būt ievērojami līdzekļi (piemēram, likviditātes nodrošināšanai vai kā drošības rezerve).

Ieguldījumi (investment) – kopējā pamatkapitāla veidošana saskaņā ar **Eiropas Kontu sistēmas 1995** definīciju.

Iespējamās saistības (contingent liabilities) – valdības saistības, kas rodas tikai tad, ja īstenojas konkrēti notikumi (piemēram, valsts garantijas).

Intervence intervenču koridorā (intra-marginal intervention) – centrālās bankas veikta intervence, lai ietekmētu attiecīgās valūtas kursu tā **VKM II svārstību koridorā**.

Intervence pie intervenču koridora robežām (intervention at the limits) – obligāta centrālo banku veikta intervence, ja to valūta sasniedz attiecīgajai valstij paredzēto **VKM II svārstību koridora** apakšējo vai augšējo robežu.

Kārtējie pārvedumi (current transfers) – **valdības** pārvedumi (piemēram, saistībā ar starptautisko sadarbību), kārtējo ienākuma un īpašuma nodokļu maksājumi un citi pārvedumi, piemēram, strādājošo naudas pārvedumi, kas nav saistīti ar kapitālizdevumiem. Šeit ietilpst arī ražošanas un importa subsīdijas, sociālie pabalsti un pārvedumi ES iestādēm.

Konverģences kritēriji (convergence criteria) – **Līguma** 140. panta 1. punktā noteiktie kritēriji (kas sīkāk izstrādāti 140. pantā minētajā 13. protokolā par konverģences kritērijiem), kas katrai ES dalībvalstij jāizpilda, pirms tā var ieviest euro. Kritēriji attiecas uz sniegumu cenu stabilitātes, valdības finanšu stāvokļa, valūtas kursu un ilgtermiņa procentu likmju jomā. Pamatojoties uz šo kritēriju izpildi, ziņojumos, ko saskaņā ar 140. panta 1. punktu gatavo **Eiropas Komisija** un

Eiropas Centrālā banka, tiek vērtēts, vai katra ES dalībvalsts ir sasniegusi augstu ilgtspējīgas konverģences līmeni, papildus vērtējot valstu tiesību aktu, t.sk. attiecīgās **valsts centrālās bankas** statūtu, atbilstību **Līgumiem**.

Konverģences programma (convergence programme) – programma, kura iezīmē virzību uz **Līgumā** norādīto **atsauces vērtību** sasniegšanu un kurā ietverti valdības vidējā termiņa plāni un pieņēmumi par galveno ekonomisko mainīgo lielumu dinamiku. Raksturoti arī fiskālo bilanču konsolidācijas pasākumi un to pamatā esošie ekonomiskās attīstības scenāriji. Konverģences programmas parasti aptver nākamos trīs vai četrus gadus un katru gadu tiek aktualizētas. Tās vērtē **Eiropas Komisija** un **Ekonomikas un finanšu komiteja**, uz kuru ziņojumu pamata **ECOFIN** sagatavo novērtējumu. Pēc **Ekonomikas un monetārās savienības** trešā posma uzsākšanas ES dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, turpina iesniegt konverģences programmas, bet euro zonas dalībvalstis saskaņā ar **Stabilitātes un izaugsmes paktu** katru gadu iesniedz stabilitātes programmas.

Korekcija (realignment) – **VKM II** dalībvalsts valūtas **centrālā kursa** pārmaiņas.

Līgumi (Treaties) – ja nav noteikts citādi, šajā pārskatā visas atsauces uz Līgumiem attiecas gan uz Līgumu par Eiropas Savienību, gan Līgumu par Eiropas Savienības darbību.

Līgums (Treaty) – ja nav noteikts citādi, šajā pārskatā visas atsauces uz Līgumu attiecas uz Līgumu par Eiropas Savienības darbību un atsauces uz pantu numerāciju atspoguļo numerāciju, kas ir spēkā kopš 2009. gada 1. decembra.

"Līgums par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā" (LSKP) (Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (TSCG)) – Līgums, kuru 2012. gada 2. martā parakstīja 25 ES dalībvalstis (visas ES dalībvalstis, izņemot Čehijas Republiku un Apvienoto Karalisti) un kura pamatā ir pastiprinātajā **Stabilitātes un izaugsmes paktā** paredzētie noteikumi. Tajā ietilpst saistoši nacionālie noteikumi, kas nodrošina strukturālā izteiksmē gandrīz sabalansētu budžetu. LSKP stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī, kad to bija apstiprinājis nepieciešamais euro zonas dalībvalstu skaits.

Lisabonas līgums (Treaty of Lisbon (Lisbon Treaty)) – groza divus ES pamatlīgumus (Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu). Pēdējais pārdēvēts par Līgumu par Eiropas Savienības darbību. Lisabonas līgumu parakstīja 2007. gada 13. decembrī Lisabonā, un tas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī.

Makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūra (MNNP) (macroeconomic imbalance procedure (MIP)) – procedūra, kuras mērķis ir paplašināt tautsaimniecības politikas uzraudzību ES dalībvalstīs, iekļaujot sīki izstrādātu un formālu regulējumu, lai novērstu un koriģētu pārmērīgu nelīdzsvarotību un palīdzētu ES dalībvalstīm, kurām radušās problēmas, izveidot korektīvu pasākumu plānus pirms noviržu nostiprināšanās. Procedūra pamatojas uz Līguma 121. panta 6. punktu. Pirmais šīs ES uzraudzības procedūras solis ir **Brīdināšanas mehānisma ziņojums**. MNNP ir preventīvā un korektīvā daļa. Korektīvo daļu īsteno, piemērojot **pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanas procedūru**.

Necikliskie faktori (*non-cyclical factors*) – ietekme uz valdības budžeta bilanci, ko nerada cikliskās svārstības (sk. **budžeta bilances cikliskā komponente**). Tāpēc šos faktorus var izraisīt strukturālas (t.i., pastāvīgas) budžeta politiku pārmaiņas vai **pasākumi ar īslaicīgu ietekmi**.

Parāda rādītājs (valdības) (*debt ratio (general government)*) – valdības parāds, kas definēts kā nesamaksātais kopējais bruto parāds tā nominālvērtībā gada beigās, konsolidēts starp valdības sektoriem un to ietvaros. Valdības parāda attiecība pret IKP ir valdības parāda attiecība pret IKP pašreizējās tirgus cenās. To skata viens no fiskālajiem kritērijiem, saskaņā ar kuru nosaka pārmērīga budžeta deficīta esamību, kā noteikts **Līguma** 126. panta 2. punktā.

Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra (*excessive deficit procedure*) – **Līguma** 126. pantā noteiktie un 12. protokolā sīkāk izklāstītie pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteikumi prasa ES dalībvalstīm nodrošināt budžeta disciplīnu, definē kritērijus, saskaņā ar kuriem kāds budžeta stāvoklis uzskatāms par pārmērīgu budžeta deficītu, un nosaka, kādi pasākumi jāveic pēc tam, kad konstatēta budžeta bilances vai valsts parāda prasību neizpilde. Padomes 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1467/97 par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras ieviešanas paātrināšanu un precizēšanu ir arī viens no **Stabilitātes un izaugsmes pakta** elementiem.

Pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanas procedūra (*excessive imbalance procedure*) – attiecas uz **makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūras** korektīvo daļu, kuras īstenošanu uzsāk, konstatējot pārmērīgu makroekonomisko nelīdzsvarotību kādā no ES dalībvalstīm, t.sk. nelīdzsvarotību, kas apdraud **Ekonomikas un monetārās savienības** pienācīgu darbību. Šī procedūra ietver politikas rekomendāciju sagatavošanu, attiecīgajai dalībvalstij jāsagatavo korektīvo pasākumu plāns, tiek noteiktas pastiprinātas uzraudzības un pārraudzības prasības, un attiecībā uz tām ES dalībvalstīm, kuru valūta ir euro, gadījumos, kad netiek veikti korektīvie pasākumi, pastāv iespēja piemērot finanšu sankcijas.

Pasākumi ar īslaicīgu ietekmi (*measures with a temporary effect*) – visu veidu necikliska ietekme uz fiskālajiem mainīgajiem lielumiem, kas 1) samazina (vai palielina) **valdības** budžeta deficītu vai bruto parādu (sk. arī **parāda rādītājs** un **deficīta rādītājs**) tikai noteiktā periodā (vienreizēja ietekme) vai 2) uzlabo (vai pasliktina) budžeta stāvokli konkrētā periodā uz nākotnes budžeta stāvokļa rēķina (vai tam par labu; t.s. pašapvēršanas ietekme).

Privātā sektora kredītu plūsma (*private sector credit flow*) – nefinanšu sabiedrību un mājāsaimniecību (t.sk. mājāsaimniecības apkalpojošo bezpeļņas organizāciju) emitēto parāda vērtspapīru un saņemto aizdevumu gada darījumi. Privātā sektora kredītu plūsmas attiecība pret IKP tiek definēta kā privātā sektora kredītu plūsmas attiecība pret IKP pašreizējās tirgus cenās.

Privātā sektora parāds (*private sector debt*) – nefinanšu sabiedrību un mājāsaimniecību (t.sk. mājāsaimniecības apkalpojošo bezpeļņas organizāciju) emitēto vērtspapīru apgrozībā esošais apjoms un saņemto aizdevumu atlikums gada beigās. Privātā sektora parāda attiecība pret IKP tiek definēta kā privātā sektora parāda attiecība pret IKP pašreizējās tirgus cenās.

Procentu likmes un izaugsmes starpība (*interest-growth differential*) – starpība starp nominālā IKP gada pārmaiņām un valdības parāda atlikuma vidējo nominālo procentu likmi ("efektīvo" procentu likmi). Procentu likmes un izaugsmes starpība ir viens no valdības **parāda rādītāja** pārmaiņas noteicošajiem faktoriem.

Ražošanas apjoma starpība (*output gap*) – starpība starp tautsaimniecības faktisko un potenciālo ražošanas apjomu procentos no potenciālā ražošanas apjoma. Potenciālo ražošanas apjomu aprēķina, pamatojoties uz tautsaimniecības izaugsmes tendenci. Pozitīva ražošanas apjoma starpība nozīmē, ka faktiskais ražošanas apjoms pārsniedz tendenci jeb potenciālo ražošanas apjomu, un norāda uz iespējamu inflācijas spiediena parādīšanos. Negatīva ražošanas apjoma starpība nozīmē, ka faktiskais ražošanas apjoms ir mazāks par tendenci jeb potenciālo ražošanas apjomu, un norāda uz iespējamu inflācijas spiediena neesamību.

Sākotnējā bilance (*primary balance*) – valdības sektora tīrie aizņēmumi vai tīrie aizdevumi, izņemot procentu maksājumus par valdības konsolidētajām saistībām.

Saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI) (*Harmonised Index of Consumer Prices (HICP)*) – Eurostat aprēķināts patēriņa cenu dinamikas rādītājs, kas saskaņots visām ES dalībvalstīm.

Saskaņotās ilgtermiņa procentu likmes (*harmonised long-term interest rates*) – Līguma 140. pantā minētā 13. protokola par konverģences kritērijiem 4. pants nosaka, ka procentu likmju konverģenci mēra, izmantojot valdības ilgtermiņa obligāciju vai līdzīgu vērtspapīru procentu likmes un ņemot vērā valstu definīciju atšķirības. Lai izpildītu Līguma nosacījumu, **Eiropas Centrālā banka** veikusi konceptuālu darbu, saskaņojot ilgtermiņa procentu likmju statistiku, un sadarbībā ar **Eurostat** un tā uzdevumā regulāri apkopo **valstu centrālo banku** datus. Saskaņotie dati izmantoti konverģences vērtēšanai šajā ziņojumā.

Stabilitātes un izaugsmes pakts (*Stability and Growth Pact*) – tā mērķis ir nodrošināt stabilas valdības finanses ES dalībvalstīs, lai stiprinātu cenu stabilitātes un spēcīgas, ilgtspējīgas, nodarbinātību veicinošas izaugsmes nosacījumus. Lai sasniegtu šo mērķi, pakts paredz, ka ES dalībvalstīm jānosaka vidēja termiņa budžeta mērķi. Tas ietver arī **pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras** konkrētas specifikācijas. Pakts ietilpst Amsterdamas Eiropadomes 2011. gada 17. jūnija Rezolūcija par Stabilitātes un izaugsmes paktu un trīs Padomes Regulas: 1) 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu; 2) 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1467/97 par to, kā paātrināt un precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu; un 3) 2011. gada 16. novembra Regula (ES) Nr. 1173/2011 par efektīvu budžeta uzraudzības īstenošanu euro zonā. Stabilitātes un izaugsmes pakta papildina **ECOFIN** ziņojums "Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas uzlabošana", ko apstiprināja Briseles 2005. gada 22. un 23. marta Eiropadome. To papildina arī Rīcības kodekss "Stabilitātes un izaugsmes pakta īstenošanas specifikācijas un vadlīnijas par stabilitātes un konverģences programmu formu un saturu", ko 2005. gada 11. oktobrī apstiprināja ECOFIN.

Starptautisko investīciju bilance (s.i.b.) (*international investment position (i.i.p.)*) – kādas valsts nenokārtoto finanšu prasību un finanšu saistību pret pārējām valstīm vērtība un sastāvs. Tīrā s.i.b. tiek saukta arī par tīro ārējo aktīvu pozīciju.

Statūti (*Statute*) – attiecas uz Līgumiem pievienoto 4. protokolu par **Eiropas Centrālo banku sistēmas** un **Eiropas Centrālās bankas** Statūtiem.

Tiesiskā konverģence (*legal convergence*) – process, kurā ES dalībvalstis pielāgo savus tiesību aktus, lai nodrošinātu atbilstību Līgumam un Statūtiem ar nolūku 1) integrēt savas NCB **Eiropas Centrālo banku sistēmā** un 2) ieviest euro un nodrošināt, ka to NCB kļūst par neatņemamu **Eurosistēmas** sastāvdaļu.

Tīrie kapitālizdevumi (*net capital expenditure*) – valdības gala kapitālizdevumi (t.i., kopējā pamatkapitāla veidošana plus zemes un nemateriālo aktīvu tīrās iegādes, plus krājumu pārmaiņas) un maksātie tīrie kapitāla pārvedumi (t.i., ieguldījumu dotācijas plus neatmaksātie **valdības** sektora maksātie pārvedumi, lai finansētu konkrētus kopējā pamatkapitāla veidošanas posteņus citos sektoros, mīnus kapitāla nodokļi un citi valdības sektora saņemtie kapitāla pārvedumi).

Valdība (*general government*) – Eiropas Kontu sistēmā 1995 definēts sektors, kurā ietilpst rezidentu iestādes, kas galvenokārt nodarbojas ar privātam un kolektīvam patēriņam paredzētu netirgus preču un pakalpojumu ražošanu un/vai nacionālā ienākuma un līdzekļu pārdali. Šeit ietilpst centrālās, reģionālās un vietējās valdības iestādes, kā arī sociālās nodrošināšanas fondi. Šeit neietilpst valsts īpašumā esošas iestādes, kas veic komercdarbību (piemēram, valsts uzņēmumi).

Valsts centrālā banka (NCB) (*national central bank (NCB)*) – ES dalībvalsts centrālā banka.

Valūtas kursa svārstīgums (*exchange rate volatility*) – valūtas kursu mainīguma rādītājs, kura aprēķina pamatā parasti ir uz gadu attiecinātā dienas procentuālo pārmaiņu standartnovirze.

Vienotais uzraudzības mehānisms (*Single Supervisory Mechanism*) – mehānisms, kuru ECB uzticamo uzraudzības uzdevumu veikšanai veido ECB un valstu kompetentās iestādes. ECB atbildēs par šā mehānisma, kurš būs **banku savienības** sastāvdaļa, efektīvu un konsekventu darbību.

VKM II (Valūtas kursa mehānisms II) (*ERM II (exchange rate mechanism II)*) – valūtas kursa mehānisms, kas nodrošina pamatprincipus sadarbībai valūtas kursa politikas jomā starp **euro zonas** valstīm un ārpus euro zonas esošajām ES dalībvalstīm. VKM II ir daudzpusēja vienošanās par fiksētiem, bet koriģējamiem **centrālajiem kursiem** un $\pm 15\%$ standarta pieļaujamo svārstību koridoru. Lēmumi par centrālajiem kursiem un, iespējams, šaurākiem svārstību koridoriem tiek pieņemti, savstarpēji vienojoties attiecīgajai ES dalībvalstij, euro zonas valstīm, **Eiropas Centrālajai bankai (ECB)** un citām ES dalībvalstīm, kuras piedalās šajā mehānismā. Visiem VKM II dalībniekiem, t.sk. ECB, ir tiesības uzsākt konfidencialu procedūru ar mērķi pārskatīt centrālos kursus (sk. arī **korekcija**).

VKM II svārstību koridors (*ERM II fluctuation margins*) – savstarpējas vienošanās ceļā noteikta zemākā un augstākā robeža, starp kurām pieļaujamas VKM II dalībvalstu valūtu svārstības attiecībā pret euro.

ISSN 1725-9428

9 771725 942005